

ESKİŞEHİR MÂNİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Onur GÜLLER
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN
Şubat, 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESKİŞEHİR MÂNİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hazırlayan
Onur GÜLLER

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Eskişehir Mânileri Üzerine Bir İnceleme**” adlı çalışmanın, tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

19 / 02 /2024

İmza

Onur GÜLLER

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Onur GÜLLER
	Numarası	2200623504
	Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Eskişehir Mânileri Üzerine Bir İnceleme
Tez Savunma Sınav Tarihi		19.02.2024
Tez Savunma Sınav Saati		11.00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

ESKİŞEHİR MÂNİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Onur GÜLLER

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Şubat, 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN

Mâniler, halk şiiri geleneğinin en eski ve Türk toplumu tarafından en çok sevilen türü olarak anonim halk edebiyatının ürünleri arasında yer almıştır. Sözlü kültürün önemli taşıyıcılarından olan mâniler, yüzyıllar boyu süren gelişim süreciyle getirdiği birikim sayesinde halk şiiri geleneğini ve toplumun kültür ortamını tanıyıp çözümleme aşamasında çok faydalı bilgiler sunmaktadır. Çalışmamızın amacı; Eskişehir mânilerinin derlenip tasnif edilmesiyle bu ürünlerin Türkiye mâni söyleme geleneğindeki yerini, günümüzdeki durumunu ve toplumsal yapının geleneğe etkilerini ortaya koymaktır. Çalışmamız üç ana bölüm ve bu bölümlere ait alt başlıklardan oluşmaktadır. Giriş başlığında araştırmanın içeriği, amacı ve yöntemleri konusunda bilgi verilmiştir. İlk bölümde “Araştırma Yöresinin Özellikleri” başlığı verilmiş ve araştırma bölgesinin tarihî, coğrafi, ekonomik ve kültürel yapısı tanıtılmıştır. İkinci bölüm “Mâni Türü ve Mâni Araştırmaları” başlığını taşımaktadır. Burada mâni kavram ve sözcük olarak tanımlanmıştır. Mâninin bir tür olarak kaynakları, kökeni ve oluşumu üzerinde durulmuş; mâninin tarihi belgelerdeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Mâninin şekil, dil, üslup ve konu bakımından tanıtılmasının ardından, araştırma içeriğiyle ilgili daha önce yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölüm ise “Eskişehir Mânileri” başlığını taşımaktadır. Araştırma bölgesinde derlenen mânilerin vezni, kafiyesi, dize sayısı ve nazım düzeni bakımından incelemesi yapılmıştır. Eskişehir mânileri konusuna göre sınıflandırılmıştır. Çalışmamız “Sonuç ve Değerlendirme”, “Kaynakça” ve “Eskişehir’de Yazılı ve Sözlü Kaynaklardan Derlenen Mâniler” başlığı altında Kaynak Kişiler ve derlenen mâni metinleriyle sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Anonim halk edebiyatı, mâni, gelenek, icra yöntemi, Eskişehir.

ABSTRACT

A RESEARCH ON MANIS OF ESKİŞEHİR

Onur GÜLLER

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE**

February, 2024

Advisor: Assist. Prof. Dr. İbrahim ÖZKAN

Manis have been among the products of anonymous folk literature as the oldest genre of the folk poetry tradition and the most beloved genre by Turkish society. Manis, one of the important carriers of oral culture, offers very useful information in the process of recognizing and analyzing the folk poetry tradition and the cultural environment of the society thanks to the accumulation brought by the centuries-long development process. The aim of our study is to compile and classify the place of Eskişehir Manis in the Turkish tradition and to put forth its current situation and its effects on the social structure and tradition. Our study consists of three main sections and sub-headings of these sections. In the introductory title, information is given about the content, purpose and methods of the research. In the first part, the title of "Characteristics of the Research Region" was given and the historical, geographical, economic and cultural structure of the research region was introduced. The second section is titled as "Mani Types and Mani Studies". Here, Mani is defined as a notion and lexis. The sources, origin and formation of manis as a genre are emphasized; The place and meaning of Mani in historical documents was tried to be determined. Following the introduction of Mani in terms of meaning, form, language, style and subject, previous studies on the research content were included. The third section is titled "Eskişehir Mânileri" (Manis of Eskişehir). The manis that were compiled in the study region were analyzed in respect to their verses, rhymes, numbers of verses and nazım order. Eskişehir manis are classified according to their subjects. Our study ended with the "conclusion and evaluation", "references", "The manis compiled in Eskişehir sources of oral and written", under the title of source persons and compiled mani scripts.

Keywords: Anonymous folk literature, mani, tradition, execution method, Eskişehir.

ÖN SÖZ

“Eskişehir’i ve Eskişehirliileri çok iyi tanırım. Millî Mücadele yıllarında büyük vatanseverlik ve üstün bir cesaretle mücadelemizin daima dört yanında olmuş, bu mücadeleye çok geniş yardımlarda bulunmuşlardır.”

Mustafa Kemal Atatürk

Eskişehir, kuruluşu milattan öncesine kadar giden, üzerinde Frigya, Bizans, Anadolu Selçuklu, Osmanlı gibi medeniyetleri barındırarak genç Cumhuriyet’e katkılarıyla kültürel bakımdan önemli şehir olma hüviyetini koruyagelmiş müstesna bir şehirdir. Adına birçok çalışma yapıp eserler verilse de 2013’te Türk Dünyası Kültür Başkenti olmuş bu şehrin folkloru ile ilgili çalışmaların hak ettiği derecede karşılık bulup bilimsel çalışmalarla desteklendiğini söyleyemeyiz.

Her şehrin bir ruhu, bir tarzı vardır. Bu ruhu canlı tutmak ona kimliğini veren soyut ve somut kültürel mirasın tespit edilip beslenmesinden geçer. Halka dair acı, keder, sevinç, ayrılık, meslek, yemek, sanat, oyun, eğlence, düğün, edebiyat, dil, kültür kısaca halka ait ne varsa her şeyi mânilerde tespit etmek mümkündür. Biz de bu gayeyle yörenin sözlü kültürün en çok kullanılan ürünlerinden olan mânilerini derleyip “Eskişehir Mânileri Üzerine Bir İnceleme” konulu çalışmamızı gerçekleştirdik.

Eskişehir mânileri, bakıldığında icra ortamını büyük ölçüde yitirmiştir ama kültürel değer ve araştırma konusu olarak varlığını sürdürmektedir. Bu sebeple araştırmamız, topyekûn bir alan araştırması faaliyetleriyle değil; açık ve kapalı sosyal mekânlara sahip olduğu, en canlı kültürel ortamını bulduğu zamanlarda yazıya geçirilmiş ürünlerle gerçekleştirilmiştir.

Mâniler toplumsal hayatın devamlılığı noktasında kültür içerisinde dönem şartlarına uyarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Yöredeki örnekler Eskişehir’in kültürel özelliklerini verirken Türkiye mâni söyleme geleneğinin özelliklerini de bünyesinde barındırmıştır. Bu çalışmamızda yalnızca mâni türü değil, mâninin yaratıldığı ya da söylendiği bağlamla beraber, maniciyi, dinleyiciyi ve icra edilen eserin özelliklerini de dikkate alan günümüz bağlam merkezli halkbilim kuramlarının kullanılması uygun görülmüştür.

Çalışmamız üç ana bölüm ve bu bölümlere bağlı alt bölümlerden meydana gelmiştir.

Birinci bölümde araştırma yöresinin tarihi, coğrafyası, sosyal ve iktisadî yapısı, edebî ve tarihî şahsiyetleri hakkında genel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde Türk edebiyatının en eski nazım türlerinden biri olan “mâni” hakkında bilgiler verilmiştir. Ulaşabildiğimiz yerli ve yabancı kaynaklar taranmış ve mâni üzerine çalışmış bilim adamlarının bugüne kadar ortaya attıkları fikir ve öneriler ışığında, tarifinden başlayarak mâni türünün menşei, yapısı, şekil ve içerik özellikleri ve tasnifi gibi konular ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Eskişehir’de mâni söyleneme geleneği üzerinde durulmuş, yörede derlenen mânilerin şekil ve içerik özelliklerine göre tasniflendirilmesi yapılmıştır. Konusuna göre mâniler sınıflandırılırken daha önceki tasniflerden yararlanılmış ve gerekli yerlerde yeni başlıklar açılmıştır.

Çalışmamızın sonunda faydalanılan kaynakların bibliyografyasına, sözlü kaynaklar kısmında kaynak kişilerin bilgilerine ve Eskişehir’de Sözlü ve Yazılı Kaynaklardan Derlenen Mâniler bölümünde derlenen eserler alfabetik sıraya göre verilmiştir.

Öncelikle çalışma konusunun belirlenmesinden son hâline kadar benden desteğini esirgemeyen, her zaman olumlu görüş ve bütün bilgisiyle beni yönlendiren kıymetli hocam ve saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN’a sonsuz teşekkür ederim. Her zaman olduğu gibi çalışmamda da en büyük kaynağım kıymetli annem Suna GÜLLER’e, desteğini daima hissettiğim kıymetli babam Selami GÜLLER’e, teşekkür ederim. Saha çalışmamda bana eşlik eden ve bir cönke ulaşmama yardımcı olan değerli öğrencim İrem YILDIZ’a ve desteğini esirgemeyen, bana inanan dostum Hakan YUDAR’a teşekkür ederim. Son olarak bu süreçte daima pusulam olan, çalışma disiplinine hayran olduğum sevgili eşim Sıla GÜLLER’e gösterdiği saygı ve sabır için çok teşekkür ederim.

Onur GÜLLER
2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖRESİNİN ÖZELLİKLERİ

1. ESKİŞEHİR’İN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	3
2. ESKİŞEHİR’İN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ	4
3. ESKİŞEHİR’İN SOSYAL VE İKTİSADİ YAPISI.....	5
4. ESKİŞEHİR’İN EDEBİ VE TARİHİ ŞAHSİYETLERİ.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

MÂNİ TÜRÜ VE MÂNİ ARAŞTIRMALARI

1. MÂNİ KAVRAMI VE TANIMLARI.....	12
1.1. TÜRK HALK ŞİİRİNDE MÂNİ	14
1.2. MÂNİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	15
1.2.1. Mânilerde Ölçü	16
1.2.2. Mânilerde Uyak ve Redif	17
1.2.3. Mânilerde Dize Sayısı	18
1.2.4. Mânilerde Nazım Düzeni	19
1.3. MÂNİLERDE DİL VE ÜSLUP	20
1.4. MÂNİNİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ	20
2. MÂNİLERLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	21
2.1. MÂNİ TÜRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ	22
2.2. MÂNİLER ÜZERİNE YAZILAN TEZLER	23
2.2.1. Mâniler Üzerine Yazılan Yüksek Lisans Tezleri	24
2.2.2. Mâniler Üzerine Yazılan Doktora Tezleri	26
2.3. MÂNİLER ÜZERİNE YAZILAN MAKALELER	26
2.4. MÂNİLER ÜZERİNE YAZILAN BİLDİRİLER.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESKİŞEHİR MÂNİLERİ

1. ESKİŞEHİR YÖRESİNDE MÂNİ SÖYLEME GELENEĞİ	32
1.1. YÖREDE MÂNİ SÖYLEME YER VE ZAMANI	33
1.1.1. Hayatın Geçiş Dönemlerinde Söylenen Mâniler	35
1.1.2. Dinî Bayramlar ve Törenlerde Söylenen Mâniler	37

1.1.3. Mevsimlik Törenlerde Söylenen Mâniler	39
1.1.3.1. Kilit Açma Mânileri	39
2. ESKİŞEHİR MÂNİLERİNİN TASNİFİ	41
2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİNE GÖRE ESKİŞEHİR MÂNİLERİ	41
2.1.1. Hece Sayısı Bakımından Eskişehir Mânileri.....	42
2.1.2. Dizelerine Göre Eskişehir Mânileri	43
2.1.3. Kafiyesine Göre Eskişehir Mânileri.....	46
2.1.3.1. Uyak Türüne Göre Eskişehir Mânileri	48
2.1.4. Dize Sayısına Göre Eskişehir Mânileri.....	50
2.2. DİL VE ÜSLUBUNA GÖRE ESKİŞEHİR MÂNİLERİ	51
2.2.1. Ezgiyle Söylenen Eskişehir Mânileri	53
2.3. KONULARINA GÖRE ESKİŞEHİR MÂNİLERİ.....	54
2.3.1. Hayatın Geçiş Dönemleriyle İlgili Mâniler	57
2.3.1.1. Askerlik İle İlgili Mâniler.....	57
2.3.1.2. Evlilik İle İlgili Mâniler.....	59
2.3.1.2.1. Bekârlık İle İlgili Mâniler.....	61
2.3.1.2.2. Kına-Düğün İle İlgili Mâniler.....	62
2.3.1.2.3. Gelin-Kaynana İle İlgili Mâniler	63
2.3.2. Sevda Mânileri	64
2.3.3. Bayram ve Merasimlerle İlgili Mâniler	67
2.3.4. Ramazan İle İlgili Mâniler	68
2.3.5. İş Mânileri	69
2.3.6. Dert İle İlgili Mâniler	71
2.3.7. Dilek -İstek Mânileri	71
2.3.8. Algış- Kargış Mânileri	72
2.3.9. Övgü ve Yüceltme İle İlgili Mâniler	75
2.3.10. Yergi ve Sitem İle İlgili Mâniler	76
2.3.11. Öğüt İle İlgili Mâniler	77
2.3.12. Ayrılık ve Hasret İle İlgili Mâniler	78
2.3.13. Mektup İle İlgili Mâniler	79
2.3.14. Pişmanlık ve Şikâyet İle İlgili Mâniler	80
2.3.15. Cinsellik İle İlgili Mâniler	81
2.3.16. Mâni Türü İle İlgili Mâniler	82
2.3.17. Diğer Mâniler	83
3. ESKİŞEHİR'DE YAZILI VE SÖZLÜ KAYNAKLARDAN DERLENEN MÂNİLER	85
 SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	167
KAYNAKÇA	170
SÖZLÜ KAYNAKLAR	174

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Age.: Adı geçen eser

C: Cilt

Çev.: Çeviren

Düz.: Düzenleyen

Ed. : Editör

Hzl.: Hazırlayan

KK: Kaynak Kişi

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

s.: Sayfa

S: Sayı

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TFA: Türk Folklor Araştırmaları

Vb.: Ve Benzeri

Vd.: Ve Diğerleri

Y: Yıl

Yay.: Yayınlar

GİRİŞ

Anonim Türk halk şiiri; Türk halk kültür ve zevkini yansıtan, ilk söyleyeni unutulmuş ve kadim Türk sözlü geleneğine dayalı olan halk edebiyatının en önemli unsurlarından biridir. Anonim halk şiiri, dilden dile dolaşarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Mâniler anonim halk şiirinin en yaygın türüdür. Dolayısıyla sözlü kültürün en önemli taşıyıcılarından da biridir. Mânî, Türk halk şiirinin geleneksel nazım birimi olan dörtlüklerle kurulmaktadır. Az sözle yoğun anlatıma sahip olması, işlediği temalarla halk yaşantısını ve duygularını yansıtması mânileri Türk kültürü için daha önemli bir yere koymaktadır.

“Eskişehir Mânileri Üzerine Bir İnceleme” isimli bu çalışma, Eskişehir mânileriyle sınırlı olup bu mâniler üzerine yaptığımız incelemeleri konu almaktadır. Yapılan literatür çalışmasında Eskişehir’in mânileri hakkında herhangi bir üniversitede bütünleyici bir tez çalışması yapılmadığı görülmüştür. Eskişehir hakkında fen bilimleri ile ilgili çalışmaların yoğunlaştığı gözlenmiştir. İhmal edilen sosyal alanlardaki bu eksiği kapatmak amacıyla mânî verimleri incelenerek tasnif çalışmasına tabi tutulması amaçlanmıştır. Bağlam merkezli bu çalışmaların neticesinde; devam eden âdet, gelenek-görenek, tören âdetlerinde söylenen mânilerin saptanması, bu sayede Eskişehir kültürünün Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesine katkı olması hedeflenmektedir.

Araştırma konusu için Eskişehir merkez, belirlenen ilçe ve köylerde derleme ve gözlem çalışması yapılacak olup bu çalışmalarda “gözlem” ve “mülakat” yöntemiyle, “bağlam merkezli” bir çalışma izlenerek “performans teorisi” ışığında ortaya çıkacak mâniler, icra yerinde izlenmiş ve kayıt altına alınmıştır.

Üçüncü bölümdeki veriler kayda geçirilmeden önce sözlü kaynaklara ulaşılmış, yazılı kaynaklar taranmıştır. Bunun için Eskişehir’in Sivrihisar, Mihallıççık, Seyitgazi, Çifteler, Mahmudiye, Han, Alpu, İnönü, Kırka, Kaymaz, Çukurhisar ilçe ve beldelerindeki kaynak kişilerle bir araya gelindi ve sözlü ürünlerin birçoğu icra ortamında gözlem ve mülakat yöntemiyle derlemeye tabi tutuldu.

Sahaya indiğimizde kaynak kişilerin ürün paylaşma noktasında zaman zaman çekinmeleri, bağlamına göre yapay davranışları ve kişilere mânî sorulduğunda

bilemeyip diğ er halk ürünleri sayılınca mâniyi hatırlamaları gibi bazı engellerle karşılaştıktık.

Bu çalışmalarda başlıca amaç, toplanan materyalin kayıt ve tasnifi esnasında veri kaybını asgar i düzeye çekebilmektir. Yapılan saha araştırmalarından sonra elde edilen mâniler; konusuna, icra yeri ve zamanına, şekil özelliklerine ve s ylenişine göre sınıflandırılmıştır. Bu sayede değişik mekânlarda benzer konularda ortaya çıkan mânilerin incelenmesi sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖRESİNİN ÖZELLİKLERİ

1.ESKİŞEHİR'İN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Eskişehir'in eski adı "Dorylaion"dur. Bu ismi, bölgede hâkim olan Frigler vermişlerdir. Bölge, Friglerden sonra Lidyalıların, daha sonra Romalıların eline geçmiştir. Geçici bir süre Emeviler ve Abbasilerin yönetiminde kalan bu şehri Araplar "Duruliye" adıyla anmışlardır (Yaldız, 2019: 21).

Evliya Çelebi bu bölgeyi gezmiş ve Seyahatnâme adlı eserinde Eskişehir'i şöyle anlatmıştır:

"Eskişehir Kalesi Bursa tekfurı tarafından yaptırılmıştır. Burayı 731 hicri yılında (1330 miladi) Rumlardan Orhan Gazi almıştır. Şimdiki halde Anadolu Eyaleti'nde hakimlik ve 150 akçalık ilçedir. Eşrafi ve sipahisi çoktur. Şehir 17 mahalledir. Evleri bağlı, bahçeli ve mamurdur. Cami ve mescitleri çoktur. 7 çocuk mektebi, 7 tekkesi, 7 tüccar hanı vardır. Çarşısı 800 dükkândan ibarettir. Havasının iyiliğinden güzelleri çoktur. Çuhadan ve ağır kumaşlardan elbise giyen ileri gelenleri fazladır. Şehrin dört bir yanı gül ve gülistan, bağ ve bostan olup hububatı çok bir şehirdir." (Yaldız, 2019: 22).

Eskişehir'in ilkçağdan bu yana önemli yerleşim yerlerinden biri haline gelmiş olan Seyitgazi ilçesi için Evliya Çelebi şu bilgilere yer vermiştir: *"Burada bir türbe vardır ve bu türbede Seyit Battal Gazi yatar. Şehre de Seyitgazi derler."* İslami dönem Türk destanlarından olan Battal Gazi, Horasanlı bir Türk olup Emevi ordusunda görev almış ve 717 yılında Bizans üzerine açılan seferlere katılmıştır. Yiğitliği ve mertliği ile tanındığı için "kahraman" anlamında "Battal" takma ismini almıştır. Seyitgazi'deki Akrion Kalesi'ni fethederken şehit düşmüştür. Halk anlatı ve inanışlarına göre Battal Gazi, Hz. Ali soyundan olduğu kabul edilen Malatyalı Emir Hüseyin Gazi'nin oğludur (Yaldız, 2019:22).

Osmanlı'nın kuruluş döneminde Ankara Beyliği'ne bağlı olan Eskişehir, Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren Kütahya Beylerbeyliği' ne bağlanmış bir sancaktır. 15. asrın sonunda, II. Beyazıt ile Cem Sultan arasındaki mücadelede Eskişehir (Sultanönü yöresi) önemli olaylara sahne olmuştur. Cem Sultan 1481 yılında Bursa'ya girmiş, orada II. Beyazıt'ın üzerine gönderdiği Ayas Paşa'nın ordusunu bozguna uğratmıştır. II. Beyazıt bunun üzerine Bursa üzerine yürüyüp Cem'in ordusunu yenmiştir. Kanuni dönemi Eskişehir, jeopolitik konumu dolayısıyla önem kazanmıştır. 1831-1841 yılları arasında Miralayla idare edilen Eskişehir, 1841 yılında Hüdavendigâr

(Bursa) Eyaleti'ne bağı bir şehir olmuştur. Cumhuriyet dönemi 1925 yılında il olarak kendi kimliğini kazanmıştır.

Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet döneminde uzun süre gündemde olan Eskişehir, İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan demiryolu üzerindeki stratejik konumu, Anadolu'yu istila etmiş olan Yunan Ordusu'nun Orta Anadolu'ya geçişinin eşiğini oluşturması ve yeni devletin kuruluşuna katkılarıyla önem kazanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında toplanan Sivas Kongresi'ne Eskişehir'den Siyahizâde Halil İbrahim Efendi, Bayraktarzâde Hüseyin Bey ve Hüsrev Sami Bey katılır. Daha sonra Mustafa Kemal ve arkadaşları Eskişehir'de bir toplantı yapmaya kara verirler. Ancak Eskişehir-Ankara tren yolunun işletilmesi İtilaf Devletlerince yasaklanmasından dolayı toplantı Ankara'da yapılır. Nutuk adlı eserinde Atatürk, Eskişehir'e 520 kişilik bir İngiliz taburuyla, 100 kişilik bir başka müfrezenin gönderildiğinden söz eder. Bu kuvvetler Eskişehir'de istasyon çevresine yerleşirler.

İzmir'e çıkan Yunan kuvvetleri, İstanbul'daki İngiliz Generali Milne ve kuvvetlerinin desteğiyle, kısa süre içinde Menderes, Salihli, Akhisar ve Ayvalık'a kadar uzanan bir hat üzerinde ilerler. 1921 yılında Eskişehir İnönü'de, Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri yapılır. Stratejik konumu bakımdan önemli olan Eskişehir'in Yunanlılar tarafından elde tutulması son derece önemlidir. Bu yüzden Kurtuluş Savaş'larının beş muharebesinin üçü Eskişehir'de gerçekleşmiştir. Eskişehir-Kütahya Savaşları sonunda Türk Ordusu Sakarya'nın doğusuna çekilmiştir. 23 Ağustos 1921'de Yunanlılar tekrar saldırır. 30 Ağustos 1921'de ise düşman ordusu, en ağır yenilgiyi alarak geri çekilmeye başlar. 2 Eylül 1922 günü, Seyitgazi yönünden Eskişehir'e inen Türk Süvarileri düşman kuvvetlerini buradan çıkartırlar (Yaldız, 2019: 23).

2.ESKİŞEHİR'İN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Eskişehir ilinin yüzölçümü 13.652 km kare ve nüfusu 2022 TÜİK verilerine göre 898.369 kişidir.¹ Eskişehir'in topografik yapısını, Sakarya ve Porsuk havzalarındaki düzlükler ile bunları çevreleyen dağlar oluşturur. Havza düzlüklerini kuzeyden Bozdağ ve Sündiken sıradağları, batı ve güneyden ise İç Batı Anadolu eşiğinin doğu kenarında yer alan Türkmen Dağı, Yazılıkaya Yaylası ve Emirdağ kuşatır (Eriş, 2014: 14).

¹ <http://data.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi 05.02.2023)

İlin dörtte birini çam, meşe, gürgen, ardıç, katran ve köknar ağaçlarının oluşturduğu ormanlar teşkil eder. Orman olmayan arazilerdeki su kenarlarında söğüt, ahlat ve kavak ağaçlarına rastlanmaktadır.

Eskişehir, yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçen mevsimleriyle İç Anadolu Bölgesi'nin bir şehri olarak karasal iklime sahiptir.

Milattan önce birinci bin yılda, Porsuk Nehri kıyılarında Frigyalılar tarafından kurulan Eskişehir Türkiye'nin en önemli yol kavşaklarından birisidir.

Yunus Emre ve Nasreddin Hoca gibi tarihi kişileri yetiştiren Eskişehir; lületaşı, çeşitli hastalıklara iyi gelen sıcak su kaynakları ile de ünlüdür.

Eskişehir kültürel zenginliği kadar doğal güzellikleri, mutfak kültürü ve alışveriş olanakları ile önemli bir turizm merkezi olmayı hedeflemektedir (Eriş, 2014: 14-15).

3.ESKİŞEHİR'İN SOSYAL VE İKTİSADİ YAPISI

Eskişehir 13.925 kilometrelik alanı ile Türkiye'nin 1,8' ini kaplamaktadır. Deniz seviyesinden 792 metre yüksekliktedir. Şehrin nüfusu 790 bindir. Nüfusun yaklaşık 659 bini kent merkezinde yaşamaktadır.

Eskişehir insan kaynakları yönüyle yüksek bir eğitim düzeyine sahiptir. Nüfusun %99'u okuryazardır. Şehir merkezinde üç tane devlet üniversitesi vardır.

Ticari ve endüstriyel gelişmelerden dolayı sosyal ve ekonomik hayat hızla gelişmektedir. Bu gelişme Türkiye İstatistik Kurumu verilerinde ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın yayınlarında endüstri, sosyal ve ekonomik hayat ölçütü ile 81 il içinde 7. sırada yer almaktadır.

Eskişehir'in şehirleşme oranı %88 olup kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 14.000 dolardır.

Bölge ekonomisinde ana sektörlerin dağılımı:

Ticaret ve hizmetler %60, sanayi %30, tarım %10 şeklindedir (Eriş, 2014: 56-61).

4.ESKİŞEHİR'İN EDEBÎ VE TARİHÎ ŞAHSİYETLERİ

İlim, irfan, kültür ve sanat alanında "*büyük*" kabul edilen insanlar, doğdukları, yaşadıkları ve kabirlerinin bulunduğu yerleri önemli hale getirirler. O yerler, onların yaptıklarıyla, isim ve hatıralarıyla değer kazanırlar. Zira "*şeref - ül mekân bil - mekin*" şeklinde söylenen güzel bir sözde de belirtildiği gibi "*mekânların şerefi içindikilerle ölçülür.*"

4.1.YUNUS EMRE

Yunus Emre'nin doğum yeri ve tarihi hakkında çeşitli tartışmalar olduğunu biliyoruz. Bunların çoğunun Yunus sevgisiyle onu belli bir şehre ait kılma gibi niyetle ilgili olduğu ortadadır. Diğer yandan kaynaklardaki farklılıklar da bu anlamda tartışmalara zemin hazırlamaktadır. Oysa Yunus'un eserine baksak bu mesele gerçekten de sorun olmaktan çıkaracaktır. Yunus Emre'nin kendisinin tanzim ettiği "*Risalet-ün - Nushiyye*" isimli eserinin sonlarına doğru "*tarih yidi yüz yidi idi...*" diyerek eserinin tamamlanmış tarihini belirtir. Bu durum Adnan Erzi'nin İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesindeki bulduğu eski bir mecmuadaki "*Vefat-ı Yunus Emre, Sene 720, Müddet-i ömr 82*" şeklindeki kayıtlar da desteklenince onun doğum ve vefat tarihlerini tespit konusunda müşterek bir kanaat oluşmuştur (Özçelik, 2013: 16). Buna göre Yunus Emre'nin vefat tarihi H.720'dir. Bu da miladi 1320-1321'e tekabül ettiğine göre doğum tarihi de 1240-1241 olmalıdır. Ayrıca şiirleri, bu eserin coğrafyasını da verecek ipuçlarıyla doludur. Mesela Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "*Yunus, şüphesiz Sakarya kıyılarında doğdu.*" sözüyle "*Şol Cennetin Irmakları*" dizesinden hareketle *Bu şiir, Yunus'un Sakarya'da doğduğunun otantik bir belgesidir.*" diyen Sezai Karakoç'u böyle düşündüren sebep, Yunus Emre'nin şiirleridir (Özçelik, 2013: 17).

Yunus'un hayatını menkıbelerden de takip edebiliyoruz. Buna göre önce ilim tahsili yapar. Bu tahsil o çağın özellikleri dikkate alındığında muhtemelen Konya'da gerçekleşmiştir. Ardından irfan yoluna yönelir. Menkıbeye göre önce Hacı Bektaş dergâhına gider. Hadiseyi hatırlayacak olursak Yunus, buğday istemek için gitmiştir. Fakat, kendine himmet teklif edilir. Ama o, himmetin ne manaya geldiğini anlamaz ve buğdayda ısrar eder. Köyüne dönerken yaptığı hatayı anlar ve geri döner. Fakat Hacı Bektaş, onu Tabduk Emre'ye gönderir. Yunus'un manevi ilim tahsili yani irfan hayatı böyle başlar. Tabduk Emre'nin dergâhı ise Sarıköy'e komşu sayılabilecek bir yerde Nallıhan'ın Emre Sultan olarak bilinen köyündedir. Yunus, burada eğitilmeye başlar.

Menkıbe bu süreci kırk yıl olarak belirtir. Bu, sembolik bir ifadedir. Çıkarılması gereken sonuç ise, bu eğitimin bir hayli uzun sürdüğüdür.

Yunus'un doğup büyüdüğü ve yaşadığı yerin Sarıköy olduğu araştırmacıların da teyit ettiği gibi bir husustur ama onun vefat ettiği ve kabrinin bulunduğu yer konusunda pek çok ihtimalden söz edilmekte ve Türkiye'nin hemen her bölgesinde bir Yunus mezarı yahut makamı bulunmaktadır. Yani Köprülünün belirttiği gibi *"Yunus Emre'nin medfeni hakkında da pek çok ihtilaf vardır."* Mesele ihtilafla kalmamakta, bu iddialar ileri sürülürken bunları teyit edeceği düşünülen kimi belgelere başvurulmakta, araştırmacıların bu konudaki görüşlerinden yararlanılmaktadır.

Yunus Emre'nin mezarı olduğu söylenen bazı yerlerdeki Yunus Emre adını taşıyan mezarların ise Yunus'la sadece isim benzerliği bulunmaktadır. Bazı yerlerde ise ortada ne mezar ne makam bulunmaktadır. Fakat Yunus Emre'nin kendi toprağında gömülü olduğu şerefini paylaşmak gayretiyle nerede bir Yunus veya Emre adını taşıyan mezar taşı, yatır varsa ona Yunus Emre denilmiştir. Bunlarda Yunus'un mezarının bulunduğu iddiası mahalli inanışlarla ve Yunus'u sahiplenme niyetiyle ilgilidir.

Bütün bunlardan sonra şunu söyleyebiliriz: Yunus Emre, M. 1320 / H. 720'de doğduğu yer olan Eskişehir'in Mihallıççık ilçesine bağlı Sarıköy'de vefat etmiştir. Yunus'un kabri, yakınından tren geçmesi sebebiyle 1949 yılında ikinci mezarına nakledilmiştir, daha sonraki yıllarda ise buraya Yunus Emre'ye yakışır şekilde bir çevre düzenlemesi ve külliye yapılması gündeme gelmiştir.

Yunus'un ilk kabrinden ikincisine nakli hayli ilginç olayların yaşanmasına da sebep olmuştur. Bu nedenle bu olaya tanıklık eden Nezihe Araz'ın yazısını buraya almayı uygun bulduk:

"(...) Evet! Yunus Emre'nin Anadolu'da yirmi iki mezarı var:

Erzurum'un Tuzcu köyünde Yunus'la sevgili şeyhi Tabduk yan yana, koyun koyuna yatarlar. Yunus'un kabri üzerinde kokan kekik başka hiçbir dağda bulunmaz. Toprak bütün cömertliğini ona vermiştir. Yedi dağ ardından, Yunus'un burcu burcu kekik kokan toprağının haberini alırsın.

Bursa'daki türbenin kır menekşeleri de Erzurum'daki kekikleri misali ünlüdür. Yunus'un bir mezarı da Isparta'nın Keçiborlu kazasında... Orayı da yediveren gülleri sarmış, sarmalamıştır. Sandıklı'nın Çay köyünde, Konya Aksaray'ında, Karaman'da da Yunus'a ait makamlar, mezarlar vardır. Karaman'da 'Maderi Mevlana' türbesini ziyaret eden her yolcu, oradan yüzünü Yunus Emre türbesine döner, onu da ziyaret eder. Kula'nın Emre köyünde Yunus, Tabduk Emre türbesinin eşliğinde yatmaktadır. Türbe içinde Şeyh ve onun çocuğu yatıyor.

Yunus'un başucunda, üzerinde balta resmi işlenmiş bir mezar taşı; onun dergâha odunculuk ettiği günlerin yadigarıdır. Bu makamda o, bilerek kapı eşliğinde yatırılmıştır. 'Şeyhimi

ziyarete gelenler bana basıp öyle geçsinler' demiş diye! Yani, Tabduk'a insanlar için bir yol varsa bu ancak Yunus'tan geçer, anlamında olmalı.

Ancak, bugün artık hiç kuşkusuz şunu biliyoruz ki, Yunus Emre'nin gerçek türbesi Eskişehir'in Sarıköyü'ndedir.

Bunu ilk kez, bundan yıllarca evvel Prof. Fuat Köprülü haber vermişti. Sonra, daha başkaları da tekrarladılar. Ama önemli olanı 1974 yılında, Yunus Emre, çok tatlı bir ermişliği ile insanlara haberi kendi verdi. Bakın nasıl:

Bir zamanlar, Ankara - İstanbul arasında işleyen trenler Sarıköy'den geçerken, saygı düdüğü öttürür, demiryolu personeli yüzünü yol üstündeki türbeye dönermiş. Bu, onlara demiryolunu yapan Alman mühendislerinden kalma bir gelenek. O mühendisler, inşaat Sarıköy önüne gelince, Müslüman adetlerini güderek kurban kesmişler, küçük bir dini tören yaptırmışlardır. Orada Türklerin en büyük şairi ve ermişi Yunus Emre'nin yattığını biliyorlarmış. Türbe yanındaki şirin zaviyeyi de pek severlermiş.

Bu saygı havası, Yunan Sarıköy'e girip ortalığı yakıp yıkıncaya kadar böylece sürmüştü. Sonra, her şey unutulup gidiyor... Ta... bin dokuz yüz kırk yıllarına kadar.

Bu yıllarda tren yolu çift hat yapılmaktadır. Yollarda değişiklikler oluyor ve planlara göre Sarıköy'de bu yol tam Yunus Emre türbesinin üzerinden geçecek.

Bunu duyan - nasıl duymuşlar bilinmez- yüreği temiz ve uyanık bir iki insan -çok değil o kadar!- ilgili makamlara başvurarak türbenin yüz elli metre geri alınması için izin istiyorlar. Her şeyi kendileri yapacak, izin veriliyor; ancak bu izne bazı şartlar ekleniyor: Orada hiçbir tören yapılmayacak, kimseye haber verilmeyecek, Eğitim Bakanlığı'nın gönderdiği bir arkeolog işe gözcülük edecek 'vesaire!' Yunus Emre aşığı o birkaç insan, her şarta eyvallah diyorlar. Onların dileği koca ermişi trenler altında çiğnetmemek. Isırganlar içinde; kaybolan türbeyi baykuş yuvası olmaktan kurtarmak, yerine küçücük tertemiz bir anıt yapmak!

Çalışma hemen başlıyor. Tren yolunun yüz elli metre ilerisine, beyaz köfeki taşından küçük bir anıt yaptırıyorlar. Yunus Emre'nin kabrinden anıta taşınacağı gün, beş kişilik bir heyet Ankara'dan Sarıköy'e geliyor. Aldıkları talimata göre adeta gizli geliyorlar, kimseye sezdirmeden! Heyetin başında benim bildiğim Yunus Emre Derneği'nden değerli araştırmacı Halim Baki Kunter, Vildan Kunter, Adnan Saygım var. Bu konukları, akşamın alaca karanlığında karşılayan Sarıköy muhtarı son derece heyecanlı: 'Beyler, siz bana sıkı emir verdiniz ama ortalıkta benim anlayamadığım bir şeyler var. Sarıköy'e kamyon kamyon, araba araba adam geliyor. Aha şu arada toplanıyorlar!' diyor.

Yapacak bir şey yok. Gece yarısı gelip Allah'ın dağında yatanlara, nereden geldiniz, neden geldiniz, diye sorulabilir mi? Ertesi sabah uyanıp işe koyulmak üzere türbeye gelen heyetin gördüğü manzara inanılmaz, akıl ermez bir iştir. Sarıköy ovasında en aşağı, evet en aşağı otuz bin kişilik bir insan denizi dalga dalga dalgalanmakta, ilahiler söyleyerek töreni beklemektedir:

Şol cennetin ırmakları

Akar Allah deyu deyu...

Kim çağırdı, neden geldi bu insanlar?

Nerelerden gelmişler ki? Sandıklı'dan, Bolvadin'den, Konya'dan, Bolu'dan. Otobüsler 'törene yetişebilmek şartıyla' tutulmuş. Hem de öylesine bir geliş değil bu! Bolular en ünlü aşçılarıyla, Konyalılar kaşıkları ve koyunlarıyla, Karadut köyü meşhur pekmez kazanlarıyla, kamyon kamyon ekmekleri, mevlit şekerleri, mevlithanlarıyla ve... Getirecek hiçbir şey bulamayan bazı yerler de 'bari ortalıkta hizmet etsinler' diye okul öğrencileriyle törene geliyorlar. Ben bu törenin inanılmaz fotoğraflarını bir iki yerde yayımlamıştım. Elbet görenleriniz olmuştur.

Bugün hala bir sırdır ve sır kalacaktır: bu kadar insan bir gecede nasıl toplandı, nasıl örgütlendi, nasıl çıt çıkarmadan, en küçük bir aksaklık olmadan bu tören başarıldı? Gelin de çözün!

Kabir, heyet huzurunda açılınca görülen manzara da yazdıklarımız kadar efsaneli. Çekilen fotoğraflar var. İnsan şaşıyor. Bir eli başının allında, bir eli kalbinin üstünde, en aşağı altı yüzyıldır en

küçük bozulmaya uğramadan uyuyan bir iskelet. Gereken bütün dini tören yapılarak, yeniden tabutuna kondu. Bir gün evvel, yazı masası için şehirden yeşil bir çuha getiren kaymakam: 'Aman' diyordu. 'Bu çuhayı Hazret'in üzerine örtelim!' O da örtüldü..." (Özçelik, 2013: 16-20).

4.2. NASREDDİN HOCA

Selçukluların yıkılış sürecindeki Yunus Emre, nasıl sevgi, barış, kardeşlik mesajı veren şiirleriyle insanlara bir umut olmuşsa benzer bir misyonu da her biri derin bir bilgelik, hikmet içeren, yol gösteren, güldürürken düşündüren latifeleriyle Nasreddin Hoca yerine getirmiştir.

Tıpkı Yunus Emre örneğinde olduğu gibi ünü Türkiye sınırlarını aşmış bir isim olan Nasreddin Hoca'nın da nereli olduğu sorunu vardır. Ona pek çok yer sahip çıkmıştır. Mesela Azerbaycan'da Hoca'ya ait olduğu söylenen bir mezar bulunmaktadır. Yine Özbekler Hoca'nın Anadolu'da yaşadığına inanmazlar ve onu Buhara'da doğmuş ve yaşamış kabul ederler. Uygurlara göre ise Hoca, Doğu Türkistanlıdır.

Anadolu coğrafyasında ise bu konuda öne çıkan iki yer vardır ki buralar Sivrihisar ve Akşehir'dir. Belgelerin çoğu bu iki yeri işaret etmektedir. Dolayısıyla Hoca, Anadolu'da yaşamıştır. Tartışmalar Sivrihisarlı mı yoksa Akşehirli mi olduğu sorusu etrafında şekillenmektedir. Hoca'nın her iki yerle de münasebeti tarihen sabit bir hadisedir. Buna göre Nasreddin Hoca, 1280 yılında Sivrihisar'ın Hortu (bugünkü adı Nasreddin Hoca beldesi) köyünde doğmuş, Konya'daki medrese tahsilinden sonra bir süre Sivrihisar'da görev yapmış, ardından Akşehir'e göç etmiş ve 1284 yılında orada vefat etmiştir. Burada bir türbesi vardır. Bursalı Mehmet Tahir Bey'in tetkiklerine göre o zamanların idari yapısına göre Sivrihisar Akşehir'e bağlı bir nahiyedir. Hoca'nın Akşehirli olması iddiasının temel nedeni budur. Son dönem Sivrihisar "*Kurşunlu Mahallesi*"nde yapılan kazılar sonucu Hoca'nın birinci derece yakınlarının burada kabirlerinin bulunması ve kişilerin nereli oldukları doğum yerlerine göre belirlendiğine göre Nasreddin Hoca için şimdiki idari yapıya göre Sivrihisarlıdır demekten başka yol da yoktur.

Arif Nihat Asya'nın gayet isabetli olarak belirttiği gibi:

"Bir beşik kalmış Sivrihisar'da

Akşehir'de bir mezar

Böylece Akraba olmuş

Akşehir'le Sivrihisar" (Özçelik, 2013: 34)

Nasreddin Hoca'nın fıkralarının kesin sayısını bilmekten ne yazık ki çok uzayız. Bugün sözlü ve yazılı kaynaklarda ona atfedilen on bin civarında fıkra bulunmaktadır. Bunların yalnızca beş bin civarındaki fıkra yazıya geçirilebilmiştir.

Hoca'nın bu kadar fıkra söylemesi elbette söz konusu olamaz. Anadolu insanı, Hoca'yı tarihsel kişiliğinden soyutlayarak ona yeni bir kimlik biçtiği için, fıkra üretimi sürekli olmuş, halk söylemek istediklerini ona ait fıkra kalıpları içinde söylemiştir. Fıkra sayısının çok olmasını bu şekilde açıklayabiliriz.

Fıkraları elbette sözlü kültürün ürünüdür. Onların yazıya geçirilmesi, çok sonraları olmuştur. Bugün için ele geçen belgelerden hareketle, en eski yazmanın 1557 tarihinde istinsah edildiğini bilmekteyiz. İçinde 43 fıkra bulunan bu eser "*Hikayât-i Nasreddin Hoca*" adını taşımaktadır. Hüseyin adında bir zatın istinsah ettiği bu nüsha, Oxford'da bulunmaktadır.

Diğer bir eski yazma ise Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunan nüshadır. Bu nüshada da 1676 yılında İstanbul'da Mehmet isimli bir kişi tarafından istinsah edilmiştir. Yazma nüshaların toplam sayısı 37'yi bulmuştur. Fıkraların eski baskıları ise çok sayıdadır. Bu baskılardan ilki 1837 yılında İstanbul'da basılmıştır. Bu kaynaklardan hareketle sonraki yıllarda çok sayıda Nasreddin Hoca kitabı basılmıştır. Bunlar arasında Mehmet Tevfik Bey, Veled Çelebi ve M. Fuat Köprülü'nün eserleri sonraki çalışmalara kaynaklık etmiş ana kitaplardır. Başka dillerde de Hoca ve fıkraları hakkında çok sayıda yayın yapılmıştır (Özçelik, 2013: 35).

4.3. SEYYİD BATTAL GAZİ

Müslüman Türkler arasında alp-eren kimliğiyle ünlenen, hayatı menkıbeler, şiirler, romanlara ve filmlere konu olan Seyyid Battal Gazi'nin doğduğu yer hakkında farklı görüşler olsa da kabrinin bulunduğu yer itibariyle Eskişehirli bir isimdir. Onu misyonu yönünden Eskişehirli diğer büyük isimlerle yani Yunus Emre ve Nasreddin Hoca ile birlikte düşünmek doğru olacaktır. Nasıl Yunus Emre, evrensel sevgi anlayışıyla bu coğrafyada birlik ve dirlik fikrinin kurucusu olmuş; Nasreddin Hoca hikmetli nükteleriyle zor zamanların insanlarını hayata bağlayan bir fonksiyon yüklenmişse Battal Gazi de sadece savaşçı yönüyle değil bilgin ve erdemli kişiliğiyle de benzer bir görevi üstlenmiştir.

Battal Gazi'nin asıl adı Arap kaynaklarına göre "*Abdullah*" yahut "*Abdullah Cafer*" dir. "*Ebu Hüseyin*", "*Ebu Muhammed*", "*Ebu Yahya*" şeklinde de anıldığı görülür. Türkler arasında ise onun kahramanlığına vurgu yapan "*Battal*" sıfatıyla anılır. Yine "*Gazi*", "*Seyyid Battal Gazi*", "*Cafer*", "*Muhammed Cafer*", "*Cafer Gazi*" gibi isimlendirmeler de yapılmıştır. Doğum tarihi 674 / 680? dir.

Battal Gazi'nin babası Malatya Serdarı olarak bilinen Hüseyin Gazi'dir. Annesi Saide Hatun, eşi ise amcasının kızı Zeynep Hanım'dır.

Kaynakların çoğu onu, VIII. yy. da Emevilerin Bizans'a karşı açtıkları savaşta ün salmış bir Arap kahramanı olarak kabul ederler. Fakat o, daha çok bir Türk kahramanı olarak kabul görmüştür. Bu dönüştürmenin haklı sebeplerinden de söz edilmelidir. Çünkü Battal Gazi'nin mücadelesinin gerçekleştiği coğrafya Anadolu topraklarıdır. Bu yüzden İbn'ül-Esir gibi kaynakların bilgisine göre Arap asıllı değildir. Ayrıca o dönemde Emevi ordusu içinde çok sayıda Türk bulunmaktadır. Bu, onun Türk olma ihtimali de ortaya koymaktadır. Zaten Anadolu halkı da onu asırlar boyunca bir Müslüman-Türk alperen, bir gazi-veli kimliğinden algılamıştır.

Battal Gazi'nin yaşadığı zaman, kaynakların çoğuna göre Emeviler devri yani VIII. yüzyıldır. Halife Abdül Melik bin Mervan tarafından Misis Valiliğine tayin edilmiş (685-705). Ardından Abdül Melik bin Mervan oğlu Mesleme'nin kumandasındaki Emevi ordusu içerisinde İstanbul kuşatmasında (717-718) bulunmuş, Bizanslılara karşı yürütülen mücadelelerde vefatına kadar aktif rol almıştır.

Battal Gazi, halk arasında menkıbevi kişiliğiyle öne çıkmış ve bu o yönüyle tanınmıştır. Bu anlamdaki anlatımlara hem Arap hem Bizans hem de Türk kaynaklarında rastlanır. Yani o, her üç millet tarafından da bir destan kahramanı olarak tanınır (Say, 2006: 53-54).

İKİNCİ BÖLÜM

MÂNİ TÜRÜ VE MÂNİ ARAŞTIRMALARI

1. MÂNİ KAVRAMI VE TANIMLARI

Mâniler belli bir kültür seviyesinin üstüne çıkamayan halk yığınlarının çeşitli zamanlarda eğlence maksadıyla söylediği basit sözler değil, aynı zamanda Türk insanının çeşitli konular karşısındaki tavrını yansıtan vesikalardır (Kurnaz, 1990: 41).

Kültürel yapıdaki zenginliği ortaya çıkaran halk edebiyatı ürünleri, sosyal hayattaki beraberliğin, ortak değer yargılarındaki birliğin sağlanmasında önemli rol üstlenen bir iletişim yöntemidir. Kültür hayatının temelini oluşturan, insanlık tarihî kadar eski olan iletişim, toplumu meydana getiren insanların duygu, düşünce ve yargılarını ifade eden anlam yüklü mesajların aktarımıdır (Eker, 2015: 400).

Anadolu’da mâni en çok köylerde ve kadınlar tarafından söylenir. Saz şairleri ve karşılıklı atışmalar dışında erkeklerin mâni söylemesine pek rastlanmaz. Mâni söylemeye halk arasında “mâni takmak, mâni düzmek, mâni atmak” denmektedir (Ekici, 2002a: 25).

Mâni tanımları konusunda birbirinden farklı düşünceler ortaya koyanlar da vardır.

Ali Torun, makalesinde “mâni” sözcüğünün Arapça men’ sözcüğüyle alakalı olduğunu düşünür. Bunu da men’ sözcüğünün Türkçede “yasak etme, durdurma” gibi karşılıklarıyla kullanılageldiğini mânilerin de karşı tarafı iğneleyen, sataşma ima eden tarzlarla söylendiğini ifade eder (Torun, 1989:5).

Doğan Kaya’nın mâni tanımına bakıldığında Torun’un düşüncelerine katılmadığı görülür. Mânide atışmalar, karşılık vermeler ve iğnelemeler olduğunu kabul eder yalnız bunları genele vurduğumuzda oldukça az olduğunu savunur. Bu yüzden genel bağlamda böyle bir yorum getirmenin pek de doğru olmadığı düşüncesindedir (Kaya, 2000: 136).

Urfa’da kadınların okuduğu mânilere “me’ani”, erkekler tarafından okunanlara da “hoirat” (Terzibaşı, 1975: 42) denilirken; “beyit”, “destan”, “tekerleme” adlandırılmaları da çoğunlukla mahalle bekçilerinin icra ettikleri mânileri karşılamak

üzere kullanılmıştır (Tezel, 1941: 446). “Mantuhâr” İstanbul, “martifal” Manastır Türkleri arasında Hıdırellez’de söylenen manilerde kullanılan adlardandır. Evliya Çelebi de mani karşılığı olarak “beyit” sözcüğünü kullanmıştır (Emeksiz, 2003: 4).

Mânilerin adlandırılmalarına baktığımızda Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde ve konumuz olan Eskişehir ve yöresinde “canimen ve ninnari çekme” gibi farklı isimlendirilmelerle karşılaşmaktadır: Türk dilinin konuşulduğu bütün coğrafi bölgeler mânilerin yayılma alanı olarak görülmektedir. İç ve Batı Anadolu ile İstanbul ve Rumeli’de mâni, Eskişehir’de ve Kazan Türkleri arasında “çın” ve “şın” mâni karşılığı olarak kullanılır (Akay, 1976: 259, Emeksiz, 2003: 4). Kars’ta “meni” Erzincan’da “ficek” Doğu Anadolu’da halk hikayelerinin icrası sırasında söylenen türkü bentleri arasında okunanlara “pişrevi” denilmektedir (Kaya, 2004: 36).

Sözlüklerdeki Mâni Tanımları

Yazılı kaynaklara bakıldığında mâni sözcüğünün kökeni ve anlamı üzerine araştırmacıların uzlaştığı tek ve kesin bir tanım bulunmamaktadır. Bu bağlamda mâni hakkında ansiklopedilerde, sözlüklerde ve bilimsel çalışmalarda mâni kavramıyla ilgili çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

Türkçe Sözlük’te mâni: “Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı daha çok hecenin yedili ölçüsü kullanılan halk şiiridir” (Türkçe Sözlük, 2011: 1620) şeklinde tanımlanmaktadır.

Lehçe-i Osmani’de mâni: “Usulsüz, darpsız, elhan ile teganni olunan vezinsiz, manasız güfte” (Ahmet Vefik Paşa, 2000: 168); Kamus-i Türki’de “Te’evvübe müteallik asvattan ibaret elhan ki ekseriya bir şarkı veya taksim in iptidasında teganni olunur” (Şemseddin Sami, 2010: 745) şeklinde tanımlanmıştır.

Yeni Türk Lügati’nde, İbrahim Alaettin “Bir nev’i türkü, halk türküsü” (İbrahim Alaettin, 1930: 683); Resimli, Yeni Türkçe Lügat’ta, “Bir nev’i türkü, halk türküsü, melodie populaire (Ali Seydi, 1929: 784); Resimli Kamus-i Osmanî’de Ali Seydi, “Bir şarkı veya taksim in ibtidasında teganni olunan elhan şarkı” (Ali Seydi, 1908: 924); Ahmet Rasim, “mani öyle bir nazım şeklidir ki, musikimizin ancak ona ayırdığı söyleyiş tarzı ile tamam olur” (Ahmet Rasim, 2000: 1968) şeklinde mâni söylemedeki müzik unsuru ön plana çıkarılmıştır.

Büyük Türkçe Sözlükte ise mâninin “Çoğunlukla dörder mısralı ve yedişer heceli olduğu; birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kafiyeli, türlü konuları ele alan halk şiiri” olduğu vurgulanmaktadır (Devellioğlu, 1975: 808).

Devellioğlu’nun Lügatına baktığımızda “bkz: ma’na” şeklinde bizi daha önce verdiği “ma’na” sözcüğüne götürür. Mana, anlam şeklinde açıklanmıştır (Devellioğlu, 2010: 668).

Resimli Türk Dili Sözlüğü’nde mâni, “Dört mısralı ve kendine mahsus makamları olan manzume” şeklinde ifade edilir (Özön, 1967: 668).

Hayat Büyük Türk Sözlüğü’nde “Türk halk şiiri ve musikisinde bir şekil” diye tanımlanır (s.816).

1.1.TÜRK HALK ŞİİRİNDE MÂNİ

Mâninin dayandığı temel ve kaynak üzerine ileri sürülen düşünceler tek bir noktada birleşmemektedir. Bazı araştırmacılar mâninin kökeninin İslamiyet öncesi Türk edebiyatına dayandığına, bazıları da mâninin Arap ve Fars edebiyatlarından edebiyatımıza geçmiş olduğunu söylemiştir. Bir kısım araştırmacılara göre de sahip olunan bilgilere bakılarak mâninin kökeni hakkında kesin bir yargıya varmak mümkün değildir (Bozyiğit, 1986: 73; Dizdaroğlu, 1968: 219; İslam Ansiklopedisi, C. 7: 287).

Ignacz Kúnoş’a göre mâni Türk halk şiirinin en yaygın türüdür. İslamiyet’ten önceki Türk sözlü edebiyatımızdaki koşuklara benzer. Kafiye düzeni genellikle ‘aaba’ tarzındadır. Çoğunlukla aşk ve özleyiş temalarını işler, şeklinde kısa bir dipnot düşmüştür (Kúnoş, 2001, 50).

Fuad Köprülü, Sadettin Nüzhet Ergun, Vasfi Mahir Kocatürk ve Talat Mümtaz Yaman mânilerin İslamiyet’ten önce de var olduğunu düşünür (Kaya, 2004: 31). Sadettin Nüzhet Ergun, Türk mânilerinde İslamiyet’ten önceki kamlık ve ilhanlık izlerine dikkatimizi çekerek aynı düşünceyi savunur (Kara, 1994: 8). Fuad Köprülü mâninin İslamiyet’ten önce de yaşadığını, yazıya geçirilmemesinden dolayı günümüze bu mâni örneklerinin ulaşamadığını düşünür ve mâninin en eski Türk nazım biçimi sayılması gerektiğini söyler (Köprülü, 1976: 29).

1.2.MÂNİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Dilçin, her ölçünün bağlı bulunduğu dilin yapısından doğduğunu bu sebeple Türk dilinin doğal ölçüsünün “hece ölçüsü (hece vezni)” olduğunu söyler. Hece ölçüsünün, dizelerdeki hece sayısının bir düzene bağlı olarak eşitliği temeline dayandığını ifade eder (Dilçin, 2016: 39-40).

Hece ölçüsüyle ortaya konan ilk örnekler Kaşgarlı Mahmut’un XI. yüzyılda yazdığı Divan-ı Lügat-it Türk’te rastlıyoruz. Kaşgarlı eserini kaleme alırken yoğun bir araştırma yapmış, birçok Türk boyunu gezmiş ve sahip oldukları kültürel mirası bizzat yerinde incelemiş ve Türk kültürünün bilinmeyen dönemlerine ışık tutmuştur. Bu dönem sözlü ürünlerinden sagu, koşug ve destan örneklerinde hece vezninin kullanıldığını görüyoruz. Divan-ı Lügati’t Türk’teki koşugların bazılarını bakıldığında bugün mânide sık kullanılan 4+3 7’li hece ölçüsüyle üretildiğini tespit ediyoruz (Başgöz, 1986: 244).

Halk edebiyatımızın en eski ve umumi bir şekli olan mânilerin “mâni” ismiyle anılmadan evvel bu tür mazmunlara “tuyuğ” adı verildiği veya “tuyuğ” adının sadece cinaslı ve imâlî mâniler için kullanıldığı söylene de günümüzde “tuyuğ” başka bir nazım şekline özgü olmuştur. Halk edebiyatında artık bu isim unutulmuştur (Köprülü, 2009: 294).

Mânilerin başlıca şekli “aaxa” şeklindedir. Tuyuğun da bu şekilde ce cinaslı olması mâniyle aralarında sadece vezin farkının olduğunun göstergesidir (Onay, 1996: 91).

Mânilerin ilk söyleyicileri belli fakat unutulmuştur. Mâniler yedili heceden oluşmaktadır. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri kendi aralarında uyaklı üçüncü dize serbesttir. Mâniler genellikle dörtlükten oluşmaktadır ve asıl anlam üçüncü, dördüncü dizelerde verilmektedir. Kafiye yapısı zaman zaman değişmektedir. “aaxa” şeklinde olan düzen abab (kendi aralarında kafiyeli), “xaxa, aaax, aaaa” şeklinde de olabilmektedir (Sakaoğlu-Alptekin, 2018: 22).

Doğan Kaya, Anonim Halk Şiiri başlıklı çalışmasında bu zamana kadar yapılmış en ayrıntılı sınıflandırmalardan biriyle mânileri yapılarına, hazırlanış ve uygulanışıyla

konularına göre üç ayrı grupta ele almıştır. Kaya'nın yapısına göre mânileri sınıflandırmasının ana hatları şöyledir:

- A. *Yapılarına Göre Mâniler*
 - 1. *Hece sayısına göre mâniler*
 - a. *Dört heceli mâniler*
 - b. *Beş heceli mâniler*
 - c. *Yedi heceli mâniler*
 - d. *Sekiz heceli mâniler*
 - e. *On bir heceli mâniler*
 - 2. *Mısralarına göre mâniler*
 - a. *Düz Mâniler*
 - b. *Kesik / Cinaslı Mâniler*
 - c. *Yedekli Mâniler*
 - d. *Müstezat Mâniler*

1.2.1 Mânilerde Ölçü

Birçok kaynakta, mânilerin çoğunlukla 7 heceyle söylenmekle birlikte 4, 5, 6, 8 ve 11'li heceyle söylenen mânilerin de bulunduğu ifade edilir (Boratav, 1969: 189; Kaya 2010: 483; Akalın ve Şimşek, 2003: 259; İslam Ansiklopedisi, 1988, C. 7: 286; Bakırcıoğlu, 2007: 80).

Eskişehir'de derlediğimiz 7 heceli bir mâni örneği bu şekildedir:

Entarim benek benek	İstanbul'da tuz bitmez
Ortasında kelebek	Eskişehir'de kız bitmez
Kışın beraberdik	Eskişehrin kızları
Yazın ayırdı felek (KK 13)	Olur olmaza gitmez (KK 46)

Araştırmacılar bekçi, davulcu mânileri de denilen Ramazan mânilerinin 8'li hecedden oluştuğunu ifade eder (Boratav, 1969: 189; Kaya 2004: 483; Akalın ve Şimşek, 2003: 259; Albayrak, 2010: 372). Eskişehir'de konu bakımından Ramazan mânisine sınırlı sayıda rastlasak da 8'li hece ölçüsündeki mânilerle fazlaca karşılaşmıştır.

Kaçma böyle köşe bucak
Uğurlu ayındır ocak

Sabırlı ol, biraz bekle
Kısmetler seni bulacak (KK 13)

Mâni araştırmacıları dört veya beş heceden oluşan mânilere az sayıda rastlanıldığı düşüncesindedir (Albayrak, 2010: 372; Akalın 1972: XVIII). Eskişehir yöresine ait dört veya beş heceden oluşan bir mâniye rastlanılmamıştır.

Eskişehir’de 11’li hece ölçüsüyle söylenmiş bir asker mânisi de şöyledir:

Şu dağın arkası büyük iskele
On sekiz yaşında gitti askere
Hiç düşünme kara gözlü sevdiğim
Yirmi ayda veriyorlar tezkere (İleri, 2022: 46)

1.2.2. Mânilerde Uyak ve Redif

Doğan Kaya mâniyi diğer Türk halk şiirlerinden ayıran en önemli özelliğin, uyak düzeni ile bağımsız dörtlükler halinde söylenişe sahip olmasıdır, diye açıklar (Kaya, 2004: 56). Her mâni kıtası uyak düzeni bakımından, müstakil bir birliktir; koşma şeklindeki türkülerde ve hece veya aruz vezni ile yazılmış başka halk şiirlerinde her kıta son mısralarındaki uyak ile diğer kıtalara bağlandığı halde, mâni için böyle bir kayıt yoktur (İslam Ansiklopedisi, 1988. C7: 285). Bunun yanında nadiren de olsa uyaksız veya uyağı bozuk mânilere de rastlarız (Kaya, 2000: 58).

Eskişehir’de de bozuk kafiyele mânilere rastlanmaktadır.

Ne ettinse naçar__a
Ettim tahammül__b
Sevmiş bulundum__c
Bilmem ne çare__d (KK 13)

Mânilerimizin uyakları hem ses hem biçim açısından özellikle pek sanatkârane seçilmiştir. Mânilerin bir kısmındaysa bu itinaya lüzum görülmemiş, ya sözcükler uzak bir ahenkle kafiye yapılmış ya da aynı sözcükler kafiye olarak kullanılmıştır.

Masa üstünde **roman**
Okurum zaman **zaman**
Kız ben seni alacam

Doktor olduğum zaman (KK 13)

Mânilerin pek çoğunda da redif bulunmaktadır.

Sular ince akar mı?

Gah kenarın yıkar mı?

Ay gibi yâri olan

Hiç yıldıza bakar mı? (KK 13)

Karşıdaki elmalıklar

Suda oynar balıklar

Ne böyle sevda gördüm

Ne böyle arılıklar (KK 12)

Sözcük halinde redife sahip mânî örnekleri de şöyledir:

Dağlara dah **demedem**

Sensiz iyi **değilim**

Bülbüller şah **demedem**

Hiç mutlu **değilim**

Ver Allah muradımı

Sen olmayınca

Kurtulam ah **demedem** (İleri, 2022: 143)

Ben, ben **değilim** (KK 20)

1.2.3. Mânilerde Dize Sayısı

Neredeyse tüm kaynaklarda mânide dize sayısının dört olduğu konusunda ortak bir kanaat vardır (Şimşek, 2015: 75; Ekici, 2013: 142; Erşahin, 2005: 179, Akalın ve Şimşek, 2003: 258; Mutluay, 1979: 136). Mânilerin 5, 6, 8, 10, 14 dizeli olarak söylenenleri de vardır (Dizdaroğlu, 1969: 57; Erşahin, 2005: 179, Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C. 15: 286; Atılgan, 2002: 43).

Bahçelerde gül gerek

Güllere bülbül gerek

Senin gibi güzele

Benim gibi yâr gerek (KK 14)

Şükrü Elçin manilerin dört mısradan az ya da çok mısralarla meydana getirilenleri de olduğunu ifade eder. Bunlar daha ziyade karşılıklı mânî atışmalarında, karşı-beri adı verilen türkülerde, bekçi destanlarında, Kuzey Bulgaristan'la Romanya'da yaşayan Gagauz Türklerinin eserlerinde dikkati çekmektedir (Elçin, 1992: 308).

Altı mısradan oluşan iki mânî örneği şöyledir:

Ekin ekdim bitmiyor	Mercimek aldım pişmez
Boya vurdum tutmuyor	Bu gençlik ele geçmez
Aramızda dağlar var	Her yiğidin sevdiği
Elim yâre yetmiyor	O da kendime düşmez
Şekerli yemek yaptım	Ayrı düştük alay mı
Boğazımdan gitmiyor (KK 23)	Kavuşmamız kolay mı (KK 13)

1.2.4. Mânilerde Nazım Düzeni

Mânilerin birinci ikinci ve dördüncü mısralarında yarım uyak birliği dikkati çeker. Üçüncü mısralar serbest bırakılır, uyağa bağlanmaz (Elçin, 1990: 7; Akalın ve Şimşek, 2003: 260; Dilçin, 2016: 279; Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü IV, 2004: 287; Boratav, 1969: 186; Güney, 1971: 211; Sakaoğlu, 2007: 22).

Gel beriden beriden__a
Uzak durma geriden__a
Eskişehir kızları__x
Bakışır pencereden__a (KK 19)

“Artık Mânî” denilen ve sayısı dörtten fazla olan mânîler asıl uyak değişmeksizin mânîye mısra eklenmesiyle oluşur. Bunlar daha çok ikiye bölünebilen mısra sayısına sahip olup aaab cada eafa ... şeklinde uyaklanır. Bu uyak düzeni biraz da irticalen söylenen mânîye kolayca uyak bulma endişesinden kaynaklanmaktadır (Albayrak, 2003, C. 27: 572). Eskişehir’de de artık mânî diye adlandırabileceğimiz birkaç örnek bulunmaktadır.

Derdim var beller gibi__a
Söylemem eller gibi__a
Kalbimin bir hüznü var__b
Yıkılmış eller gibi__a
Gözlerimden yaş akar__b
Bulanmış seller gibi__a (İleri, 2022: 119)

1.3.MÂNİLERDE DİL VE ÜSLUP

Mâniler kısa ve öz anlatımın mahsulleri oldukları için uzun, süslü anlatıma yer verilmez. Mâniler bu sebeple yoğun bir anlatım söz konusudur. Mâniler dil bakımından oldukça önemlidir. Anlaşılması zor olan hiçbir sözcük terennüm edilmez. Halkın konuştuğu saf, arı bir Türkçe ile söylenir (Şimşek, 2015: 77)

Artun mânileri halk ruhunun yansıtıcısı olarak görür. Anonim mâni dörtlüklerinde Türk toplum yapısına ve düşüncesine ait izleri duygulu, içten bir anlatımla bulacağımızı ayrıca yöresel gelenek ve göreneklerin izlerini de mânilerde görebileceğimizi ifade eder (Artun, 2000: 208).

Yurdumuzun hemen her yerinde, hemen herkes mâni yakmayı (mâni düzmeyi, mâni atmayı) biraz bilir. Bununla beraber mâni daha çok kadınların duygu dünyasını ortaya çıkaran bir türdür. Okuyup yazma bilmeyen halk kitleleri, doğal sanat yatkınlığıyla böyle anonim şekillerin beğeni ortaklığında içini dile getirmiştir (Mutluay, 1979: 137).

Burada olduğu gibi hemen hemen tüm kaynaklarda mâniler, halkın ruhu ve yaşayışını en iyi biçimde yansıtan ürünlerden biri olarak geçmektedir. Bu yansıtma yalnızca mânilerin konu çeşitliliğiyle açıklanamaz. Mâniler halkın estetik algısıyla, yine halkın duygu ve düşüncelerinin yalın, öz bir şekilde ve belli bir mâni söyleme geleneğine bağlı kalınarak anlatıldığı bir türdür.

Eskişehir’de söylenen mâniler dil ve üslup bakımından ele alındığında ülkemizin mâni söyleme geleneğinden pek de farklı olmadığı tespit edilmektedir.

1.4. MÂNİNİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Anadolu’da mânilerde en çok işlenen konu aşk ve sevgidir. Bunların yanı sıra ayrılık, özlem, kıskançlık ve hüzn gibi duygular da mânilere konu olabilmektedir. Mânilerde ele alınan temalar insanların geçiş dönemleri örf, anane, gelenek, görenek doğrultusunda yoğunlaşmaktadır.

Türk sosyal hayatının bütün aşamaları, doğum, çocukluk, delikanlı ve genç kız olma, askere gitme, askerden gelme, düğün ve düğün aşamaları... mânilerin konusudur.

Seven insanın yüreğinde sıkışan arzu gibi, kıskançlık, hasret, kızma, yalvarma gibi, hor görme, sevgiliyi yüce bulma, kişiliğini koruma ya da sevgilinin ayaklarına

kapanma, içlenme, işkillenme, oturup sabahlara kadar ağlama, hayallenme, kafa tutma gibi duyguların mânilerde pek bol örneklerini görürüz (Başgöz, 1957: 10-11).

Mânilerin içeriği oldukça farklılaşabilir. İnsan ve insanı ilgilendiren birçok şey mâninin de içeriği olabilmektedir. Bu bazen inanç ve inanış şekliyle de ilgili olabilmektedir.

Mânileri niyete ve kismete bağlama işini kuşlar, güvercinler, tavşan gibi bazı hayvanlar da yerine getirir. Üzerinde mâniler yazılı küçük kağıtlar bir kafesin önüne dizilir. Kafesin kapısı açılır ve özel olarak eğitilen hayvan, ağzı ile bu kâğıtlardan birini alır. Kâğıttaki mâni küçük bir para ödeyen müşterinin niyetine çıkmış sayılır. Demek ki epikte açıkta gördüğümüz sözün kutsalla ilişkili olduğu inancını Anadolu'da mâniler, değişik bir şekilde de olsa sürdürmektedir (Başgöz, 2008: 110).

Mânilerin konuları insanla ilgili olan her şey olabildiği için bu ürünleri konuları bakımından tasnif etmek zor bir iştir. İbrahim Özkan bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Her biri ayrı birer metin olan halk şiirinin bu en küçük türünü sınıflandırmak çok da kolay değildir. Aşk ve sevdâ üzerine söylenmiş gibi görünen bir mâni metni söylendiği yere göre ayrılık, gurbet mânisi olarak da değer kazanabilir. İnsana ait pek çok duygunun az sözle ama yoğun bir anlatımla ifade edildiği mânilerdeki temaları kesin çizgilerle birbirinden ayırmak güçtür.” (Özkan, 2008: 253).

2. MÂNİLERLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Türk halk edebiyatının en çok kullanılan türlerinden biri olan mâniler üzerine derleme ve araştırmaların yapılmaya başlanması oldukça eskiye dayanmaktadır. Türkiye’de mâniler hakkında pek çok sayıda çalışma yapılmıştır ancak çalışmamız Eskişehir mânileri üzerinde yoğunlaştığından aşağıdaki bölümlerde Türkiye ve Eskişehir mânileri üzerine yapılan çalışmalar üzerinde durulması uygun görülmüştür.

Ülkenin her yöresinden derlenmiş mâni metinlerine yer veren yüzlerce çalışmadan burada bahsetmek çalışmamızın hacmini aşacağından Türkiye mânileri üzerine yapılan çalışmalar tanıtılırken; Türkiye mâni söyleme geleneğinin derlenmeye ve araştırılmaya başlandığı dönemden bu tarafa mâniler hakkında belli başlı eserlere yer verilmiştir.

2.1. MÂNİ TÜRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kaynaklara baktığımızda Türk halk edebiyatında mâni türünün başlangıcının kesin olarak bilinmediği belirtilir.

Türk edebiyatında ilk mâni örneğine Divan-ı Lugatı't Türk'te rastlamaktayız. Bu örnek, biçim açısından mâni tipinde olmakla birlikte anlam ve üslup açısından bugünkü mânilerden farklıdır.

Körklü tonug özünge

Tatlı aşığ adhınga

Tutgıl konuk ağırlıg

Yadsun çawıng budhunka

(İyi elbiseyi kendine giy / Tatlı yemekten başkasına hisse ayır / Konuğu ağırla ta ki / Ününü herkese yaysın) (Atalay, 1985: 45).

Türklerin İslamiyet'in kabulünden sonra verdikleri ilk edebî eser olarak anılan Yusuf Has Hâcib'in 1067-1070 yılları arasında yazdığı Kutadgu Bilig adlı eserde de 73 fasıl ve 6500'den fazla beyit arasında mânilerin bulunduğu tespit edilmiştir (Oktürk, 1998: 12).

Kaya, 12. yüzyılda Edip Ahmet İbn-i Mahmud Yükneki'nin yazdığı Atabet'ül Hakayık adlı eserde de Mâni- tuyuğ denilen dörtlükler bulunduğunu söylemektedir. Bu eserde 404 tane dörtlüğe yer verildiğini ve bu dörtlüklerdeki kafiye düzeninin mânilerdeki düzenle aynı olduğunu ifade etmektedir (Kaya, 2004: 35).

13 ve 14. yüzyıllar arasında yaşayıp yayılan Dede Korkut hikâyelerinin birçok yerinde 7 heceli 4+3 duraklı mâni özelliği gösteren dörtlüklere rastlanmaktadır (Oktürk, 1988: 12-13).

Kaya, Mehmet Halit Bayrı'nın Eski Mâni Mecmuası-I isimli yazısında bahsettiği Mecmua-i Mâniyat adlı taşbaskı bir eserin, bizde Anadolu ve İstanbul mânilerini kapsayan eski bir kitap olduğunu söylemiştir. Bu kitabın baskı tarihi belli değildir. 1875 yılından önce Sultan Aziz saltanatının son zamanlarında oluşturulduğu tahminlerinde bulunulur. Mecmuada 165 ayaklı /kesik mâni tipinde örnek bulunmaktadır. Kitabın ilk sayfasında eserden mâni mecmuası diye bahsedilmiş ve 250 tane mazmun ve cinaslı mâniye yer verildiği belirtilmiştir. Mâniler bir sıralamaya tabi tutulmamış ve kimler tarafından söylendiğine de yer verilmemiştir (Kaya, 2004: 478).

İkinci çalışma, Macar âlimi Ignacz Kunoş'a aittir. Kunoş, 1880'de Budapeşte'de Osmanlı- Türk Halk Edebiyatı Mecmuası adıyla bir eser neşretmiş ve bu eserin ikinci cildinde 401 mâniye yer vermiştir. Yıllar sonra İstanbul Darülfünun Edebiyat Medresesi Mezunları Cemiyeti tarafından 1339 (1923) yılında neşredilen mâniler adlı küçük hacimli kitabın (55 sayfa) hazırlanmasında bu eserden yararlanılmıştır. Ayrıca, 1923-1928 yıllarında Milli Mecmua'da (C. V-X), Halk Edebiyatından Numunelere başlığı altında neşredilen 107 mâni ilk faaliyetlerden olması bakımından önemlidir (Kaya, 2004: 478).

1923-1928 yılları arasında Milli Mecmua'da "Halk Edebiyatından Numumeler" (C. V-X) Başlığı altında 107 tane mâni neşredilmiştir. İlk çalışmalardan olması bakımından önemlidir (Kaya, 2004: 37).

Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne kadar mânilerle ilgili irili ufaklı önemli pek çok çalışmaya imza atılmıştır.

1933'te Vasfi Mahir Kocatürk'ün "En Güzel Türk Mânileri" (İstanbul), 1936'da Nesip Yağmurdereli'nin "Mânilerimiz" (İstanbul), 1941'de Naki Tezel'in "Bilmeceler ve Mâniler" (Ankara), 1944'te Niyazi Eset'in "Mukayeseli ve Neşredilmemiş Mâniler" (Ankara), 1958'te Mahmut Yurter'in "Mâniler" (İstanbul), 1970'te M. Hasan Göksu'nun "Mânilerimiz" (İstanbul), 1971'de Eşref Erçetin'in "Çorum'da Derlenen Mâniler" (Çorum), 1972'de L. Sami Akalın'ın "Türk Mânileri I, II" (İstanbul), 1985'te Şerif Oktürk'ün "Türk Mânileri Antolojisi-Güldeste" (İstanbul), 1990'da Şükrü Elçin'in "Türkiye Türkçesinde Mâniler" (Ankara), 2005'te Ali Çelik'in "Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri" (Ankara), 2006'da Eyüp Akman'ın "Kastamonu Mânileri"(Ankara), 2013'te Ali Berat Alptekin'in "Türk Mânilerinden Seçmeler" kitapları değerli mâni eserlerindendir.

Eskişehir mânileri üzerine kapsamlı bir akademik çalışma bulunmasa da çeşitli tezler içerisinde bölge bölge derlenmiş bazı mânilere rastlanır. Ayrıca editörlüğünü Dr. Canan İleri'nin yaptığı, derleyenin İbrahim Ali İleri olarak verildiği "Eskişehir Manileri" adlı eser ortaya konmuş; bu eserde birçok sayıda mâninin tasnifi yapılmıştır.

2.2. MÂNİLER ÜZERİNE YAZILAN TEZLER

Türkiye'de üniversiteler bünyesinde mâni türünde müstakil tezlerin sayısı henüz yeterli sayıda değildir fakat yazılan çeşitli tezlerde mâni konusuna değinilmektedir.

Ülkemizde mâni üstüne Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, Halkbilim ve Antropoloji Anabilim dallarında yapılmış olduğu tespit edilen tezleri yazarın soyadı adı, çalışma tarihi, çalışma ismi, çalışma türü, yapıldığı üniversite ve yer ile çalışmanın sayfa sayısı belirtilerek sıralanmıştır. Sıralarken çalışmaların yayın tarihleri dikkate alınmıştır.

2.2.1. Mâniler Üzerine Yazılan Yüksek Lisans Tezleri

Öcal, Ahmet (1993). Ezgilenmiş mânilerin karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi. Kayseri. 183 s.

Adikti, Vasfi (1994). Yozgat mânileri üzerine mukayeseli bir araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi. Kayseri. 211 s.

Azar, Birol (1995) Elazığ Manileri Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ. 244 s.

Arnaut, Fedora (1997) Gagauz manilerinin incelenmesi ve Türkiye ile Azerbaycan örnekleriyle karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara. 109 s.

Gülbeyaz, Kürşat (1998). Tokat merkez köyleri manilerinin derlenmesi ve incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul. 81 s.

Elitok, Nevin (2006) Muş ilinden derlenen mâniler üzerine bir inceleme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi. Elazığ. 242 s.

Becer, Mahmut (2006) Türk halk bilimi içinde Erzurum manilerinin yeri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi. Sakarya. 104 s.

Yelden, Ahmet Mustafa (2007). Erzurum merkez köyleri manilerinin derlenmesi ve gelen olarak değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul. 100 s.

Mahdi Sarmed. (2010) Kerkük hoyratları ve icrası. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 289 s.

Özbek Süreyya. (2010). Kıbrıs Türk toplumunda sosyal, ekonomik ve siyasal dönüşümlerin manilerde irdelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara. 106 s.

Ünsal, Gizem (2011). Ramazanda söylenen mâni fasıllarını içeren eserlerin folklorik bakımdan değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul üniversitesi, İstanbul 700 s.

Aydın, Nilgün (2011). Ahmet Şükrü Esen defterlerindeki mâniler (inceleme-metinler) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi, Kayseri 282 s.

Kınalıbaş, Mehtap (2012). Kütahya manileri üzerine bir inceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya 305 s.

Alçın, Halis (2012). Yazma mâni geleneği ve Âşık Gümanî (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun 376 s.

Savaş, Hasan (2016). Konya mânileri üzerine bir araştırma ve tasnif çalışması geleneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya 411 s.

Daşdemir, Cansu (2017). Iğdır yöresi bayatı geleneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya 297 s.

Gök, Tenzile (2018). Uşak'tan derlenen mâniler üzerine bir inceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uşak Üniversitesi, Uşak 165 s.

Yazıcı, Merve (2019). Denizli mânileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi, Denizli 348 s.

Uzuntaş, Ümmehan (2022). Niğde ve yöresinden derlenen mâniler (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde 217 s.

Şentürk, Ayşe Nur (2022). Anadolu sahası mânilerinde gelin (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya 304.s.

Acarlıoğlu, Fatma (2023). Kilis mâni söyleme geleneği ve Kilis mânileri

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis 606 s.

2.2.2. Mâniler Üzerine Yazılan Doktora Tezleri

Emeksiz, Abdulkadir (2003). İstanbul manileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul 362 s.

Yolcu Ali, Mehmet (2011). Balıkesir’den derlenen maniler üzerine bir araştırma (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir 510 s.

Uğurlu, Mısra. (2018). Adana mâni söyleme geleneği ve Adana’da söylenen mâniler. (Basılmamış Doktora Tezi) Çukurova Üniversitesi. Adana. 650 s.

2.3. MÂNİLER ÜZERİNE YAZILAN MAKALELER

Mânilerle ilgili derleme ve çeşitli çalışmaların başlaması Cumhuriyet’in ilanından sonradır. Ülkemizdeki çeşitli dergilerde mâni üzerine yüzlerce inceleme yazısı ve derleme yer almaktadır. Özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren Halkevlerinin başlattığı yoğun derleme faaliyetlerini yayınlamış oldukları dergilerde görebilmek mümkündür.

Aşağıda Türkiye’de yayımlanan belli folklor dergilerinde mâniyle ilgili yayımlanmış derleme ve inceleme yazılarının künyelerini vermekle yetineceğiz.

Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası

Aker, Cavit. (1939). Muğla Mânileri. Halkbilgisi Haberleri Mecmuası, 91: 167-168.

Bayrı, Mehmet Halit. (1930). Mâniler. Halkbilgisi Haberleri Mecmuası, 14: 25-27

Burdurlu, İbrahim Zeki. (1941). Çukurova’dan Mâniler. Halkbilgisi Haberleri Mecmuası, 116: 184-193.

Güenalp, Ziya. (1940). Ereğli Mânileri. Halkbilgisi Haberleri Mecmuası, 99: 6364

Güneri, Bedri. (1948). Çatalca’dan Derlenmiş Mâniler. Halkbilgisi Haberleri Mecmuası, 80: 176-178.

İsamettin, Faik. (1936). Bursa Türkü ve Mânileri. Halkbilgisi Haberleri Mecmuası, 57: 146-151.

Nazif, Osman. (1930). Balıkesir Mânileri. Halkbilgisi Haberleri Mecmuası, 25:

17-18.

Tevetoğlu, Fethi (1936). Rize ve Çorum Mânileri. Halkbilgisi Haberleri Mecmuası, 58: 160-162.

Türk Folklor Araştırmaları Dergisi

Artan, Gündüz (Der.). (1962). Göle Mânileri. Türk Folklor Araştırmaları, 159: 2879.

Artan, Gündüz. (1965). Tire’de Karanfil Çeşitleri ve Mânileri. Türk Folklor Araştırmaları, 195: 3878-3884.

Ataman, Sadi Yaver. (1965). Giresun Türkileri, Mânileri ve Aşıkları. Türk Folklor Araştırmaları, 188: 3687-3689.

Aytekin, Yavuz (Der.). (1955). Şebin Karahisar Mânileri. Türk Folklor Araştırmaları, 69: 1095-1096.

Çalık, Etem. (1979). Erzurum Mânileri. Türk Folklor Araştırmaları, 358: 8669.

Demirel, Faruk. (1972). Bir Göldeste: Mâniler. Türk Folklor Araştırmaları, 274: 6296.

Ekim, Fahrettin (Der.). (1978). Kırklareli Halk Edebiyatı: Vize’nin Doğanca Köyünde Söylenen Mâniler. Türk Folklor Araştırmaları, 350: 8446.

Elçin, Şükrü (Der.). (1964). Balıkesir-Savaştepe Çavlı Köyünde Söylenen Mâniler. Türk Folklor Araştırmaları, 183: 3556-3557.

Göksu, M. Hasan. (1971). Mânilerimiz. Türk Folklor Araştırmaları, 259: 5877.

Kaya, Doğan (Der.). (1972). Sivas’ın Acıyurt Köyünden Derlenen Mâniler. Türk Folklor Araştırmaları, 280: 6486-6488.

Köktürk, Muhsin. (1978). Yozgat Mânileri, Türk Folklor Araştırmaları. 345: 8303-8306.

Köktürk, Muhsin. (1978). Yozgat Mânileri, Türk Folklor Araştırmaları. 345: 8330.

Özdemir, Fuat. (1979). Harput Mânileri. Türk Folklor Araştırmaları. 356: 8614.

Özdemir, Fuat. (1979). Harput Mânileri. Türk Folklor Araştırmaları. 362: 8782.

Terzibaşı, Ata. (1978). Kerkük Hoyrat ve Manileri 1. Türk Folklor Araştırmaları. 351: 8451-8453.

Terzibaşı, Ata. (1978). Kerkük Hoyrat ve Manileri 2. Türk Folklor Araştırmaları. 352: 8480-8483.

Türk Folkloru Dergisi

Alptekin, A. Berat. (1985). Silifke'den Derlenen Mâniler. Türk Folkloru, 68: 22-25.

Atılğan, Halil. (1982). Yozgat'tan Derlenmiş Mâniler Türk Folkloru, 31: 27-28.
Atılğan, Halil. (1982). Yozgat'tan Derlenmiş Mâniler. Türk Folkloru, 32: 22-24.

Demiryürek, Emel. (1983). Niğde/Ortaköy Mânileri. Türk Folkloru, 53: 26-28.

Düzköylü, Yıldız. (1983). Samsun Çarşamba Yöresinin Mânileri. Türk Folkloru, 52: 31.

Gökalp, Mehmet. (1984). Pazar Yöresinden Derlenmiş Mâniler. Türk Folkloru, 63: 1819.

Kaya, Doğan. (1980). Sivas-Hafik-Zonguldak Mânileri. Türk Folkloru, 6: 21-23.

Özer, Seyhan. (1982). Çanakkale'nin Biga İlçesi Hoşaba Köyü'nde Derlenen Mâniler. Türk Folkloru, 40: 12-13.

Sakaoğlu, Saim. (1981). Kıbrıs Mânileri. Türk Folkloru, 23: 13-16.

Sakaoğlu, Saim. (1981). Kıbrıs Mânileri. Türk Folkloru, 24: 15-17.

Sakaoğlu, Saim. (1981). Kıbrıs Mânileri. Türk Folkloru, 25: 16-19.

Sakaoğlu, Saim. (1981). Kıbrıs Türk Mânileri 4. Türk Folkloru, 26: 15-16.

Türk Kültürü Dergisi

Argunşah, Mustafa. (1990). Gagauz Türklerinin Mânileri. Türk Kültürü, 332: 48-54.

Hürmüzlü, Erşet. (1967). Kerkük Hoyratlarında ve Mânilerinde Türklük Şuuru. Türk Kültürü, 62: 33-40.

Sakaoğlu, Yurdanur. (1973). Mânilerimizde Millî ve Hamasî Unsurlar. Türk

Kültürü, 128: 32-40.

Ülkütaşır, M. Şakir. (1973). Ramazan Davulcuları ve Davulcu Mânileri. Türk Kültürü, 123: 30-33.

Milli Folklor Dergisi

Adikti, Vasfi. (1994). Yozgat Mânileri. Milli Folklor, 3 (20): 63-64

Adikti, Vasfi. (1994). Yozgat Mânileri. Milli Folklor, 3 (23): 63.

Akarpınar, R. Pınar. (1994). Erzincan Ağıt, Efsane ve Mânileri. Milli Folklor, 3 (22): 63

Akkoyunlu, Ziyat. (1992). Kerkük Ağzında Mâni ve Hoyrata Dair. Milli Folklor, 2 (14): 2-6

Artun, Erman. (2000). Adana'da Asker Uğurlama-Karşılama Törenleri, Asker Ağıtları, Türküleri, Şiirleri, Mânileri. Milli Folklor, 6 (47): 41-48.

Çelik, Ali. (1992). Trabzon Mânilerinde Sosyal Hayat. Milli Folklor, 2 (13): 39-42.

Şimşek, Esmâ. (1997). Mâni Şeklindeki Şiirlerle Teşekkül Eden Halk Hikayeleri Var mıdır? Milli Folklor, 5 (33): 3641.

Taş, Hülya. (1995). Erzurum'da Kına ve Düğün Mânileri. Milli Folklor, 4 (26): 95-98.

Torun, Ali. (1989). Mâni Tarzı ve Bu Tarzın Menşesi Hakkında Bazı Düşünceler. Milli Folklor, 1 (2): 24-25.

2.4. MÂNİLER ÜZERİNE YAZILAN BİLDİRİLER

Ülkemizde konusu mâni olan çeşitli, kurultay, sempozyum ve seminerlerde bildiriler sunulmuş, yapılan mâni derlemeleri tanıtılmış veya mâni tür ve şekil üzerine araştırmacıların görüşleri ortaya konulmuştur.

Biz de sempozyumdaki bildiriler dışında, diğer toplatılarda, bilgi şölenleri ve kurultaydaki bildirilerin bir kısmını yazarın soyadına göre alfabetik sırayla verdik.

Artun Erman. (1997). Adana Mânî Söyleme Geleneği. VII. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri. Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları: 136-147.

Artun Erman. (1999). Türkiye ve Kıbrıs'ta Mânî Söyleme Geleneğine Karşılaştırmalı Bir Bakış. II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (Cilt IV) Türkçe Bildiriler Halkbilim-Çeşitli Konular. Gazimagosa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları: 139-159.

Bulut, Sadettin. (1968). Kerkük Hoyrat ve Mânileriyle Başlıca Ağız Özellikleri. Türk Dil Kurultayı XI. Bilimsel Bildirileri, Ankara: TDK Yayınları, 109-118.

Çelebioğlu, Amil. (1985). Mânilerle Divan Şiirinde Ortak Hususiyetler. Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler II. Ankara: Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayını: 172-185.

Durak, Mustafa. (1997). Mânilerde Anlam ve Anlamlandırma. Balıkesir Üniversitesi I. Halkbilimi Bilgi Şöleni Bildirileri. Ankara: Karşı Basın Yayın Matbaacılık: 222-230.

Duvarcı, Ayşe. (2007). Mânili Fallar, Türk Dünyasında Moncukattı, Vasef Hal, Martıfâl Uygulamaları, Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Değerleri Uluslararası Sempozyumu (21-23 Mayıs 2007) Bildirileri. Almatı: Abay Milli Devlet Pedagoji Üniversitesi Yayınları: 83-88.

Ergun, Metin. (1997). Koşuk ve Takmak Terimleri Üzerine. V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri (Cilt 1). Ankara Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları: 379-386.

Güleç, Hamdi. (1999). Balıkesir Mânilerinde İnsan Gurbet ve Ayrılık Unsuru. 1. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri. Balıkesir. Balıkesir Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları: 379-386.

Kartarı, Aker. (1987). Azeri ve Anadolu Sahalarında Bayatı Mânî Formunun Halk Edebiyatındaki yeri Üzerine III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri. Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları: 193-203.

Mirzaoglu, Gülay. (2002). Sözel Şiirde Söz ve Ezgi İlişkisi. Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 533-543.

Önal, M. Naci. (09-14 Mayıs 2000). Dobruca Romanya Türklerinin Mânileri ve Mâni İncelemeleri. 4. Uluslararası Kıbrıs- Balkanlar- Avrasya Türk Edebiyatları Sempozyumu. Struga, Makedonya.

Sakaoğlu, Saim. (1995). Yeşilçiftlik /Sultandağı'nda Derlenen Mânilerin Temleri Üzerine. IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri. Afyonkarahisar: Afyon Belediyesi Yayınları: 133-143.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESKİŞEHİR MÂNİLERİ

1. ESKİŞEHİR YÖRESİNDE MÂNİ SÖYLEME GELENEĞİ

Yaratım ortamı düşünüldüğünde mâniler, sözlü kültür ürünü olan şiirin en temel biçimini oluşturmaktadır. Anonim ve genelde kadın ağzından dillendirilen bir halk şiiri türü ve şekli olan mânilerin nazım birimi dördlüktür. Bu şiirler genel olarak yedi hecelidir, ancak sekiz ve on bir heceli örnekleri de bulunmaktadır.

Mâniler dördlüklerden oluşması, müziksiz söylenmesi gibi sebeplerden dolayı kolay hatırlanmakta ve kolay bir şekilde oluşturulmaktadır. Mânileri hayatımızın her alanında görmemiz mümkündür. Mâniler; düğünde, dernekte, bahar gezilerinde, kızların ve erkeklerin bulunduğu bazı meceralarda hem bir eğlence aracı hem de haberleşme aracı olarak kullanılmaktadır (Başgöz, 2008: 109).

Yörede “dömbekçi teyze” diye anılan kadınların yörede söylenen türkülerini bilen; düğün, kına, damat kaldırma gibi müzikli ritüellerde aranan kişiler olduğu ifade edilmektedir. Bir çeşit tef veya bakır bir tasla ritim tutularak ezgilerin seslendirilmesi amaçlanır. Bu icrada bir veya daha fazla kadının da dömbekçi teyzenin icrasına eşlik ettiği görülür. Bu icranın damat kaldırma alayında genç kızların eşlik etmesiyle türkü ve mânilerin söylenmesi ve nihayetinde damadın bahşişiyle bir süre daha devam ettikten sonra son bulduğu da belirtilir (KK 12, KK 18, KK 30).

Mânilerin uyak düzeni: "a,a,b,a" şeklindedir ve ilk iki dizesi son iki dizede anlatılmak istenen duyguya zemin hazırlar. İlk iki dize son iki dizeye zemin hazırlarken ondan bağımsız ve sadece uyak benzerliği sağlaması için -yani genel kanıda söylendiği gibi doldurma- değildir. Mânilerin bu ilk iki dizesi kırsal yerleşim birimlerinde yaşayanların içinde yaşadıkları dünyaya ait unsurlarla doludur. Kırsalda yaşayan toplumun son dizelerde ifade ettiği duyguları anlatabilmesi, ancak ilk iki dizede dile getirdiği dünyada yaşamış olmasıyla ilişkilidir. Bu yüzden bütün ders kitaplarında yer alan ve zihnimize kalıplaşmış bir bilgi olarak yer eden; "ilk iki dize doldurma dizedir" ifadesi anlamını yitirmiş bu, "ilk iki dize son iki dizeye zemin hazırlar" ifadesiyle değiştirilmelidir. Çünkü "doldurma dize" olarak gördüğümüz dizeler, ancak ve ancak kırsalda yaşayan toplumun üyesi insanların doldurabileceği bir yapıda ve zorunlulukta önümüze gelebilmektedir.

Bu konuda Aday şöyle demiştir: “*Maniler üzerine tartışılan konulardan biri ‘doldurma dize’ problemidir. Hazırlık aşaması olarak da adlandırabileceğimiz bu bölümün doldurma olarak adlandırılmasının doğru olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü yerleşim adları en fazla birinci dizede yer almaktadır. 99 mâninin 52 tanesinde birinci mısırda, 3 tane üçüncü mısırda, on ikişer tane de 2 ve 4. Dizelerde yerleşim adları geçmektedir. Bölgenin özellikleri bazı kalıplaşmış kelime gruplarıyla verilmek doğrudan ya da dolaylı olarak kendinden sonra gelecek olan dizelere geçiş sağlamaktadırlar*” (Aday, 2017: 879).

1.1.YÖREDE MÂNİ SÖYLEME YER VE ZAMANI

Mâniler kendine özgü gelenek içinde bir ucuyla İslam öncesine bir ucuyla da günümüze kadar uzanır. Diğer halk bilgisi üretimleri gibi Türk toplumunun hayat ifadesi, milli bilinç ve duygu birlikteliğinin bir göstergesidir. Anonim mâni dörtlüklerinde Anadolu insanının toplumsal yapısı ve düşüncelerine ait izleri samimi bir anlatımda bulabiliriz. Ayrıca bağlı olduğu yöreye ait gelenek ve göreneklerin izlerini de mânilerde görebiliriz.

Mâni söyleme geleneği ne kadar önemini kaybetmiş ve mâni söyleyen azalmaya başlamış gibi görünse de bu gelenek çağlar boyu yaygın bir biçimde devam etmektedir. Kadınlar ve kızlar ekin ekerken, bayramlarda, şenliklerde, gelin başında, gelin hamamında, imece usulü iş yaparken, düğün ve sünnet törenlerinde, Hıdırellez, nevrüz, geçiş törenleri, çeşitli toplantılarda; erkekler ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken vb. bağlamına göre çalıp oynayarak mâni söylerler. Yakın geçmişe kadar şehir hayatında ramazan davulcularının ve bekçilerin söylediği mânilerin de önemli bir yeri varken günümüz şartlarında bu gelenekler unutulmaya yüz tutmuştur.

Mâni söylemek için özel bir toplanma yapılmadığı, mânilerin söylenmesi için belirli bir zamanın olmadığı, kısaca mâninin her zaman söylenebildiği noktasında kaynakların hemfikir olduğunu söyleyebiliriz (Dizdaroğlu, 1968; Elçin 1990; Oktürk, 1998; Albayrak 2010).

Günümüzde ramazan davulcuları Ramazan ayının belli zamanlarında gün ortası kapı kapı dolaşıp bahşiş toplamaktadır. Apartman arasında denk geldiğimiz bir ramazan davulcusu bize bir kısmını kendisi gibi Ramazan davulculuğu yapan babasından duyduğu 13 adet Ramazan mânisini davuluyla icra etmiş, karşılığında bahşişini almıştır.

Bu mânilere konusuna göre mâniler başlığı altında yer verilmiştir. Ramazan davulcunun bir mânisi de şudur:

Bu ayların adı vardır
Kendini bilenler vardır
Otuz gün oruç tutanın
Boyunca sevabı vardır (KK 31)

Bir kızın sevdalısıyla karşılaştıktan sonra erkeğin giydiği kıyafetinin de mâninin içinde yer aldığı o anlık söylenip verilen bir mâni örneği de şöyledir: “*Seyitgazi ilçesinin Çukurağıl köyünde Muharrem Kurt, gençliğinde kartal desenli bir kazak giymektedir. Köyde at güderken birkaç kız ona mâni verirler. Mânide şu yazmaktadır:* (Koç, 2014: 24)

Dereler kavaklı mı
Gözlerin yavuklu mu
Kartal kazaklı oğlan
Aldı benim aklımı
O da kızlara şu mâniyi cevap olarak verir:
Suya giderim suya
Elmayı soya soya
O mâniyi kim dedi
Çık bakayım doya doya

Kızı görünce de şu mâniyi söyler:

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Zincirler ellemezken
Zülfün bağladı beni

Mahmudiye ilçesi, Yeşilyurt köyünde derlenen mâniler arsında karşılıklı mâniler tespit edilmiştir. “*Yine yaptığımız araştırmalarda ‘canimen’ denilen anonim türkülerin varlığı belirlenmiştir. Bunlar bazen mâni şeklinde bazen de bir türkü formatında söylenirler. Bunlardan bazıları şunlardır:*” (Taşer, 2008: 3).

Şu Yeşilyurdun yazımolur
Suvanan evin tozumolur
Bir yiğit sevdiğini almazsa
Aldığı güzelde gözümolur

Altın yüzüğüm var benim
Parmağıma dar benim
Şu Yeşilyurdun içinde
Nazlı yârim var benim

Pencerelerde perde yok
Ben ona şaşıyorum
Yeşilyurtta yârim yok
Kendi başıma yaşıyorum

Patlıcanı oyarlar
İçine kıyma koyarlar
Yeşilyurdun kızları
Camdan oğlan koyarlar

Ben mânîyi sallarım
Sana yollarım
Eğer karşılığı gelmezse
Oturur ağlarım

Şu elmanın irisi
Geçti kızlar sürüsü
Sürüsünden fayda yok
Yaktı beni birisi

İnek aldım pazardan da
Çatladı gitti nazardan
Haydin koca garılar da
Haber geldi mezardan

Oy ulama ulama da
Pindir koydum tuluma
Söylersen mânî söyle de
Köpek gibi uluma

Kümeşteki tavuklar da
Beyaz beyaz yumurtlar
Yeşilyurdun kızları da
Çay verirken uyuklar

Albayrak allanır mı?
Fabrika sallanır mı?
Yeşilyurdun kızları
Çapkına aldanır mı?

Masa üstünde bıçak
Sandım bana batacak
Anne haberin olsun
Abim kız kaçırarak

Kahvenin telvesi
Olmuşum yâr delisi
Yârimi elimden aldı
Allah'ın serserisi (Taşer 2008: 3-6)

Görüldüğü gibi mânîler çok geniş durum ve mekânlarda söylenegelmektedir. Bağlamına göre mânîler ayrı bir araştırma konusu olacak kadar kapsamlıdır.

1.1.1.Hayatın Geçiş Dönemlerinde Söylenen Mânîler

Düğün, evlenme törenleri dizisinin belli bir kesimini; gelin hamamı, kına, gelin alma, gerdek ve gerdek ertesi gösterilerini içine alan, en uzununu bir haftalık, çoğu kez üç günlük bir süre için kullanılmaktadır (Boratav, 1969: 167-168).

Eskişehir’den derlenen mânilerde söyleme geleneği içinde hayatın geçiş dönemleri (doğum, evlenme, ölüm ve askerlik) ile ilgili kavramların yer aldığı örnekler dikkati çekmektedir.

Han ilçesinde gelin kinasına giderken "*ninnari çekme*" adı verilen mânilerin icra edildiği bir uygulama vardır. Çıra yakılarak gelin kıza hediyeler eşliğinde sini götürülür. Bu sırada maniciler tef çalar, mâniler okurdu (KK 45, KK46, KK 47).

Menekşesi tutam tutam	Biner atın alacasına
Arasına güller katam	Gider yolun incesine
Nice gurbet elde yatan	Ünnen gelin amcasına
Sen gel menekşelim sen gel (KK46)	Gız amcasız gelin mi olur (KK46)
Şu tepenin öte yüzü	Biner atın dorusuna
Buğday sandım burçağımış	Gider yolun kıyısına
Gız anadan ayrılması	Çağırıveren dayısına
Yalan sandım gerçeğimiş (KK47)	Kız dayısız gelin mi olur (KK47)

Koç, Eskişehir’in Tatar nüfusunun ağırlıklı olduğu köylerinde özel günlerde gençlerin atalarından öğrendikleri şekilde birbirine mâni attıklarını; bu mânilere “şın” ve “çın” adlarının verildiğini tespit etmiştir (Koç, 2014: 26).

“Şın”lar erkek grubunun kız grubuna selâm vermesiyle başlar. Bu arada söylenen “şın”ın makamı muhite göre değişir. Süratli ve ağır olan bu besteye kızlar selâm ve “şın”la cevap verir. Cevapların sorulanlara uygun olması icap eder. “Şın”larda kızın güzelliği, soyunun temizliği asâleti ele alındıktan sonra bir nevi bilmeceli mâni yarışması başlar. Cevap veremeyen taraf mağlup sayılır. Sabahlara kadar devam eden bu oyun dürüstlük, terbiye ve sevgi hudutlarını aşmaz (Elçin, 1997: 329).

Işık, çalışmasında “mâne”ler ile “şın”ların birbirine benzediğini fakat “şın”ların genellikle ikili mısralardan oluşmasından dolayı şekil bakımından mânilerden farklı olduğunu söyler (Işık, 2012: 64).

“Tatarların düğün geleneklerindendir. Düğünlerde kızlı erkekli oluşan gruplar karşılıklı olarak birbirlerine mânilerle (şın-çın) atışmalar yaparlar. Bazen beğeniyi dile getirmek için karşı cinse karşı yapılır. Köyün yaşlıları gençlere şın öğretir, gençler de şınlamayı yaparlar. Şınlama örnekleri:”(Koç, 2014: 26)

Caş (Erkek):

Kız:

Cazga şıksam, üy salsam,
Kıramet capsam,
Alır edim bir kızşık,
Boruşka tapsam

Babam berse ben barmam ependige
Özüm süyüp barırman kaküllüğe.

Kız:

Caş:

Boruşka desen
Kız bolmaz
Say parasın

Ayttırayım babana,
Berse alayım,
Canın süygen yerlerge üy salayım.

Caş:

Kız:

Ketir kızın göreyim,
Al parasın

Aytarsan babam eş bermez, anniyim
süymez
Sendiy etken çigitke kiyevim demez.

Caş:

Çaş:

Üyle avdı kün savdı ekindige,
Baban seni berecek ependige

Babana barıp çalbarmam, anana sormam,
Buga derler cigitlik, alırmam zorman (Koç,

2014: 27).

1.1.2.Dini Bayramlar ve Törenlerde Söylenen Mâniler

Yapılan çeşitli araştırmalardan da anlaşılacağı üzere Ramazan Bayramı süresince yapılan ritüeller pek çok yerde unutulmaya yüz tutmuştur. Bundan mâni söyleme geleneği de olumsuz etkilenmiş, bayram ritüellerinde mâniye rastlamak zorlaşmıştır. Tüm bunlara rağmen Eskişehir'deki mâni söyleme geleneği, Türkiye mâni söyleme geleneğinden pek de farklı olmadığı görülmüştür. Eskişehir'de ramazan davulcularının bahşiş toplama geleneğinden dolayı davulcuların Ramazan ayının unsurlarından sahur, iftar, bahşiş vb. konularla ilgili mâniler söyledikleri tespit edilmiştir.

Ramazan davulcularının Eskişehir'de halen kapı kapı dolaşıp bahşiş topladıkları ve bununla beraber mâni söyledikleri tespit edilmiştir. Bu bahşiş toplama işinin

özellikle sahur vakti değil de ramazan ayının on beşinci günü ve arife günü gün ortasında yapıldığını gözlemledik.

Bu aya hürmet gerek	Bekçiniz kapıya geldi
Nimete şükür gerek	Cümlenize selam verdi
Mübarek Ramazan'da	Darılmayın iki gözüm
Hakk'a ibadet gerek (KK 31)	Bahşişin almaya geldi (KK 31)
Ramazanlar gelir bize	Ramazanın sonudur
Eyleniriz geze geze	Helva buğday unudur
Ceplerimiz para dolu	Üç gün kaldı bayrama
Kalk gidelim Karagöze (KK 31)	Perşembe günüdür (KK 31)

Eskişehir'in Alevi-Bektaşî geleneğinin yaşatıldığı Yeni Sofça köyünde Muharrem ayında “aşure dökme” geleneği sırasında “goygoycular”ın söylediği mâniler olduğu tespit edilmiştir.

Muharrem ayının başlangıç günlerinde bir araya gelen yaşlılar, matem ayında dökülecek aş (aşure) için omzunda çok gözlü heybelerle dilenmeye (deşirici) çıkarılacak talipleri belirler. Onlara “goygoycu” denir. Tecrübeli okuyucudurlar ve yanlarında gelecekte o işi yüklenecek küçükleri de taşırlar. Mâniler ve mersiyeler okuyarak hangi haneden ne istiyorlarsa (çerez, aşurelik buğday, üzüm, incir, para) dilenirler. Köy meydanı yahut bağlı oldukları ocak ulularının türbesinde dağıtırlar. Dilenirken söylenen mâni şöyledir:

Goygoycu dervişleriz
Dardakine ermişleriz
Maksat lokma paylaşmak
Pir rızası almak deriz

Bu mâninin ardına haneden ne istediğini: “Aşk edesin can; fıstık, incir, bulgur, yağ aşk edesin can.” Cümleleri ekleyerek bildirirler. Bugün Battal Gazi Türbesindeki aşevi, kurban, kazan çatma bu geleneğin ve goygoyun devamıdır. Dağıtırken söylenen mâni de şöyledir:

Gelin gelin getirin
Geçin geçin oturun
Burası pîr ocağı
Aş yeyin himmet götürün (KK 45)

1.1.3.Mevsimlik Törenlerde Söylenen Mâniler

Halk arasında baharın başlangıcı olarak kabul edilen 6 Mayıs günü her sene bahar bayramı olarak kutlanmaktadır. İnanişâ göre Hıdırellez günü Hz. Hızır ve Hz. İlyas peygamberlerin yeryüzünde buluştukları zaman olarak düşünülmektedir.

Hıdırellez töreninde mâniler, niyet tutmak için kullanılmaktadır. Törene katılanlar bir çömleğe küpe, yüzük, toka veya taş koyarlar. Bu çömlek bir gül dibine gömülür. Ertesi gün mâni bilmekle tanınan bir kadın çömlektan çekilen her parça için sahibini tanımadan bir mâni söyler. Çömlektan çıkan parçanın sahibi kimse, bu mâni onun niyetine çıkmış kabul edilir. Mânide söylenenin gerçekleşeceğine inanılır (Başgöz, 2008: 110).

Mânilere bağlanan tabuları kırma işlevinden gençler bol bol faydalanmış; sevenler de mânilerin yardımı ile duygularını sevgililerine açabilmiştir (Başgöz, 2008: 110).

Eskişehir Kırka'da ise Hıdırellez günü beldenin halkı Çörez ve Gerdek Yaylası'na çıkar. Kuzu keserler, un helvası yaparlar. Aynı yaşta olanlar bir arada, kızlar ve erkekler kendi aralarında eğlence yaparlar. Bu eğlencelerde mâniler söylerler.

1.1.3.1. Kilit Açma Mânileri

Kilit açmada kilit, kızın kısmetini temsil eder, gelinlik yaşı gelmiş kızın bahtını açmak için, Cuma namazından ilk çıkana kilit açtırılır. Bazı yerlerde Cuma selası verilirken evlenemeyen kızlar için, bir kilit kırk defa açılıp kapatılır. Ayrıca nişan sepeti evlenememiş kızın başı üzerinde açılır. Gerdeğe girenler kapı vurulduğunda, kapıyı açıp kızların eline imza atarlar. Karadeniz bölgelerinde kınanın cin türü güçlerden koruyucu olduğuna inanılır. Kına örtüsünü açmak ve örtmek genç kızların kısmetinin açılmasına, gelinin eşine bağlanmasına işaret eder. Bu son bağlanma şekli sevdalanma anlamındadır (Kalafat, 2001: 590).

Mânilerin özellikle Hıdırellez ritüellerinde niyet tutmak, kötü talihi açmak için söylendiği konusunda kaynaklar birleşmektedir. Caferoğlu'nun Eskişehir yöresinde derlediği "Kilit Açma Mânileri"nde aşağıdaki mânilerin kızlara şans getirmesi için söylendiğini belirtmiştir:(Caferoğlu, 1995: 122)

Ben bir güççük cezveyim
Cebinizde hazneyim
Verin benim yüssüyümü
Aranızda gezmeyim.

Mâni mâniye eşdir
Mâni bilmeyen heşdir
Gelin kızlar mâni söyleşelim
Gurbet elde mâni yoldeştir.

Mâni bilmem ne deyyin
Hankı yola gideyin
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılığa ne deyyin.

Maniciyem manem yok
Ben öksüzün anam yok
Ellerin sürüsü gelir
İçinde bi danem yok.

Manici başımısın
Cevahir daşımısın
Yazsam bi name yollasam
Cebinde daşır mısın

Garanfil tasda piter
Gokusu dosda gider
Yari çikin olanın
Gayfeden hasda gider.

Garanfilim budama
Sefa geldin odama
Muhabbetli yâr isen
Dünür yolla bubama

Garanfilim guburda
Her selamet sabırda
İkimiz bi günde ölelim
Çit gosunlar tabuda.

Garanfil aşlanır mı
Sapı gümüşlenir mi
Gücücükken yar sevdim
Ele bağışlanır mı

Su gelir millendiri
Yazmayı yellendiri
Elli dirhem ırakı
Dilsizi dillendiri.

Siyah poçum beldedir
Saçakları yerdedir
Cennetten huri çıkırsa
Gine gözüm sendedir.

Siyah poçum sürünür
Ayda bi yol görünür
Sening yalnız durduğuna
Benim bağrım delinir.

Göyde yıldız elli atmış
Mevlam neler yaratmış
Anası tozdan toprakdan
Gızını aslan yaratmış (Caferoğlu, 1995: 122-123).

2. ESKİŞEHİR MÂNİLERİNİN TASNİFİ

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİNE GÖRE ESKİŞEHİR MÂNİLERİ

Eskişehir’de karşılaştığımız mâniler şekil bakımından Türkiye mâni söyleme geleneğinden farklı değildir ve hece ölçüsünün çeşitli formlarıyla oluşturulmuştur. Bu mâniler içerisinde en fazla karşılaşılan mâniler 7’li ölçüyle söylenmiş olanlardır. 8’li, 9’lu, 10’lu ve 11’li heceyle yazılmış mânilere rastlansa da 7 hecenin altında bir ölçüye sahip mânilerin yaygın olmadığı tespit edilmiştir.

Yazılı ve sözlü kaynaklardan derlediğimiz mânilerin bir özelliği de hece ölçülerinde bir kararlılığın bulunmamasıdır. Bunda; mânilerin sözlü ortamda yaratılan ürünler olması, manicilerin eğitimsiz kişilerden oluşması ve hece konusunda özensiz olmaları etkili olmuştur. Bu bakımdan Eskişehir’de üretilen mânilerin hece ölçüsü bakımından Türkiye mânilerinin özelliklerini yansıttığı söylenebilir.

Bozulmuş düzene sahip birkaç Eskişehir mânisi şöyledir:

Kara kaş gözlerin elmas (3+5)	Gözyaşların akıyor (4+3)
Bu güzellik sende de kalmaz (4+5)	Düşmanların bakıyor (4+3)
Pişman olur kimselerin olmaz (4+6)	Yüzün gülsün artık (2+2+2)
Aynaya bak gör halini gel güzelim (4+4+4)	Sana altın yüzük takıyor(2+4+3)
Beni beni yakma seni seven kalbi de yıkma (6+5+2)	

Sahada karşılaştığımız az sayıda mâninin 11’li hece ölçüsü ve “aaab” kafiye şekliyle “koşma”nın şekil özelliklerine sahip olduğunu tespit ettik.

Çadır kurdum Polatlı’nın düzüne __a	Guru gayve idim gavrulamadım__a
Hasret kaldım Mihallıçık’ın yüzüne __a	Uzun harman idim savrulamadım__a
Diken oldum el alemin gözüne __a	Yâr çorap örerken yanına vardım__a
Divane gurbette ağlar gezerim __b	Tatlı dillerinden ayrılamadım__b

(İleri, 2022: 135)

Biçim yönünden Eskişehir mânileri; hece sayısına göre, dizelerine göre ve kafiye şemasına göre üç bölümde incelenmiştir.

2.1.1. Hece Sayısı Bakımından Eskişehir Mânileri

Eskişehir’de derlenen mânilerin neredeyse tamamı yedi hecelidir. Yedili hece dışında üretilmiş mâniler, derlenen malzemeler içerisinde çok az bir oranda kalmaktadır. Yedili heceli mânilerin dışında en çok karşılaştığımız sekizli, dokuzlu ve on birli hecedir ve istisna diyecek kadar az sayıda bu ikisinin dışında kalanlar, hece sayısı yediden az olan mânilerden oluşmaktadır.

Hece sayısı yediden az olan mâniler: Hece sayısı yediden az olan mânilere genellikle sözlü icra edilen mânilerde rastlanır. Derlenen ürünler içerisinde çok az yer bulan bu mânilerde beşli ve altılı hece ölçüsü kullanıldığı görülmektedir. Yalnız hece sayısı yediden az olan bu manilerde 5’li hecenin kusursuz formları olduğu gibi çoğunluğunda hece kusurlarına rastlanmaktadır.

Şakıyor bülbül (5’li hece)

Bulutlar tül tül

Sana yollayacak

Kıpkırmızı bir gül (KK 13)

Sensiz iyi değilim (5’li hece)

Hiç mutlu değilim

Sen olmayınca

Ben, ben değilim (KK 19)

Hayat bir gemi (5’li hece)

Akıl dümeni

Biricik yârim

Unutma beni (İleri, 2022: 115)

Leylek havalanmış (5’li hece)

Döner yuvada

Kızlar şarkı söyler

Serin havada (İleri, 2022: 90)

Hece sayısı yedi olan mâniler: Eskişehir’de derlediğimiz mânilerin çoğunluğu yedi heceden oluşmaktadır. Mânilerin yedi heceli oluşu onu diğer nazım biçimlerinden ayıran başlıca özelliklerden biridir.

Hoca ezan okuyor (7’li hece)

Sesi beni yakıyor

Benim sevdiğim oğlan

Fakültede okuyor (KK 13)

Arabamın dingili (7’li hece)

Tak başına sümbülü

Nedeceksin zengini

Ara da bul dengini

Hece sayısı yediden fazla olan mâniler: Hece sayısı yediden fazla olan mânilerin çoğu seveda, ramazan ve diğer konular diye tasnif ettiğimiz içeriklerden oluşmaktadır.

Bu mânilerin sekizli, dokuzlu, onlu ve on birli hece ölçüleriyle söylendiğini görmekteyiz.

Yoğurtla yapılır cacık **(8’li hece)**

Senin kısmetin çok açık

Böyle de fırsat kaçır mı?

Hemen uzun bir yola çık (KK 13)

Besmeleyle çıktık yola **(8’li hece)**

Selam verdim sağa sola

Sevgili Mehmet Bey’im

Ramazanın mübarek ola

Deme aşkını alıp başına çalsın **(10’lu hece)**

İzin ver, gelip gönlünü alsın

Onu sakın yüzleyeyim deme

Bırak kibarlık sende kalsın (KK 13)

Ne bakarsın kaşlarından ıraktan **(11’li hece)**

Yatamıyom kaygıyınan meraktan

Sen candan seydiysen ben de yürekten

Yürekten sevmişim ayrılamıyom

Görmüyor musun şans güneşini **(11’li hece)**

Artık bulmuşsun sevgili eşini

O birinden söz ediyoruz

Kalbine yakmışsın aşk ateşini (KK 13)

Uzun kavak olsam dalım olmasa **(11’li hece)**

Yârim güzel olsa malım olmasa

İstediğim yâri bana verseler

Akşama yatacak yerim olmasa (İleri, 2022: 92)
(KK 13)

Çeyizi dizili raf raf **(8’li hece)**

O söyledikleri boş laf

Bunu sen de biliyorsun

Sevgilin aslında çok saf (KK 13)

Çok yemek geldi ortaya **(8’li hece)**

Bir sinek konu çorbaya

Dur biraz dedim amma

Hemen yapıştı sobaya

Altınımı boğazıma çizerim

Dertlerimi ak kâğıda yazarım

Zorunan kötüye verirse babam

Ölümünün olsa geri bozarım

Sürahideki şerbet yarı gibi

Düşmanlar dağılıyor darı gibi

Esmerleri hiç aklına getirme

Kısmetinin saçları sarı gibi (KK 13)

Uğurlu çiçeğin mavi mine

Her şey uyuyor zamana ve zemine

Bana inan doğruyu söylüyorum

Sevdiğin sadık kalacak yeminine

2.1.2. Dizelerine Göre Eskişehir Mânileri

Mâniler Türk Halk Bilgisi Derneği’nin yayınladığı Seçme Halk Şiirleri adlı çalışmada “Tam Maniler, Kesik Maniler ve Karşılıklı Maniler” şeklinde üç şekilde

ele alınmıştır (Türk Halk Bilgisi Derneği, 1928: 5-10).

Mânilerin büyük bir kısmı dört dizelidir. Mâni üzerine çalışma yapan araştırmacıların çoğu bu görüşte birleşmişlerdir.

Düz maniler: Dört mısradan oluşan ve her dizesi yedi hece olan mâniler düz mâni olarak adlandırılır. Düz mâniler, uyağı cinassız mâniler olmakla beraber mâninin bütün özelliklerini taşır. Tam mâni olarak da adlandırılan bu tip mâniler, diğer çeşitlerin içinde fazla söylenen mâni özelliğindedir. Esasında mâni tipi söz konusu olduğunda akla gelen ilk şekil, düz mânilerdir (Kaya, 2004: 35).

Eskişehir’de derlenen mânilerin neredeyse tümü düz mâni özelliği taşımaktadır.

Gara daş boyanır mı?	Dere boyu düz gider
Öpsem yâr uyanır mı?	Bir kınalı kız gider
Sen orada ben burada	O kız yolu şaşırmiş
Buna can dayanır mı?	İnşallah bize gider
Senin yıldızın güneş	Şu dağlar ulu dağlar
Uğurlu sayın da beş	Yamacı sulu dağlar
Bu yıl sonuna kadar	Yârdan haber gelmedi
Bulacaksın iyi bir eş	Gök gürler bulut ağlar

Ayaklı mâniler: Genellikle dört, beş dizeli olan ayaklı mânilerin ilk dizesinde hazırlık sözüne yer verilir. Bu, mânide ayak vazifesi görür. Ayak, diğer dizelerde birkaç anlama gelecek cinsten sözcük ya da sözcüklerdir. Daha ziyade eskiden İstanbul semai kahvelerinde, İç ve Doğu Anadolu ile Güneydoğu Anadolu’da söylenmektedir (Kaya, 2004: 35).

Azizim keten güzel	Kazan
Giymeye keten güzel	Evde çanak kalmamış
Harab olsun bu dünya	Çarşıdan aldım kazan
Ölmeye vatan güzel (KK 12)	Bu dünya kime kalmış
	Hem bolca ye hem kazan (İleri, 2022: 148)

Karabaş, kesik mâni adlandırmasının yanlışlığına dikkat çekerek bu düşünceye itiraz etmiş ve “kesik mâni demek başka şeydir, böyle mânilerin kimi

sözcükleri düştüğü için öyle olduklarını varsaymak başka şeydir. (...) kimi sözcüklerin düştüğü varsayılınca kesik mânilerin hiç olmazsa kimilerinin baştan başa öyle düzülmüş olabileceği olasılığı gözden kaçırılmış oluyor. Oysa İstanbul’da semai kahveleri geleneğinde olan mânilerin baştan daha kesik olarak düşünüldüklerinde sanırım tüm araştırmacılar anlaşıyor.” demiştir (Karabaş, 1981: 56).

Mâninin kesik denilen birinci mısrasında yer alan kelime, ayak bildirimidir ve mâninin hangi ayak ile söyleneceğini bildirmek görevini yüklenmiştir. Kesik mâni sınıflandırmasının ileri bir aşaması olarak Dizdaroğlu’nun, “*kesik mânilerde birinci dize yedi heceli olursa, doldurmalı kesik mâni ya da ayaklı mâni de denilir*” (Dizdaroğlu, 1969: 66) tanımlamasının da ilk dizenin sonradan doldurulduğu anlamını içerdği fark edilmektedir.

Eskişehir’den derlenen mânilerde ayaklı mâni özelliği gösteren mâniye iki tane rastlanmıştır.

Gül pembe	Kararsın
Karanfilim gül pembe	Bulut gökte kararsın
Gerdanın billur gibi	Ne büyüksün ne küçük
Yanakların gül pembe	Tamam bana kararsın
Bir güldün aklım aldın	Gündüz gelme gece gel
Gel bir daha gül Pembe (İleri, 2022: 92)	Bekle sular kararsın (İleri, 2022: 147)

Yedekli mâniler: Mâniler mısra sayıları bakımından farklılık gösterir. Büyük çoğunluğu dört mısra olmakla birlikte 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17 dizeli olan şekilleri de vardır. Ne var ki dize sayıları fazla olan mânilerin sayısı oldukça sınırlıdır (Kaya, 2004: 39). Eskişehir’de derlenen mânilerde yedekli mâni özelliği gösteren mâni metinlerine birkaç istisna dışında rastlanmamıştır. Mânilerin neredeyse tamamı dört dizelidir. Ancak derlemeler arasında üç tane istisna yedekli mâni örneğine rastlanmıştır.

Mercimek aldım pişmez	Entarisi moruna
Bu gençlik ele geçmez	Gitmem emmioğluna
Her yiğidin sevdiği	Entarisi mor boya
O da kendime düşmez	Giymedim doya doya

Ayrı düştük alay mı
Kavuşmamız kolay mı (KK 13)

Bileydim ayrılık var
Sarardım doya doya (KK 13)

Yüce dağ başını
Aşdım da geldim
Boyunu boyuma
Ölçtüm de geldim
El değmemiş yaremi
Deştim de geldim (İleri, 2022: 141)

2.1.3. Kafiyesine Göre Eskişehir Mânileri

Bir şiirde en az iki mısranın sonunda tekrarlanan ses ve ses gruplarına kafiye (uyak) denmektedir. Türk halk edebiyatında yarım, tam, zengin ve cinaslı kafiyeler kullanılmaktadır.

Eskişehir’de derlediğimiz mânilerden en fazlasını kafiye şeması “aaba” şeklinde olanlar oluşturur. Aşağıda bu uyak yapısındaki mânilerden altı tanesi örneklendirilmiştir.

Bahçeye gel göreyim __ a
Saçın uzun öreyim __ a
Senin gibi berduşa __ b
Ben nasıl güveneyim __ a

Giden oğlan dön beri __ a
Elinden mor mendili __ a
Zehir olsa içerim __ b
Yârimden akan teri __ a

Caminin ocağında __ a
Nur yanar bucağında __ a
Allah canım alsın __ b
Şu yârin kucağında __ a

Uçan bir kuş olsam __ a
Uçup camına konsam __ a
Sen hayatına bakarken __ b
Ben yalnız sana baksam __ a

Mâniye marer olsa __ a
Aşka bir zarar olsa __ a
Mâni seni yırtarım __ b
Yârime zarar olsa __ a

Murad sayılır al atlı __ a
Bayramda satılır tatlı __ a
Beklentin asla boş değil __ b
Ev alacaksın çift katlı __ a

Sahada karşılaştığımız çapraz kafiye düzeninde (a b a b) bazı mâniler de şunlardır:

Tren geliyor tren __a

Şakırdar kaşıkları __b

Yörü tren yörü tren __a

Kavuştur aşıkları __b

Ne uzuyorsun kavak __a

Göge mi degeceksin? __b

Ne bakıyorsun salak __a

Gönül mü vereceksin? __b

Motor geliyor motor __a

Ekinler arasından __b

Yârim şapka sallıyor __a

Motor arabasından __b

Yukarıda örneklerini paylaştığımız mânî tipi ve çapraz kafiye düzenlerinin dışında koşma tipi kafiye düzenine (a a a b) sahip mânîlere de rastlanmıştır.

Derdime çare bulacak __a

Elimden tutacak __a

Beni buradan kurtaracak __a

Birini arıyorum __b

Geceler bitip sabah olaraktan __a

Gönlüne sevginin ölümü doğmadan __a

Bir sabah ölürsem güneş doğmadan __a

Sabahlara isyan edip ağlama ne olur __b

Eskişehir’de söylenen mânîlerin pek azı düz kafiye (a a a a) şeklinde örülmüştür.

Yârim bakkaldan çıktı __a

Fıstık yemekten bıktı __a

Arkadaşa göz kırptı __a

Beni yürekten yıktı __a

Oy fındığım fındığım __a

Dallarına konduğum __a

Sevdiğime varamadım __a

Odur benim yandığım² __a

Sahada derlenen mânîlerden çok azı “a a b b” şeklinde kafiyeleşmiştir:

Bilsen seni nasıl özlüyor __a

Her akşam yollarını gözlüyor __a

İnan bu işin sonu çok hoş __b

Zavallı aşkıdan oldu sarhoş __b

Aşa maalle çamur oldu __a

Baklavalarda hamur oldu __a

Selçuk Efendi’yi uyandırın __b

Bir yastığa dayandırın __b

Eskişehir derlenen ürünler arasında bozuk kafiye şemalı mânîler de mevcuttur. Yukarıda sıraladığımız kafiye kalıplarına benzememesine rağmen farklı bir ahenk sağlamış, “a b b b” şeklinde dizilmiş bir mânî örneği de şöyledir:

² İbrahim Ali İleri, Eskişehir Manileri, Ürün Yayınları, Ankara 2022, s.139

Motorun markası__a	Karanfilim üç çatal __a
Oliverdir Oliver__b	Üçü de pembe açar __b
Bizim ordan geçiver__b	Goca isteyen kızlar __b
Yan tarafa bakıver__b (İleri, 2022: 166)	Alır bohçayı kaçır __b

Bazı bozuk kafiyeli mânilerde ise kafiye şeması açısından dizeler arasında hiçbir uyum bulunmamaktadır.

Ne ettinse naçar__a
Ettim tahammül__b
Sevmiş bulundum__c
Bilmem ne çare__d (KK 13)

2.1.3.1 Uyak Türüne Göre Eskişehir Mânileri

Halk şiirinde en çok yarım uyak kullanılmaktadır. Eskişehir’de derlenen mânilerde de en çok yarım kafiye türünde mânilere rastlansa da tam, zengin, tunç ve cinaslı kafiyeyle sahip örnekler de elde edilmiştir.

Yarım uyakla kurulmuş Eskişehir mânilerine birkaç örnek şöyledir:

Deveyi düzde gördüm	Dere tepe gezerim
Sürmeyi gözde gördüm	Vuslat günü özlerim
Tam on iki yar sevdim	Herkes derdini açar
Cilveyi kızda gördüm	Ben derdimi gizlerim
Su eğri akar harktan	Pencereyi taktır oğlan
Hiç korkmaz mısın Hak’tan	Kapısını çaktır oğlan
Sana gönül vereli	Madem beni istiyon
Olmuşum evden barktan	Bilezik döktür oğlan (KK 13)
Altın altına benzer	Aşağıdan cıvıl cıvıl kuş gelir
Gümüş gümüşe benzer	Kanatları dolu gider boş gelir
Benim bir sevdiğim var	Çıkma yârim çıkma köyümüzden
Taze yemişe benzer	Belki olur başına bir iş gelir
Sarardım kamış oldum	Mezelliğe gezerim
Ben bu derde düş oldum	Çıkı buldum çözerim

Eller derin uykuda
Ben havi kuş oldum

Sizin gibi kızları
Uçkuruma dizerim

Tam uyakla kurulmuş Eskişehir mânilerine birkaç örnek şöyledir:

Derelerde dumanım
Yoktur benim imanım
Verin benim yârimi
Kara koçtur kurbanım

Çığı yuka yârim
Ne barın yuka yârim
Ne didim de küstürdüm
Gözlerin çıka yârim

Çalıyı geçemeyom
Dikenı seçemeyom
Kızın gönlü var ama
Alıp da kaçamayom

Çarşıdan kumaş aldım
Atımı suya saldım
Sevdiğim eleden gitti
Ben artık yalnız kaldım

Zengin uyakla kurulmuş Eskişehir mânilerine birkaç örnek şöyledir:

Ben yârin nesin aldım
Başından fesin aldım
Beş gardaşın içinde
Seçtim de hasın aldım

Karanfil eker misin
Balınan şeker misin
Yaktın beni dünyada
Ahrette çeker misin

Masa üstünde yılan
Yılan boynuma dolan
İşaretten anlamaz
Eşşek kafalı oğlan

Pancardan pezik yârim
Güllerden nazik yârim
Sen ölme annen ölsün
Yiğitsin yazık yârim

İn dereye dereye
Dereye ırak mısın
Evlensene be oğlan
Babana çırak mısın

Su gibi akma yârim
Ellere bakma yârim
Eller beni yakıyor
Sen beni yakma yârim

Ne uzuyorsun be kavak
Göge mi ereceksin
Ne bakıyon be salak
Gönül mü vereceksin

Gökte uçan akbaba
Kanadı yaba yaba
İki gönül bir olsa
Ne yapar ana baba

Yukarıda verdiğimiz ayaklı mâniler içerisinde cinas içeren ürünlerin dışında **cinaslı uyakla** kurulmuş diğer Eskişehir mânileri de şöyledir:

Portakal dilim dilim	Ayağı
Darılmış benim yârim	Kuşlardan bir kuş gördüm
Ben yârime ne dedim	Var başında ayağı
Kurusun ağzım dilim	Üstad manici isen
	Aç mâniden ayağı

2.1.4. Dize Sayısına Göre Eskişehir Mânileri

Türk halk şiirinde mânilerin büyük bir çoğunluğu dört dizelidir. Halk edebiyatı ile ilgili önemli çalışmaları olan Elçin, mânilerde ilk iki dizinin bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini teşkil ettiğini, dinleyen ya da okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yaradığını, bu iki dizeden sonra üçüncü ve dördüncü dizelerin asıl konuyu vermeye çalıştığını söyler (Elçin, 1993: 324).

Eskişehir’de derlenen mânilerin büyük bir çoğunluğu dört dizeden oluşmaktadır.

Giderim bende ben de	Arpalar dize kadar
Bir ahtım kaldı sende	Gel oğlan bize kadar
Ayva gibi sarardım	Sana çorap öreyim
Din iman yok mu sende (KK 7)	Topuktan dize kadar (KK 12)

Sayıları az olsa da Eskişehir mânilerinde dörtten az dizeyle oluşturulmuş mânilere rastlanılmıştır.

Kime istersen hemen sor	Bir mendile başladım
Bir uğurlu rengin de mor	On bir ayda işledim
Fakat seni seveni görme hor (KK 13)	Kardeşime vermedim (İleri, 2022: 132)
Karşıdan görünür evin avlusu	Enteri diktirdim sedef ilikli
Oturmuş ağlıyor ana kuzusu	Sevilerim kaldı ağzı kilitli
İçinden çıkmıyor onun acısı (KK 20)	Babam beni bir kötüye etti yavuklu (KK 13)

Eskişehir’de mâni metinlerinin bulunduğu bir cönk içerisinde 3 dizeden oluşan mâniye denk gelinmiştir.

Al dudak yaşmak ister
Benim deli gönlüm
Yâre kavuşmak ister (KK 13)

Dize sayısı beş olan Eskişehir mânilerinde cinaslı mâni özelliği gösteren mâni örneği de vardır.

Kara çorap dize dek	Gam zedeler
Dolan da gel bize dek	Gam çekme deli gönül
Gel sevdiğim bize dek	Gam vurur gamzedeler
Gel konuşalım sevdiğim	Sinem bir ok delemes
Bahardan güze dek (KK 13)	Delerse gamze deler (İleri, 2022: 31)

Yukarıda yedekli mâni başlığıyla verdiğimiz üç örneğin dışında altı dizeden oluşan bir Eskişehir mânisi şöyledir:

El başına
Geç gönül el başına
Kendin çöz kendin tara
Değmesin el başına
Ben yârime kavuştum
Darısı el başına (İleri, 2022: 32)

Eskişehir yöresinde bir örnek dışında dize sayısı yedi mısradan oluşan mâniyle karşılaşılmamıştır.

Tası yok
Ne viran çeşme imiş
Su içecek tası yok
Yıkıldı viran gönlüm
Yapacak ustası yok
Şu vefasız dünyanın
Ucu var ortası yok (İleri, 2022: 32)

2.2. DİL VE ÜSLUBUNA GÖRE ESKİŞEHİR MÂNİLERİ

Mâniler, halkın duygu ve düşüncelerini yalın ve özlü bir şekilde; üretildiği toplumun kendi estetik ve güzellik anlayışı içinde anlatıldığı bir türdür. Kişiye has izler

barındırmakla beraber mâniler, köklü bir mâni söyleme geleneğinin getirdiği anlatım biçimlerini de yansıtır. Mânilerde göze çarpan anlatım kalıpları bu geleneğin yansımasıdır.

Eskişehir ve çevresinde söylenen mânilerin anlatım kalıplarının içinde motiflerin önemli bir yeri vardır. Mânilerin anlatım gücünü zenginleştiren motifler içinde sevgiliye dair unsurlar dikkat çekmektedir. Manicinin duygularını ve dünyaya bakış açısını yansıtmaları açısından motifler, Eskişehir’de söylenen mânilerin önemli bir unsurudur. Eskişehir’de söylenen mâniler içerisinde yer alan anlatım kalıplarından birisi klişelerdir. Yerel halkın dilinde sıkça söylenir olmuş “Seviyom, gurbanın olam, golu gopsun, gara oğlan, göğnüm, gara kız, goca” ifadeleriyle örneklendirilebilir. Yine bazı örneklerde kalıplaşmış halk deyişlerinden deyimlere de rastlanılmaktadır.

Ayakkabım toz atar

Mühendis **bana göz atar**

Atma bana göz

Abim dayak atar

Ada’nın güzeline

Yandım ince beline

Dünyanın güzelleri

Su dökemez eline

Tren geliyor tren

Haydarpaşa’dan beri

Ben o yâri **seviyom**

Yedi yaşından beri

Akıllı gerçeği arar

İşini ehlinden sorar

Atalardan kalma sözdür

Keskin sirke küpüne zarar

Yörede söylenen mânilerin bir kısmında ağız özelliği taşıyan bazı ifadelere ve kelimelere rastlamak mümkündür. Bunların birkaçını “millendirmek, tekkelemek, gümüşlemek, çintiriz ve harelemek” gibi yörenin ağızlarında yaşayan kelimelerle; Türkiye Türkçesinde kullanılan sözcüklerden “seviyom, edemeyom, gidemeyom ve nedeceksin” vb. gibi eylemleri ve “serenlik, tufeng, fecatesi, işman, buba, poç gubur” vb. gibi isimleri yöresel söylenişleriyle görmekteyiz.

Garanfilim **budama**

Sefa geldin odama

Muhabetli yâr isen

Dünür yolla **bubama**

Garanfilim **guburda**

Her selamet sabırda

İkimiz bi günde ölelim

Çit **gosunlar** tabuda.

Eskişehir’de -özellikle sahanın kırsal bölgelerinde- söylenen mâniler; bazı eklerin farklı ifade edilmesi, Güncel Türkçe Sözlükte bulunmayan kelimelerin kullanılması ve dilimizde bulunan fakat yerel ifadeleriyle değişiklikler gösteren kelimelerin söylenmesiyle yörenin yerel dil özelliklerini yansıtmaktadır.

2.2.1. Ezgiyle Söylenen Mâniler:

Mâniler hemen her konuda üretilse de doğaçlama bir şekilde (irticalen) ve ritimsel bir akış içinde, kendine özgü bir ezgiyle söylenir. Saz şairlerinin dışında erkeklerin mâni söylemesine pek az rastlanır. Saz şairleri, özel bir beste ile karşılıklı okurlar. Doğaçlama okunan atışma mânilerinde en ileri giden saz şairi başarılı kabul edilir.

Ezgi, anonim şiirde eserin türünü belirlemede ayırt edici bir özelliktir. P. Naili Boratav, ezginin biçimi belirlemede önemli bir faktör olduğunu öne sürmektedir (Boratav, 1982: 156). Boratav bu bağlamda şu şekilde devam etmektedir:

“(...) âşıkların şiirlerinde ve anonim halk şiirlerinde biçimi bildiren öğelerin sadece ölçü ve uyak düzeni olmadığını, ezginin de bunlara katılması gerektiğini ve biçimlerin bu üç öğeden, kimi kez her üçünün, kimi kez de ikisinin ortaklığı sonucu meydana çıkan nitelikler olduğunu ileri sürüyorum.” (Boratav, 1982: 157).

Mâniler ve türküler anonim halk kültürünün ezgili söylenen türlerindendir. İkisi de Anadolu insanının yaşanmış olaylarından konularını alan manzum türlerdir. Derleme esnasında birçok kaynak şahıs mâni bilmediğini ifade etmiş hatırlatmak amacıyla örnek mâni söylendiğinde “bunlar türkü” diyerek bildiği mânileri söylemiştir. Buradan yola çıkarsak mâni ile türkü halk nezdinde iç içe geçmiş halk ürünleridir.

Bisiklete binersin	Mâni demeye geldim
Karıncayı ezersin	Kaymak yemeye geldim
Madem benden güzelsin	Kaymak değil muradım
Niye bekar gezersin, manime hey!	Sizi görmeye geldim, manime hey!
Mezerlikte gezerim	Kompile bak kompile
Çıkı buldum çizerim	Arkadaşın yok bile
Sizin gibi kadınları	Senin gibi güzele
Çuluşkura dizerim, manime hey!	Çingen oğlu çok bile, manime hey!

Çakmağı çakarım çakarım

Sigarayı yakarım

Gönder oğlan resmini

Özledikçe bakarım, manime hey!(Ekici, 2013: 64)

Şekil yönünden incelediğimizde de mâni ve türkü arasındaki benzerlik dikkatimizi çekmektedir. Türk halk şiirinde anlatımın dörtlükle tamamlanması esastır. Türkülerde de anlam dörtlüklerle tamamlanır. Maniler, müstakil ve anlamlı nazım şekilleri olduğundan, zaman zaman türkü olarak okunurlar. Aynı konuda olan maniler ya da katar manilerinden birkaçı arka arkaya sıralanarak türküler meydana getirir. Bu yapılırken ilave mısra veya amani hey, bre, dost vb. ilave kelimeler getirilerek türkülerin tabi olduğu esaslara uyulur. Bu tarzda türküler türkü repertuarımızda oldukça çoktur (Kaya, 2004: 106).

Ata binerim ata

At oynata oynata

Söyle oğlan babana

Olsun bana kaynata

Hayra hayra, hoyra rayra,

Hoyra rayra, hay hay!

Meşe meşeye benzer

Şişe şişeye benzer

Benim sevdiğim oğlan

Ölmüş eşeğe benzer

Hayra hayra, hoyra rayra,

Hoyra rayra, hay hay!

Kaşları var kalem gibi

Gözleri var zeytin gibi

Bırakıp gitti o yar beni

Hay hay sevgilim

Hayra hayra, hoyra rayra,

Hoyra rayra, hay hay!

Kuyu dibinde kuyu

Uyu sevgilim uyu

Bana sarhoş diyorlar

İçtiği üzüm suyu

Hayra hayra, hoyra rayra,

Hoyra rayra, hay hay! (Ekici, 2013:

65)

2.3. KONULARINA GÖRE ESKİŞEHİR MÂNİLERİ

Eskişehir’de karşılaştığımız mâniler, Türkiye’deki mâni söyleme geleneğinde olduğu gibi çoğunlukla aşk ve sevdâ temalarını işlemekle birlikte insan ve toplum hayatının her bölümüne de değinmektedir. Birey ve toplum hayatının çeşitli aşamalarında ifade edilme ihtiyacı hissedilen bütün duygular, önemli geçiş dönemleri ve

çeşitli törenler Eskişehir’de söylenen mâniler içerisinde kendisine yer bulabilmiştir. Eskişehir mâni söyleme geleneğinde içerik seçimini etkileyen unsurlar arasında mânilerin icra ortamı ve işlevsel özellikleri de önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple mâniler tasnif edilirken bu özellikler de dikkate alınmıştır. Derlenen mâniler incelendiğinde Eskişehir’de söylenen mâniler konuları bakımından tasnif edilmiştir.

Mânilerin konusu hangi ortamda söylendiğine göre şekillenir. Farklı adlarda mânileri gruplandırırsak da mâni dörtlüğünü başka bir gruplandırmada görme ihtimalimiz yüksektir. Pertev Naili Boratav mâni gruplandırmasını şu şekilde yapar:

- "- Niyet fal (yorum) manileri
- Sevda manileri
- İş manileri
- Bekçi ve davulcu manileri
- İstanbul'da bazı sokak satıcılarının manileri
- Doğu Anadolu'da hikâye manileri
- İstanbul meydan kahvelerinin cinaslı manileri
- Mektup manileri"(Boratav, 1969:171)

Konuları bakımından mânileri en geniş şekliyle Doğan Kaya sınıflandırmıştır. Doğan Kaya konularına göre mânileri şu şekilde sınıflandırmıştır:

- “1. Sevda mânileri,
2. Şehir mânileri,
3. Cinsel konulu mâniler,
4. Ramazan mânileri,
5. Milli hislerle söylenmiş mâniler,
6. Mektup mânileri,
7. Hayvanlarla ilgili mâniler,
8. Askerlik mânileri,
9. Gelin – Kaynana mânileri,
10. Tathıllarla ilgili mâniler,
11. Öğüt mânileri,
12. Sosyal konulu mâniler,
13. Felek için söylenmiş mâniler,
14. İsimlerle kurulu mâniler,
15. Grup mânileri,
16. Anne için söylenmiş mâniler,
17. Sünnet mânileri,
18. Meslek mânileri,
19. Mezar taşı mânileri,
20. Kabadayı mânileri,
21. Nazarla ilgili mâniler,
22. Kardeş mânileri,
23. Irmak mânileri,
24. Politik mâniler,
25. Fotoğraf arkası mâniler,
26. Tarih bildiren mâniler” (Kaya, 2004: 36)

Sahaya indiğimizde tüm bu konuların yanında toplumu derinden etkileyen afet, pandemi gibi durumların da mânilerde kendisine yer bulabildiğini gördük. Korona virüs salgınından bahseden bir Eskişehir mânisi şöyledir:

Gördüm hilal ile ayı
Sordum ona Koronayı
Gülümseyip şöyle dedi
Kov nolarsun şu belayı (KK 29)

Eskişehir'de derlediğimiz mânileri içerik, ezgi ve söylendiği ortam açısından değerlendirip gruplandırdık ve benzer adlandırmalarda bulunduk. Fakat burada yukarıda sözünü ettiğimiz mâni kalıplarının dışında da örnekler yer almaktadır. Özellikle hece sayısı açısından bazı mânilerde bir hecesi eksik ya da fazla olan mâniler mevcuttur. Bu durum, muhtemelen köy ortamının değişim içerisinde, söyleyenlerin ustalık ve yeteneklerinin değişmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Eski kapalı toplum düzenini kaybetmiş olan köylü, mâni söyleyecek ortamından uzaklaşmış ve modern kent hayatından etkilenir hale gelmiştir.

Konularına göre Eskişehir mânilerini şu şekilde tasnif ettik:

1. Hayatın Geçiş Dönemleriyle İlgili Mâniler

1.1. Askerlik İle İlgili Mâniler

1.2. Evlilik İle İlgili Mâniler

1.2.1. Bekarlık İle İlgili Mâniler

1.2.2. Kına-Düğün İle İlgili Mâniler

1.2.3. Gelin-Kaynana İle İlgili Mâniler

2. Sevda Mânileri

3. Bayram ve Merasimlerle İlgili Mâniler

4. Ramazan İle İlgili Mâniler

5. İş Mânileri

6. Dert İle İlgili Mâniler

7. Dilek -İstek Mânileri

8. Algış- Kargış Mânileri
9. Övgü ve Yüceltme İle İlgili Mâniler
10. Yergi ve Sitem İle İlgili Mâniler
11. Öğüt İle İlgili Mâniler
12. Ayrılık ve Hasret İle İlgili Mâniler
13. Mektup İle İlgili Mâniler
14. Pişmanlık ve Şikâyet İle İlgili Mâniler
15. Cinsellik İle İlgili Mâniler
16. Mâni Türü İle İlgili Mâniler
17. Diğer Mâniler

2.3.1. Hayatın Geçiş Dönemleri İle İlgili Mâniler

Kaynaklarda, halk kültürünün geçiş evrelerinin “Doğum, Evlenme, Ölüm” şeklinde üç evrede ele alındığı görülmektedir. Eskişehir’deki mânilerde evlilik, ölüm evrelerinin yanında askerlik konulu mânilere de rastlanılmıştır.

2.3.1.1. Askerlik İle İlgili Mâniler

Erkekler için en önemli geçiş dönemlerinden biri askerlik çağı gelmiş delikanlının vatani görevini yerine getirmesidir. Bu aşama Anadolu’nun birçok yerinde olduğu gibi Eskişehir’de de “askeri yemeğe alma”, “asker eğlencesi” ve en son davullu zurnalı şekilde “asker uğurlama” aşamaları eşliğinde icra edilmektedir. Bu törenler toplumumuzun vatan sevgisinin ve vazife bilincinin göstergesi olarak önemsenmektedir. Aynı zamanda askerlik Anadolu’da evlilik şartı için önemli evrelerden biridir.

Mâni yakanlar askere giden oğulları, eşleri, nişanlıları ve sevgililerinin ardından onlara olan sevgilerini ve hasretlerini mânilerle dile getirmişler bazen de askere giden delikanlılar duygularını mânilerde anlatmayı tercih etmiştir.

Ayva sarılarına

Gece yarılarına

Mevla’m sabırlar versin

Asker yolu beklerim

Vay benim emeklerim

Var git yârim askere

Asker karılarına (KK 18, 23)

Çaldığım bağlama

Gara gözlüm ağlama

Ben askere giderim

Bana gönül bağlama (KK 8)

Ölüm yelleri esmezse

Ömür ekinin kesmezse

Ecel askeri bozmazsa

Seni ben bırakır mıyım? (KK 18)

Karpuz kestim kan çıktı

İçinden yılan çıktı

Benim sevdiğim oğlan

Askerden subay çıktı (KK 8)

Annem elbise almış

Harmana veresiye

Biz yârimle ayrıldık

Askerden gelesiye (KK 13)

Boynumdaki altında

Beşli diyorlar yârim

Askerden gelenlere

Yaşlı diyorlar yârim (KK 10)

Karşıdan gelenlere

Gaz koyun fenerlere

Annem beni vemiyor

Askerden gelenlere (KK 10)

Kara tren kay da gel

Askerini say da gel

Benim yârim kırk dörtlü

Kuy trene al da gel (KK 23)

Ben köyümü beklerim (KK 10)

Ay doldu mu doldu mu

Yıldız tamam oldu mu

Gönderdiniz yârimi

Taburunuz doldu mu (KK 13)

Emek verip derdiğim

Askere gönderdiğim

Gayri dayanamıyom

Tez gel gönül verdiğim (KK 8)

Ay aşmaz bulut aşmaz

Ay buluta kavuşmaz

Benim yârim askerde

Bana gülmek yakışmaz (KK 8)

Bahçe bizim değil mi

Sancak kuralım yârim

Askerlik iki sene

Ortak yapalım yârim (KK 8)

Limon ekim taşa

Bitmedi kaldı kışa

Kız ben seni alırım

Askerlik geldi başa (KK 10)

Kara tren kay da gel

Askerleri say da gel

Eğer yârim gelmezse

Tut kolundan al da gel (KK 23)

Alma attım denize

Geliyor yüze yüze

Selam söylen o kıza

Askerlik düştü bize (KK 20, 24)

Velesbiti yağladım
İstasyona yolladım
Yârim asker giderken
Mendil bilem yolladım (KK 40)

Gız Feride Feride
Neye kaldın beride
Seni alır gaçarım
Askerlik var geride (KK 14)

Karşıda otur yârim
Şapkası potür yârim
Sen askere giderken
Beni de götür yârim (KK 7)

2.3.1.2. Evlilik İle İlgili Mâniler

Aile, toplum için önemli bir müessese olmuştur. Aile olma sürecini konu edinen mânilere evlilikle ilgili mâniler adını vermekteyiz. Evlenme, Eskişehir’de derlenen mâniler içinde dikkati çeken konulardan biridir. Bu mânilerde insanın en önemli geçiş evrelerinden biri olan evlilik ile ilgili olarak yöre halkının evliliğe bakış açısının ifade edildiği, genç kız ve erkeğin karşıdan veya evlilikten beklentilerinin sıralandığı, evlilik aşamalarındaki geleneklerin tespit edilebileceği çeşitli temalar içerisinde karşımıza çıkmaktadır.

İğne düştü yerlere,
Alsam mı almasam mı,
Şu vefasız yârime
Varsam mı varmasam mı (Elçin, 1990: 111)

Tarlam tezek değil mi
Bağrım ezik değil mi
Eller çift çift gezerken

Löküz ışık vermiyor
Camını silmeyince
Annem beni vermiyor
Damatı görmeyince (KK 13)

Tarlası ayrıklıya
Ben varmam çarıklıya
Allah nasip eylesin
Boynu kravatlıya (KK 44)

Kolumdaki sağıtı
Her bir insan kuramaz
Ben babamın bir kızı
Her isteyen alamaz (KK 44)

Bizim evin arkası
Harman sevdiğim harman
Düğün güze kalırsa
Varmam sevdiğim varmam (KK 13)

Bakla eledim bitmedi
Sular saldım gitmedi

Hey atlılar atlılar
Boynu kıravatlılar

Çok dünürler yolladım
Allah nasip etmedi (KK 13)

Hey okuyor okuyor
Cama tülü dokuyor
Benim varacam oğlan
Lise sonda okuyor (KK 44)

Uzun yoldur uzasın
Koyunlar kuzulasın
Beni alacak oğlan
Yüz bini hazırlasın (KK 13)

Ak tavuk gıdak dedi
Yumurtam ufak dedi
Annem verecekti ama
Bey babam ufak dedi (KK 12)

Ankara'nın dağları
Üzüm vermez bağları
Üzüm verse bağları
Evlenir oğlanları (KK 13)

Ayakkabım tavanda
Beş bin liram babamda
Babam subaya verecek
Benim gözüm çobanda (KK 44)

Tarlaların başındayım
Gök çeşmenin gaşındayım
Dön gel nazlı yârim
Al duvakla karşındayım (KK 2)

Dünürlüğe gelmişler
Patlıcan suratlılar (KK 13)

Dağa gider oduna
Ulvi derler adına
Biz Ulviye kız bulduk
Zehra derler adına (KK 13)

Entarimi diktirdim
Düğme isterim düğme
Gara gözlü abime
Yenge isterim yenge (KK 12)

İstanbul yanmış derler
Bir yana kaymış derler
Meraklanma sevdiğim
Askerlik inmiş derler (KK 13)

Ak koyun meler mi
Dağları deler mi
İnsan sevdiğini almazsa
Ben evlendim der mi (KK 12)

Merdiven basak basak
Çıksam odalarına
Biri kız biri gelin
Yatsam ortalarına (KK 44)

Biner atın iyisine
Gider yolun kıyısına
Ünlen gelsin anasına
Kız anasız gelin olmaz (Baraz, 200:
62)

2.3.1.2.1. Bekârlık İle İlgili Mâniler

Anadolu’da evlenme isteğini açıkça ifade etmek her zaman ve her toplumda kolay olmamıştır. Bunun için gençler evlilik isteklerini çeşitli yollara ima etmiş veya sözlü halk ürünlerini bu isteklerini dile getirme vesilesi olarak kullanmışlardır. Bekârlıkla ilgili mânilerde evlilik öncesi genç kız ve erkeklerin evlenme arzularını dile getirme şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bisiklete binersin
Karıncayı ezersin
Madem benden güzelsin
Niye bekar gezersin, manime hey!

Entarisi ak gibi
Gelin geçer at gibi
Hiç ardına bakmıyor
Nişanlısı yok gibi (KK 12)

Taksi geliyor taksi
Anne binecek misin?
İçindeki şoföre
Beni verecek misin? (KK 13)

Mercimeğim süzülür
Yılan taşta süzülür
Açma gelin gerdanı
Oğlan bekar üzülür (KK 18)

Kırmızı gül ol da gel
Bardaklara dol da gel
Sen beni alamazsın
Öğretmen ol da gel

Kaleden indim bağa
Saçım değdi yaprağa
Ne kız oldum ne gelin
Cahil girdim toprağa

Merdiven basak basak
Yukarı çıkma yasak
Hükümetten tel geldi
Evlilere kız yasak (KK 30)

Giden oğlan dön beri
Elinde mor mendili
Mendil kendinin olsun
Dünür gönder al beni (KK 8)

Kalenin ardı ırmak
Geydiğim altı parmak
Evvelden adet kalmış
Oğlan kıza yalvarmak (KK 7)

Burada bir baba ile oğlun evlenme ile ilgili “karşılıklı mâni” düzdüklerini görüyoruz.

Pencereden kuş uçtu
Kuşun dili uyuştu

Kalenin altı serin
Oğlum seni döverin

Baba beni eversene
Bi yerlerim buruştu (KK 14)

Ne zaman gız buldun da
Ben sana olmaz dedim (KK 14)

2.3.1.2.2 Kına Düğün İle İlgili Mâniler

Evliliğin toplumumuz için ne kadar önemli olduğundan daha önce bahsetmiştik. Evlilik yolunda atılan adımlardan biri ise kına merasimleridir. Bu merasimlerde ve düğün aşamalarında (kız isteme, damat kaldırma, kına yakma vb.) okunan mânilere çalışmamızda “kına-düğün ile ilgili mâniler” adını verdik.

Eskişehir’de kına töreni, gelinin baba evinden alınmasından bir gece önce yapılan bir eğlencedir. Eskişehir’in Mihallıççık ilçesinin Çardak köyünde kınada söylenen iki mâni şöyledir:

Ana harmana vardın nı
Yunduğum yeri gördün nü
Ana gıymatım bildin ni
Anasız gız gelin mi olur
Gelin olmaz yerin olur
Taştım doluna doluna
Ağlar siline siline

Boba pazara vardın mı
Alım yeşili aldın nı
Boba gıymatım bildin ni
Bobasız gız gelin mi olur
Gelin olmaz yerin olur
Taştım doluna doluna
Ağlar siline siline (İleri,
2008: 76)

Zeytin kara ben kara
Zeytine vermem on para
Kızını aldık gidiyoruz
Düşünün kara kara (KK 41)

Astepe bayırları
Silkerim çayırıları
Kırka'dan kız alan
Çift vursun davulları (KK 44)

Bizim evde düğün var
Sevdiğim de gelecek
Annem Kur'an'a el bastı
Sevdiğime verecek (KK 13)

Bizim evin arkası
Harman sevdiğim harman
Düğün güze kalırsa
Varmam sevdiğim varmam (KK 11)

Ak saman sarı saman
Sarılmamız ne zaman
Eller düğün yapıyor
Bizim düğün ne zaman (KK 30, 13)

Çakmak çakmaya geldik
Çırayı yakmaya geldik
Her işi bitirmişiz
Kınayı yakmaya geldik (KK 26)

Ev yapın derin yapın
Su serpin serin yapın
Dünyada özencim var
Salonda düğün yapın (KK 9)

Git dayı uğur ola
Yolların bayır ola
Oynamadan gidersen
İki gözün kör ola (KK 8)

2.3.1.2.3. Gelin - Kaynana İle İlgili Mâniler

Gelin-kaynana mânileri, iki kadın arasındaki çatışmacı ilişkinin yansıtıldığı mânilerdir. Geçmişten günümüze gelinle kaynananın geçinememesi toplumun her kesiminde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Anneler oğullarını en çok kendilerinin sevdiğini, onlar için en çok kendilerinin emek verdiğini düşündüğünden bazen gelinleriyle paylaşmak istemezler. Mânilerde de bu çekişme annelerin gelinleri el kızı olarak görmesi; gelinler ise kaynananın sivri dilli olması, yapılan işlere karışması temalarıyla yer alır.

Gelin-kaynana çatışmasını birçok halk edebiyatı ürünü konu almıştır. Bu uyuşmazlık ve atışmalar Eskişehir mânilerinde de kendisine yer bulmuştur. Aşağıdaki mâniler de genellikle gelinin ağzından söylenmiş mânilerdir.

Kaynana kazan karası
Görümce Allah belası
Oğlanı da sorarsan
Baklavanın ortası (KK 43)

Pınar başı buz gibi
Kaynanam domuz gibi
Kaynanam ölüverse
Ben gezerim kız gibi (KK 11)

Kaynanam oluverse
Dolmayı dolduruverse
Ataşa koyuverse
Yemeden ölüverse (KK 11)

Kaynanam geliverse
Dolmayı sarıverse
Ocağa koyuverse
Yemeden ölüverse (KK 43)

Kulağımdaki küpeler
Fırfır olsa takarım
Oğlu güzel olursa
Annesine bakarım (KK 13, 14)

Ben bir dolma biberim
Yuvarlanır giderim
Çok konuşma kaynana
Oğlunu alır giderim (KK 43)

Dağda meşe yanması
Fenadır kaynanası
Fena olursa olsun

Mezarlıkta gezerim
Çıkı buldum çözerim
Vallah billah kaynana

Oğlu altın damlası (KK 43)

Ay ışığı geceler

Gelinler hep çiçekler

Kötü olan kaynanayı

Yesin hep böcekler (KK 11)

Kaynanayı netmeli

Merdivenden itmeli

Tangur tungur düşerken

Geriden seyretmeli (KK 11)

Çarşıdan aldım lahana

Kıydım koydum sahana

Hiç ömrümde görmedim

Senin gibi kaynana (KK 8)

Telefon direkleri

Bir ileri bir geri

Annesi almam diyor

Oğlunu ettim deli (KK 43)

Gaynanaya napmalı

Gaynar gazana atmalı

Yandım a gelin dedikçe

Altına odun atmalı (KK 8)

Ben oğlundan güzelim (KK 11)

Ayakkabı giyerim

Üstü beyaz olursa

Kaynanamı severim

Oğlu güzel olursa (KK 11)

Ben bi dolma biberin

Yuvarlanır giderin

Dut kayınna dilini

Oğlunu alır giderin (KK 11)

Bazarda et kaynana

Başında bit var kaynana

Oğlun fındık getirdi

Sensiz yedik kaynana (KK 8)

Pazarda et var kaynana

Başında bit var kaynana

Oğlun elma getirmişti

Sensiz yidik be kaynana (KK 42)

Karyolanın demiri

Tut gaynana dilini

Şindi oğlun gelirse

Gırar gambur belini (KK 14)

2.3.2. Sevda Mânileri:

Sevgi ve aşk mânilerimiz konu olarak manicilerin ilk tercihi olmuş. Bu durum Eskişehir’de söylenen mâniler için de geçerlidir. Gencin sevgilisine duyduğu hisler, aşkın ızdırapları, aşkın beklentileri, kavuşmanın önündeki engeller gibi daha pek çok konu bu tema altında örneklendirilmiştir.

Konusu aşk ve sevda ile ilgili olan bu mânilerin birçoğu kızlar tarafından söylenmiştir. Tarlada çalışan kadının, yoldan geçen erkeğe söylediği dörtlüğe yörede; "erkeğe mâni atmak, çap atmak" denir. Yoldan geçen erkek de şapkasını çıkarır selam

verir. "Yaşseyin, doheyn" der; ceketi, şapkayı sallayarak cevap verir. Bunlardan bazıları da askere giden eşin üzerine yazılmıştır.

Yolda gider bir kişi
Elinde oya şişi
Yalınız gezme oğlan
Al yanına bir kişi (KK 2)

Başındaki oyalı yazmayı,
Bir tas içinde pekmez,
Sen yesen bana yetmez;
Delikanlı kazancı
Şimdiki süse yetmez. (Elçin,1990: 57)

Mendil serdim güneşe
Yıkıyorum kurumuyor,
Yârimin resmi var bende
Gülüyor konuşmuyor. (Elçin, 1990: 48)

Oyalı da yazma yakışmaz mı güzele,
Yana yana benzim döndü gazele,
Senin istediğin buysa yârim,
Ben ölürsem sen yareni tazele.
(Elçin, 1990: 46)

Sahada derlediğimiz mânilere bakıldığında en çok sevda, aşk içerikli mânilerin söylendiği görülmektedir. Delikanlı oğlanlar ve özellikle genç kızlar açıkça ifade edemedikleri duygu ve düşüncelerini mâniler aracılığıyla rahatça söyleyebilmiştir. Kimi zaman köy çeşmesinde, kimi zaman köy meydanında, kimi zamansa yukarıdaki örnekteki gibi tarlada delikanlılar ve genç kızlarla karşılaştıklarında sevdiklerine mâni atarlar.

Punara varmadın mı
Gül koydum almadın mı
Ben sevda yollarında
Sen sevdalanmadın mı (KK 3)

Beyyayladır köyümüz
Sebze akar suyumuz
Sevip sevip ayrılmak
Yoktur öyle huyumuz (KK 3)

Meşe meşeye benzer
Meşe şişeye benzer
Beyyaylanın kızları
Pembe şekere benzer (KK 9)

Punar baştan bulanır
İner dağı dolanır
Al başımdan sevdayı
Buna can mı dayanır (KK 3)

Tiyareler camcama
Selam söyle amcana
Amcan kızını vermezse

Mendil aldım kırk beşe
Yudum serdim güneşe
Senin yârin gül ise

Turşu kursun fincana (KK 3)

Havadaki bulutlar

Şofördeki bıyıklar

Eller tarlaya vardı

Bizim şoför uyuklar (KK 25)

Masa üstünde ütü

Ütüye bak ütüye

İki tane yâr olmaz

Gidersin gümbürtüye (KK 24)

Kuyu kazdım kazmayla

Dibine indim çizmeyle

On beş kızı aldattım

Bir oyali yazmayla (KK 3)

Yazı yazdım yazıdı

Kalemim beyazıdı

Biraz daha yazacadı

Mürekkehim azıdı (KK 3)

Çalçı köyüdür köyümüz

Zemzem akar suyumuz

Sevip sevip ayrılmak

Yoktur böyle huyumuz (KK 18)

Patlıcanı doğradım

Doğradım da vurmadım

Sele serpe gezerken

İftiraya uğradım (Ekici,2013: 89)

Patlıcan diziynen

Kim görmüş gözüynen

İnsan yârdan geçer mi

Benimki de menekşe (KK 25)

Eskişehir evleri

Yakılıp yıkılıyor

Gönder yârim resmini

Canım çok sıkılıyor (KK 24)

Yolda buldun on kuruş

Gel yârim benle konuş

İçme yârim sigara

Sigara yüz on kuruş (KK 3)

Altınım var bir tane

Ben onu takar mıyım

Abim lise okurken

Berdoşa bakar mıyım (KK 3)

Yahnikapan köyümüz

Zemzem akar suyumuz

Sevip sevip ayrılmak

Yoktur böyle huyumuz (KK 29)

Pencereden bakıyor

Kitap almış okuyor

Kaşlarına ne sürmüş

Yel estikçe kokuyor (KK 44)

Bi şey olmaz

Doysa da karnı doymaz

Yâr üstüne yâr sevsem

Kulağın bile duymaz (KK 10)

Entarimin biçimi

Yalan dünya geçimi

Gel yârim konuşalım

Ellerin sözüynen (KK 18)

Bir sigara içimi (KK 18)

Sarı saç sallarım

Kuyu kuyu giderim

Kurdaleye bağlarım

Koyun kuzu güderim

Nerden geldin sevdiğim

Gütmek değil niyetim

Ben de seni ararım (Ekici,2013: 90)

Yâri görmeye giderim (KK 18)

Yaylanın yolundayım

Mâniden mareliyim

Köynerin dalındayım

Yürekten yareliyim

Annem babam sorarsa

Eller al yeşil giymiş

Şevketin koynundayım (KK 18)

Ben daha kareliyim (Küçük, 2001:46)

Akkaya'nın kızları

En güzel şarkı sesin

Kırmızı olur yüzleri

Her daim güven veren ellerin

Kızlara bakarken

Bilsen ne çok yenilirim sana

Kayıp giderdim öküzleri (KK 37)

Bana bakarken o gözlerin (KK 20)

Güneşte yana yana

Böyün ayın ilkidir

Gel sevelim konuşalım

Can gidenin mülküdür

Seninle kana kana (KK 42)

Dünyada yâr sevmeyen

Sansarınan tilkidir (Küçük, 2001:32)

Garanfil biçim biçim

Gaşların garasına

Seviyom için için

Gün doğar arasına

Dostlarım düşman oldu

Seni melhem etsinler

Seni sevdiğim için (KK 7)

Yüreğimin yarasına (KK 7)

2.3.3. Bayram ve Merasimlerle İlgili Mâniler

Hıdırellez günü Kırka beldesinin halkı Çörez ve Gerdek Yaylası'na çıkar. Kuzu keserler, un helvası yaparlar. Aynı yaşta olanlar bir arada, kızlar ve erkekler kendi aralarında eğlence yaparlar. Bu eğlencelerde mâniler söylerler.

Kırka'da halk, uzun kış gecelerinde aynı yaşta olanlar sıra ile evlerde toplanırlar. Burada buna "sıra" adı verilir. 21 Şubat 1993 tarihinde yapılan derlemede elde edilen,

geceleri yapılan sıra gezmelerinde toplanan on bir hece kalıbıyla söylenmiş ve kaydedilmiş mânilerden bazıları şöyledir: (Küçük, 2001: 8)

Atımı bağladım nar ağacına	Aşağıdan gelen geline benzer
Sen düşürdün beni darağacına	Saçları telgraf teline benzer
Başımı alam gidem gurbet ellere	Ben yârimi nerde olsa bilirim
Ne sen beni unut ne de ben seni	Çiçekli bahçenin gülüne benzer
Ilık ılık esen zehir yeli mi	Ocak başında minder
Benim göynüm divane mi deli mi	Yönünü bana dönder
Durup durup yar göksünü geçirir	Yönünü döndermezsen
Yoksa bugün ayrılığın günü mü	Haftada bir mektup gönder (Küçük, 2001: 21)

2.3.4. Ramazan İle İlgili Mâniler

Ramazan'ı konu edinen bu mânilerin birçoğu davulcu mânisi denilecek türden ürünlerdir.

Nargilenin marpuçu	Allı beyazlı olur
Gınalı barmek ucu	Bahçe kirazlı olur
Ramazan'da yâr sevenin	Sahura kalkmayanların
Gabul olmaz orucu (KK 31)	Orucu nasıl olur (KK 31)
Vur davulcu davula	Ezanlar hep okundu
Sevdiğim kalksın sahura	İftarlığım lokumdu
Kalbi gelmedi aşka	Aç karnına çok yedim
Belki gelir imana (KK 29)	Bana biraz dokundu (KK 29)
Davulumun ipi kırmızı	Şüpemiz yok birdir Hüda
Yemedim kavunu karpuzu	Yolunda bu canlar feda
Arkadaşımı sorarsan	Sahur vakti oldu diye
Camide pabuç hırsızı (KK 29)	Eyler müminler nida (İleri, 2022: 92)
Oruç tutan izzetlendi	On bir ayın bir incisi
Bekçimiz de gayretlendi	Bayram olur her gecesi

Oruç ayı şerefine
Minareler ziynetlendi (KK 31)

Mübarek Ramazan ayı
Cümle ayların yücresi (KK 31)

2.3.5. İş Mânileri

Demir mâninin; özellikle Ege ve Akdeniz Bölgesi'nde zor olan işlerde, zorluğu bir parça azaltmak, işi kolay ve eğlenceli hale getirmek için genellikle karşılıklı, türkü atarak söylendiğini ifade eder. Yaşlı ve bu konuda tecrübeli olanların, karşılıklı olarak veya karşılıksız mâni söylerken gençlerin de çeşitli şekillerde kismetini aldığını söyler (Demir, 2013: 21-22).

Eskişehir yöresinde mânilerin söylendiği önemli bağlamlardan biri de iş yapılan ortamlardır. Tarlada, bahçede, evde, tandırlarda; kışlıklar hazırlanırken, ıstar dokunurken vb. zaman ve mekânlarda mâniler söylenmektedir. Kışlık ürünler hazırlanırken köyün, mahallenin kadınları tandırı geniş komşunun bahçesinde bir araya gelirler. Burada herkesin bir kış boyunca yiyeceği yuka (yufka) açılır, bazlamalar dökülür. Tandırın başında işi daha eğlenceli ve kolay kılmak için mâniler söylenmektedir. “İş Mânileri” başlığı altında derlediğimiz bu mânilerin konusu iş olanlarının yanında daha çok iş bağlamında söylenen mâniler olduğunu belirtmemiz gerekir.

Ne bakarsın kaşlarından ıraktan
Yatamıyom kaygıyınan meraktan
Sen candan seydiysen ben de yürekten
Yürekten sevmişim ayrılamıyom

Altınımı boğazıma çizerim
Dertlerimi ak kâğıda yazarım
Zorunan kötüye verirse babam
Ölümünen olsa geri bozarım

Enteri diktirdim iliği gara
Ben seni aramam sen beni ara
Zalım babam beni sana vermezse
Sevdiğim bu derde bulunmaz çare

Yayladan gel allı gelin yayladan
Kesmem umudumu kadir Mevla'dan
Kaşığın altında gözlerin yuman
Vallah kömür gözlüm odur ağlatan

Yayladan aşağı inip gelirken
Eziliyin gördüm yılanı yerken
Kanatlandım ben uçuyum derken
Felek kırdın kanadımı kolumu (Ekici, 2013: 87)

Enteri diktirdim sedef ilikli
Sevilerim kaldı ağzı kilitli
Babam beni bir kötüye etti yavuklu

Mânilerin özellikle köy hayatında büyük bir yeri ve önemi vardır. Sıkışan duygularını, yüreklerini sadece tarlada çalışırken veya ıstar dokurken değil mangal başlarında, kına gecelerinde de mâni söyleyerek hafifletirler. "*Eskişehir'de Kırım göçmenlerinin getirmiş olduğu 'şın' denilen bir mâni söyleme geleneği vardır. İlimiz merkez köylerinde söylenen, bilinen mânilerimizden bazıları aşağıda örneklenmiştir*".³

Serenlikte zincirler
Fiske vursan iniler
Gurbetteki nazlı yârim
Kulakları çiniler

Kuru kına yaş kına
Ölüyorum aşkına
Allah nasip etmesin
Onun gibi şaşkına

Bir dalda iki ceviz
Yârimin adı Cengiz
Cengiz benim olursa
Eskişehir'e gideceğiz

Öküz aldım pazardan
Çatladı gitti nazardan
Konuşmuyorsun kız Fadime
Yeni mi çıktın mezardan

Kör Hasandır köyümüz
Zem zem akar suyumuz
Sevip sevip ayrılmak
Yoktur öyle huyumuz

Astepe bayırları
Silkerim çayırları
Kırka'dan kız alan
Çift vursun davulları

Entarisi dört enden
Ne tez usandın benden
Evi تنها bulursam
Öcümü alırım senden

Gayanın altı pınar
Elimi soksam donar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar

Bir tas içinde pekmez
Sen yesen bana yetmez
Delikanlı kazancı
Şimdiki süse yetmez

Garanfili gurutman
Suya goyup unutman
Cennetten huri çıksa
Ben yârimi unutmam

Mezarlıkta gezerim
Çıkı buldum çözerim
Vallah billah kaynana

Fasulye fasıl olur
Yemesi nasıl olur
Ver baba sevdiğimi

³<http://www.eskisehirkulturturizm.gov.tr/> (Erişim tarihi 11.12.2022)

Ben oğlundan güzelim

Bak geçimim nasıl olur

Bakkalda yumak buldum

Dantel öreyim diye

Mahallede yâr sevdim

Her gün göreyim diye

2.3.6. Dert İle İlgili Mâniler

Dert konulu mâniler; sevgiliden ayrı düşme, sevgilinin âşığa yüz vermemesi veya sevgilinin fazlaca naz yapmasından yakınmaları barındırır.

Analara besler hurma ile

Eloğlu döner yarma ile

Git kızım sağlıklarla

Sil gözünü yağlıklarla (KK 12)

Su gelir dere çağlar

Sesinden inler dağlar

İnsaf et güzel yârim

Halime eller ağlar (KK 13)

Tüfeğim dolu saçma

Gel yârim benden kaçma

Yedi yerde yaram var

Bir yara da sen açma (KK 13)

Kara koyun etli olur

Kavurması tatlı olur

El evine varan

Ölmez ama dertli olur (KK 31)

Mâniye maraz derler

Güzele beyaz derler

Kime yansam derdimi

Bu dert sana az derler (KK 7)

Çırağda yağ tükendi

Ne yaman vakit tükendi

Ne sende bu güzellik

Ne bende ah tükendi (KK 13)

Peşkir çektim direkten

Bir of çektim yürekten

Benim derdim dert değil

Hekim gelsin firenkten (KK 13)

Gayalar merdim merdim

Goyakdır benim derdim

Ağaçlar galem olsa

Yazılmaz benim derdim (KK 8)

2.3.7. Dilek – İstek Mânileri

İnsanlar bazen toplum içinde açıkça dile getiremedikleri bazı arzularını ve dileklerini mâniler vasıtasıyla söyleyebilmişlerdir.

Gidene bak gidene

Boyu benzer fidana

Yolda buldum on kuruş

Gel yârim benimle konuş

Giden oğlan dursana
Nişanlımı vursana (KK 13)

Göbekli de eş alma
Kaşlarına maşalla
Orda burda tulum atma
Senin olcam inşailla (KK 8)

Kapak altında kavurma
Kız saçlarını savurma
Gece yanına gelirsem
Ana diye bağırma (KK 12)

Nallıhan'a giderken
Sağ taraf karakol
Oğlan seni beğendim
Gel hayat arkadaşım ol (KK 13)

Yol üstünde dizili taş
Biri evde iki kardeş
Biri kaynım olursa
Biri bana arkadaş (KK 13)

Elmanın irisine
Ben yandım birisine
Beni çoban tutsunlar
Kızların sürüsüne (KK 30)

Gara goçun boynuzu
Siyah goçun gunduzu
Kalk oğlan yanımdan
Dovdu sabah yıldızı (KK 12)

İçme yârim sigara
Paketi doksan kuruş (KK 12)

Arpalar dize kadar
Gel oğlan bize kadar
Sana çorap öreyim
Topuktan dize kadar (KK 12)

Karanfilim ek beni
Susuz yere dik beni
Ben bir tomurcuk gülüm
Al koynuna sok beni (KK 13)

Harmana yârim harmana
Harman yeri dar bana
Yeni kolyeler çıkmış
Alsana be yârim sen bana (KK 13)

Evimin önü çeşme
Çeşmeden bulup geçme
Ben sana gönül verdim
Uzaktan bakıp geçme (KK 30)

Ocak başında tandır
Yandır Allah'ım yandır
Yârim küsmüş gidiyor
Döndür Allah'ım döndür (KK 12)

2.3.8. Algış - Kargış Mânileri

Alkışlar ve kargışlar halkların pek çoğunda, Türk halklarında da vardır. Bu ürünler çoğu kez başka durumlardan bağımsız olarak kullanılmamış. Örneğin: kargışlar âdet oldukları üzere yaslarda, alkışlar ise düğünlerde ya da çocuk doğumlarında çok

kullanılmış; kargışlar ve alkışlar yırlarda, şarkılarda, sarımlarda (mâni), atışmalarda ve benzeri türlerde de az kullanılmamıştır. Yakın zamanlara kadar çoğu eski inançların boş inançlar olduğunu, sözlerle sihirli tesir yapmanın mümkün olmadığını anlayan insanlar, bir zamanlar sahip oldukları bu boş inançlarına sonradan artık inanmamalarının neticesinde maskara kargışlar ve alkışlar yaratmaya başlamıştır. Bu devrede o türlerin özellikleri çoğu kez bir nazım biçimi olarak kullanılmaya ve türlenmeye başlamıştır.⁴

Geleneklerimize göre birine hayır duada bulunmak sevaptır. Eskişehir’de de alkışlar mâniler aracılığıyla iyilik için veya iyilik karşısında duada bulunma şeklinde gözlenmiştir.

Mercimek kile kile	Ay hurundan hurundan
Ölçeriz sile sile	At su içer kurundan
Sevdiğim de evlendi	Mevlâm dileğin versin
Geçinsin güle güle (İleri, 2022: 65)	Hazreti Ali nurundan (İleri, 2022: 65)
Uzun kavak uzasın	Karanfil bir renk olur
Koyunlar kuzulasın	Aşka düşen denk olur
Yâr askerden gelince	Umarım başına gele
Altınlar ucuzlasın (KK 8)	Göresin ne renk olur (KK 13)
Çeşmeleri yan yana	Vay sürmelim güzelim
Su içtim kana kana	Yola gidelim yola
Seni doğuran ana	O beyaz kollarını
Olsun bana kaynana (KK 13)	Dola boynuma dola (KK 13)
Güvercinim süt beyaz	Su gelir ayrıklıya
Ayrı düştük biz bu yaz	Ben varmam Ankaralıya
Gurban olduğum Allah	Allah nasip eylesin
Seveni sevene yaz (KK 13)	Eskişehir İstanbulluya (KK 13)
Azıcık aşın olsun	Efendim ölmesin
Kaygısız başın olsun	Dert bela görmesin
Bu dünyada dürüstlük	Cennet durağı olsun

⁴ <http://www.ekitap.kulturturizm.gov.tr/> Alkışlar ve Qargışlar Hayır Dualar, İyi Dilekler ve Beddualar (Erişim tarihi 02.12.2022)

Senin yoldaşın olsun (KK 2)

Cehennemi görmesin (KK 25)

Gidiyorum buradan

Kerpiç evlerde tandır

Dağlar kalsın aradan

Yandır Allah'ım yandır

Kavuşmamıza çare yok

Yârim küsmüş gidiyor

Kavuşturusun yaradan (KK 43)

Döndür Allah'ım döndür (KK 43)

Algışlar (Hayırdüa-Dua), bir toplumun maddi-manevi kültürünü, değer yargılarını, inançlarını yansıtan, genellikle kısa ve derin anlamlı, etkileyici, duygu yüklü kalıplaşmış sözlerdir. *"Dualar, iyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözlerdir. Kısaca; 'Birinin iyiliği için Allah'a yakarma niyazda bulunma' anlamına gelen dualara ilkel devirlerde daha çok büyü yahut sihir sırasında başvuruluyordu."*(Kaya, 2004: 4). Manzum ve mensur olabilen dualar; sevinci, teşekkürü, temenniye veya karşıdaki kişiye duyulan minneti ifade ederler.

Kargış; ilenmek, kötü dileklerde bulunmak demektir. Kendisini mağdur hisseden kişi özellikle kendine kötülük edene gücü yetmiyorsa onun cezalandırılmasını Tanrı'dan diler. Kargışlar böylece mağdurun öfkesinin hafiflemesine hizmet eder. Eskişehir'de rastlanan kargış içerikli mâni örnekleri şunlardır:

Başındaki **şifonu solsun**

Köprünün altı diken

Bakalım solsun

Yaktın beni gül iken

Yâr üstüne yâr sevdin

Allah da seni yaksın

Olsun bakalım olsun (KK 13)

Üç günlük gelin iken (KK 13)

Gara gara kazanlar

Bizim motor kırmızı

Kara yazı yazanlar

Dolaşıyor Kıbrıs'ı

Cennet yüzü görmesin

Çifte yılanlar soksun

Aramızı bozanlar (KK 13)

Yârimle yatan kızı (KK 13)

Analara besler hurma ile

Kara kara gözlerin

Eloğlu döver yarma ile

Yere değsin dizlerin

Git kızım sağlıklarla

Akşam bize gel de

Sil gözün yağlıklarla (KK 13)

Yumruk görsün gözlerin (KK 3)

Kuş burnunun fidesi

Ah ederin yürekten

Nerelerden gidesi

Peşkir aldım direktten

Sen bana yâr olmazsın
Kurşunlara gelesi (KK 3)

Ak kapı gara gapı
Hançerin gümüş sapı
Seni benden ayıran
Sürünsün gapı gapı (KK 44)

Beni yârdan ayıran
Golu gopsun kürekten (KK 2)

Garaları geyersin
Gara haberin gelsin
Başkasını seversen
Allah belanı versin (KK 8)

2.3.9. Övgü ve Yüceltme İle İlgili Mâniler

Bir yörenin kızlarını yüceltmek edebiyatımızdaki geleneklerden biridir. Eskişehir mânilerinde de yöre yöre, köy köy kızlar güzellikleriyle övülmüştür. Genç kızlar sevgililerini ve onunla ilgili unsurları överken bazen de istemedikleri taliplilerini de eleştirebilmektedir.

Sular kadar derin
Rüzgâr kadar serin
Senin en güzel yerin
Kahverengi gözlerin (KK 13)

Altınım var bir tane
Ben onu takar mıyım
Şehirde yârim varken
Köylüye bakar mıyım (KK 13)

Saçlara bak saçlara
Halat urganı gibi
Yârimle ikimiz
Bahçe fidanı gibi (KK 13)

Köprü altında musluk
Polisler çalar ıslık
Şu Mihallıççık kızları
Taze kavrulmuş fıstık (KK 13)

Ladik halısı mısın?
Elmas yarısı mısın?
Her gelen seni sorar

Ciğer verdim kediye
Saat geldi yediye
Şu dünya dilberleri
Malıçlıya hediye (KK 13)

Sek Çayırı'nın bayırı
Canı candan ayırı
Benim sevdiğim oğlan
Saçını yandan ayırı (KK 13)

Sular ince akar mı?
Gah kenarın yıkar mı?
Ay gibi yâri olan
Hiç yıldıza bakar mı? (KK 13)

Mendil aldım on beşe
Yudum serdim güneşe
Senin yârin gül ise
Benimkisi menevşe (KK 13)

Deliklerde idare
Sana etmem midane
Benim bi yârim var ki

Bağdat valisi misin? (KK 4)

Gar yağar dal üstüne

Yağ sürülmüş bal üstüne

Güzeller yeşil giyer

Hareli al üstüne

Gökte yıldız ellidir

Ellisi de bellidir

Benim sevdiğî oğlan

Nerde olsa bellidir (KK 28)

Üzüm godum sepete

Yâr oturu tepede

Öyle bir yâr sevdim ki

Şan veri memlekete (KK 44)

Oğlan sen oylu musun

Minare boylu musun

Sende garanfil gokar

Garanfil soylu musun (KK 44)

Şu mallede bi dane (KK 28)

Gidene bak gidene

Gül sarılmış dikene

Benim bi sevdiğim var

Şu âlemde bi tane (KK 28)

Bisiklete binişin

Bisikletten inişin

Çok hoşuma gidiyor

Mavi montu giyişin (İleri, 2022: 143)

Peşkir yudum açıldı

Saçakları saçıldı

Ben yârimi görünce

Gözüm göğnüm açıldı (KK 12)

Gökte yıldız elli atmış

Mevla'm neler yaratmış

Anasını daştan topraktan

Oğlunu aslan yaratmış (KK 8)

2.3.10. Yergi ve Sitem İle İlgili Mâniler

Yergi hayatın her alanında olduğu gibi mânilerdeki yaşamda da karşımıza çıkmaktadır. Karşılaştığımız mânilerdeki eleştirilerden çoğu zaman âşık nasibini almıştır. Bunun yanı sıra kızı istemeye gelen dünürçüler, sevgilisini çabucak unutan vefasız âşıklar da ağır yergilere maruz kalmıştır.

Şapşal bakışlı oğlan

Git uzaklarda dolan

Fazla yaklaşma bana

Ağzın kokuyor soğan (KK 12)

Ankara'ya giderken

Sağ tarafta sanayi

Sanayiden evlenen

Dam başında yatıyor

Yorgan göbek atıyor

Sokulma kuru oğlan

Kemiklerin batıyor (KK 13)

Süpürgenin telleri

Esesin güzelleri

Kız istemeye gelmiş

Enayidir enayi (KK 13)

Uzunsun sırık gibi

Ekşisin goruk gibi

Mahalle mahalle gezersin

Yolunuk tavuk gibi (KK 3)

Bilecik'e giderken

Sağ tarafta sanayi

Ben senle dalga geçtim

Anlamadın enayi (KK 34)

Ekin ekim çöllere de

Yoldurmadım ellere

Yimbeşinde yâr sevdim de

Ondan düştüm dillere (KK 30)

Ak goyun guzusuna

Gan gaynar bazısına

Ne deyen de ağlayan

Annımın yazısına (KK 44)

Pancar pancar dediniz

Pancarlara erdiniz

Yeşil gözlü yârımı

Bana çok mu gördünüz (KK 12)

İstanbul'un kelleri (KK 13)

Motor geliyor motor

Motorun bacası yok

Kalkmış beni istiyor

Pantolonun paçası yok (KK 34)

Sarı yayımın bendi

Ne tez unuttun beni

Düşmanlar bile etmez

Bana ettiğin fendi (KK 13)

Gaya dibinde keklik

Gızlar giyer eteklik

Gızlarda ne kabahat

Erkeklerde eşşeklik (KK 8)

Pancarın sırasına

Otusam arasına

Vallahi meyil vermem

Oğlanın sarısına (KK 44)

2.3.11. Öğüt İle İlgili Mâniler

Mânilerin bir işlevi de dinleyene yol göstermesidir. Aşağıdaki mânilerde sevgiliye tutması için bazı öğütler verildiği görülmektedir. Bu öğütler bazen atalarsözüyle bazen de deyimle olabilmektedir.

Tepside un karıştır

Yumakta yün karıştır

Senin gibi birine

Esmer bir yâr yaraşır (KK 13)

Oğlan oğlan beri bak

Kulağına deri tak

Benden sana fayda yok

Başka yere iyi bak (KK 13)

Yarın söylen yârime
Gül almasın eline
Her kuşu şahin sanıp
Kondurmasın koluna (KK 13)

Entarisi ekleme
Ufacık ilikleme
Benden sana fayda yok
Boş kapıyı bekleme (KK 3)

İnsan yine insandır
Olmasa da bir pulu
Merkep yine merkeptir
Atlastan olsa çulu (İleri, 2022: 12)

Bahçeye gel bahçeye
Bahçe çamur kayarsın
Düşme oğlan peşime
Dalgacıyım yanarsın (KK 3)

Değirmenin bendine
Su varıyor kündüne
Gel cennete gidelim
Yazık etme kendine (KK 2)

Gapın gapıma garşı
Atma gapıma daşı
Eller duyar söz olur
Derler bu bunun oyneşi (KK 7)

2.3.12. Ayrılık ve Hasret İle İlgili Mâniler

Âşıklar diğer hisleri gibi ayrılığa dair üzüntülerini, gurbetteki bazı zorlukları ve sevgiliye özlemlerini mâniler aracılığıyla dile getirmişlerdir.

Aradan yıllar geçti
Hasretim sona erdi
Döndüm gurbet elden
Vazgeçti sevgilim benden (KK 11)

Denizde gider gemi
Atıma verdim yemi
Tamam bir sene oldu
Göremedim Ayşemi (KK 13)

Halin sormaya geldim
Saçın örmeye geldim
Meramım öyle değil
Yüzün görmeye geldim (KK 13)

Ankara'nın yollarına
Fidan diktim boylarına

Çadır kurdum Polatlı'nın düzüne
Hasret kaldım Mihallıçık'ın yüzüne
Diken oldum el alemin gözüne
Divane gurbette ağlar gezerim (KK 13)

Sevdalar ayrılıkla başlar
Hasret etrafı sarar
Eski bi melodi duyunca
Güzel anılar başa sarar (KK 20)

Makina başında kaldım
İnce fikire daldım
Tren sesi duyunca
Yârim geldi sandım (KK 13)

Deniz üstü piyade
Muhabbetler ziyade

Yana yana kül oldum
Yavrumun yollarına (KK 4)

Cam cama eklenir mi?
Cam dibi beklenir mi?
Aptallanma be oğlan
Beş sene beklenir mi? (KK 13)

Benim gönlüm pek ince
Ölürüm görmeyince
Uçan kuşla haber yolla
Bileyim halin nice (KK 20)

Yerde halı döşeli
Bütün dağla neşeli
İki gözüm gan ağlar
Senden ayrı düşeli (KK 44)

Pancarla arasından
Aldım bi avuç toprak
Yârimi görmeyeli
Oldum sararmış yaprak (KK 13)

Mendil verdim bilesin
Terledikçe silesin
Ben hatıra geldikçe
Mendille eğlenesin (KK 13)

Ölüm var ayrılık yok
Bizim için dünyada (KK 4)

Giderim dur diyen yok
Kebap oldum yiyen yok
Ayrılık gömleğini
Benden başka giyen yok (KK 4)

Yıldırım vurdu bizi
Dal gibi gırdı bizi
Araya girdi düşman
Dağla ayırdı bizi (KK 44)

Yârim saçını darar
Huyu huyuma uyar
İkimizin gönnü bir
Ayırmıya kim gıyar (KK 44)

Oyalı dülbendimi
Gatından ayırmayın
Vurun öldürün beni
Yârimden ayırmayın (KK 44)

2.3.13. Mektup İle İlgili Mâniler

Günümüz iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler mektubu bir haberleşme aracı olmaktan çıkarmıştır. Eskişehir ve çevresinde derlediğimiz mânilerde mektup ve mektupla ilgili unsurlara belli noktalarda rastlamaktayız. Bu bağlamda mânilerde “mektup” hâlâ iletişim aracı olarak durmaktadır diyebiliriz.

Tekkelerden hu gelir
Çeşmelerden su gelir
İşler mektuba kaldı

Mihallıçık’a giden olsa
Yârimi gören olsa
Çifte mektup yollardım

Elimizden bu gelir (KK 1)

Mektup yazdım yâr sana

Koy kibrit kutusuna

Bizim ordan geçerken

At avlu ortasına (KK 13)

Mektup yazarsan yârim

Sarı kurdele bağla

Ben yazarken ağladım

Sen de okurken ağla (KK 7)

În tepeye çık düze

Yârim noldu bize

Ayrılık mektupları

Verdiler elimize (KK 13)

Mektup yazdım karadan

Dağlar kalksın aradan

Kavuşmamıza az kaldı

Kavuştursun yaradan (KK 8)

Mektup yazdım köşeli

İçi destan döşeli

On üç on dört gün oldu

Yârdan ayrı düşeli (KK 7)

Eline veren olsa (KK 13)

Öze giderim öze

Pancar dibi kazmağa

Dolma kalem alacam

Yâre mektup yazmağa (KK 9)

Atlı geliyor atlı

Sevdiğim Mehmet adlı

Mehmet'in mektupları

Hasır altında saklı (KK 7)

Mektup yazdım yazdı

Kalemim beyazdı

Daha yazacaktım

Mürekkebim azdı (KK 13)

Kara dağda kar kalmadı

Yüreğimde yağ kalmadı

Daha yazacağım çok idi

Mektubumda yer kalmadı (KK 2)

2.3.14. Pişmanlık ve Şikâyet İle İlgili Mâniler

Âşığın sevgisinden duyduğu pişmanlıkları, keşkelerini ifade eden bu mâniler; beklentinin gerçekleşmemesini ve içinde bulunan durumdan şikayetleri de içermektedir.

Entarisi ak imiş

Bir yâr sevdim okumuş

Okumuş diye sevdiydim

O da cahilden bokumuş (KK 28)

Engini dere inilmez

Çirkin oğlan sevilmez

Verme dedim verdiler

Anne baba dövülmez (KK 13)

Kayanın adı pınar
Elini soksan donar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar (KK 12)

Ben sana gelme dedim
Akşama kalma dedim
Koca kapı dururken
Bacadan inme dedim (KK 13)

Şu dağa varmalıymış
Odunu yarmalıymış
Kızlık vezirlik imiş
Bir dem sürmeli imiş (KK 12)

Elmayı dile dile
Kamayı sile sile
Yedi mendil çürüttüm
Gözyaşım sile sile (KK 27)

Yayanım ben yayanım
Çok ağrıyo her yanım
Yaveş git de yetişen
Atlı değil yayanın (KK 44)

Enteri diktirdim sedef ilikli
Sevilerim kaldı ağzı kilitli
Babam beni bir kötüye etti yavuklu

Ay dedeyi görende
Oğlan insaf nerende
Kabahat sende değil
Sana gönül verende (KK 12)

Dolap içinde fare
Bağırır yâre yâre
Öyle bir kaçar ki o
Bulmak için biçare (KK 27)

Şu dağın etekleri
Otluyo inekleri
Ah solmuş açılmıyo
Muabbed çiçekleri (KK 44)

2.3.15. Cinsellik ile İlgili Mâniler

Mâniler cinsellik konusunda oldukça serbest ve rahattırlar. Manici bazen gençlerin cinsel isteklerini ve duygularını dile getirebilmektedir. Bunlar her toplumda söylenemeyen, kadınların ve erkeklerin kendi aralarında dost meclisi dedikleri ortamlarda gizli olarak söyledikleri mânilerdir. Genellikle ergenlik çağındaki gençlerin söylediğine rastlanılmıştır. Her bağlamda bu tür mânilerin söylenmesi hoş karşılanmaz, bu yüzden pek yaygın değildir.

Yumurta pişti tuz ister
Ana benim canım kız ister
Gız olmazsa dul olsun

Yamadan gel yamadan
Sensin beni sapıdan
Göğsüne gül konmuş

Şeftalisi bol olsun (KK 15)

Karanlıkta geceler

Sığmıyor heceler

Benden başkasına yazarsan

G...tüne girsin öcüler (KK 16)

Su koydum su tasına

Masanın ortasına

Ciciklerin benziyor

Ferik yumurtasına (KK 5)

Karşıdan gel görüyüm

Avludan gül vereyim

Sende dil bende dudak

Sen iste ben vereyim (İleri, 2022:62)

Şu derenin alıcı

Gınalı parmak ucu

Öpülmeyen kızların

Gabul değil orucu (KK 1)

Yatılmıyor kokudan (KK 15)

Üşüdüm öldüm soğuktan

Bir karı çıktı kovuktan

Karının ...mı çarıktan

Herifin s...ki sopadan (KK 16)

Kız içliğin var mıdır

Giy bakayım dar mıdır

Elim sığacak kadar

Arada yer var mıdır (KK 1)

Güle çıktım gülmedim

Güliden düşdüm ölmedim

Çok memeler elledim

Böyle meme görmedim (İleri, 2022:62)

2.3.16. Mâni Türü İle İlgili Mâniler

Mâni atabilmek, özellikle mâni kültürünün yaşadığı toplumlarda bir gösteriş vesilesi olmuş; mâni bilenler övülmüş, bilmeyeler de hor görülmüştür. Bu da mâni söyleme geleneğinin idamesine katkı sağlamıştır. Bu konu bazı mânilere içerik olmuştur.

Manici başı mısın?

Cevahir taşı mısın?

Sana remimi versem

Cebinde taşır mısın? (KK 13)

Mâni bilmedim şaştım

Mâni kitabın açtım

Kaç dediler kaçmadım

Mâniye maraz derler

Güzele beyaz derler

Mâni bilmeyenlere

Çöplükte horoz derler (KK 30)

Mâni benim ezberim

Kan ağlıyor gözlerim

Yâri bana verseler

Kaçmadığıma pişmanım (KK 30)

Oynar oynar gezerim (KK 30)

Mâni bilmem ne deyim

Atın yönü dağadır

Hangi yola gideyim

Bu mâniler sanadır

Ölüm Allah'ın emri

Ne duruyon ey ağam

Ayrılığa ne deyim (KK 30)

Ata binen ağadır (KK 9)

Manici ifadesi birçok mânide yer almaktadır. Manici sözü genellikle mâni atışmalarına başlama sırasında söylendiğine rastlanır. Eskişehir'de sahadaki bazı mânilerde “manici” ifadelerine de denk geldik.

Köprü altında durdum

Maniciyim mânim az

Mânine mâni vurdum

Gitti bahar gelmez yaz

Senin gibi maniciyi

Yalvarıyorum Allah'a

Kaz kümesine kordum (KK 2)

Herkesi dengine yaz (KK 2)

Mâniye maraz derler

Manici başı mısın

Güzele kiraz derler

Cevahir taşı mısın

Senin gibi maniciye

Sana bir mektup yazsam

Küllükte horoz derler (KK 8)

Ölünce taşır mısın (KK 13)

Ey indirim indirim

Mezerlikte gezerin

Dağdan domuz indirim

İnci boncuk dizerin

Senin gibi maniciyi

Senin gibi maniciyi

Ormanlara sındırım (KK 8)

Ben uçkura dizerin (KK 9)

2.3.17. Diğer Mâniler

Yukarıdaki mâni konularına uymayıp bahsettiği içerikle ilgili derlenen ürünler arasında müstakil özellik gösteren mânilerimizi “diğer mâniler” başlığı altında toplamayı uygun bulduk. Burada “yiğitlikle ilgili mâni ve doğa mânisi” sayılabilecek örnekler de bulunmaktadır.

Hem içerler hem kanarlar

Boş ver aldırma

Düşmana meydana ararlar

Alırım diye kandırma

Arap atlara binerler

Hiç aklımdan çıkmıyor

Boynun sündürü sündürü (KK 13)

Adalardaki dondurma (KK 12)

Bardakçı yollarında
Pirinç biçerim pirinç
Sigarana karışmam
İstersen Maltepe iç (KK 9)

Yukanın gabasına
Bürünmüş abasına
Sallayamın gaşığı
Tarana çorbasına (KK 44)

Şu dağın etekleri
Otlanır inekleri
Açılmış da solmuyor
Muhabbet çiçekleri (KK 3)

Gördüm hilal ile ayı
Sordum ona Koronayı
Gülümseyip şöyle dedi
Kov nolursun şu belayı (KK 29)

3. ESKİŞEHİR’DE YAZILI VE SÖZLÜ KAYNAKLARDAN DERLENEN MÂNİLER

1

Ağaçlar kalem olsa
Yapraklar kâğıt olsa
Yazılmaz benim derdim
Deniz mürekkep olsa (KK 40)

2

Al alma gızıl alma
Yollara dizil alma
Ben alına yazıldım
İster al ister alma⁵

3

Almaya bak almaya
Param yok ki almaya
Uyu uyan sev beni
Dermanım yok sarmaya⁷

4

Altın aldım takmaya
Allar giydim yakmaya
On beşinde yâr sevdim
Sevip de bırakmaya⁹ (KK 40)

5

Al elmanın dördünü
Sar yiğidin merdini
Olursa da güzel olsun
Çekme kötü olsun (KK 32)

6

Aman Bursa Bursa
Yâr karşımda dursa
Yâre bir şey olursa
Yakarım seni Bursa⁶

7

Aygaz üstünde tava
Asvalt üstünde java
Bakma ortak yârime
Hava alırsın hava⁸ (KK 42)

8

Al elmanın alına
Yaprağına dalına
Düşman bıçak bilemiş
İkimizin canına¹⁰

⁵ İleri, age., s. 83

⁶ İleri, age., s. 83

⁷ İleri, age., s. 83

⁸ İleri, age., s. 83

⁹ İleri, age., s. 83

¹⁰ İleri, age., s. 83

9

Aldım çanta koluma
Çıktım asfalt yoluna
Ben astsubay beklerken
Çöpçü çıktı karşıma¹¹

10

Araba gider ırmağa
Söğüt Salı kırmağa
Gümüş yüzük yaptırdım
Sağ kınalı parmağa¹³

11

Ayağında kundura
Yâr gelir dura dura
A benim güzel yârim
Geçerken bize uğra¹⁵

12

Asmada üzüm sana
Kem midir sözüm sana
Seher yıldızı gibi
Dikmişim gözüm sana¹⁷

13

Arpa ekdim hozana
Kamış gibi uzana
Annem babam kör olsun
Beni vermiş hızana¹² (KK 39)

14

Ayağımda kundura
Yürürüm dura dura
İstedğim kızları
Alırım vura vura¹⁴ (KK 42)

15

Ata binerim ata
Elimde var tabanca
Seninle dalga geçtim
Benim sevdiğim başka¹⁶

16

Ay buluda buluda
Mendili verdi duda
İkimiz de bir boyda
Yârim seni unuta¹⁸

¹¹ İleri, age., s. 83

¹² İleri, age., s. 83

¹³ İleri, age., s. 83

¹⁴ İleri, age., s. 84

¹⁵ İleri, age., s. 84

¹⁶ İleri, age., s. 83

¹⁷ İleri, age., s. 83

¹⁸ İleri, age., s. 84

17

Ay gedikten doğanda
Yaprak olur soğanda
Bu yazı yazılmıştır
Ben anamdan doğanda¹⁹

18

Ak bakla kara bakla
Gakla kekliğim gakla
Yârin gurbetten gelmiş
Kalk da cebini yokla²⁰

19

Ayvacı geliyor ayvacı
Sorun bakalım kaç
Benim yârim sorarsan
Düşük kemer bol paça²¹

20

Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
Bizi kul ayıramaz
Meğer Mevlâ ayıra²³

21

Ay doğar ortasında
Mum yanar portasında
Benim yârim vardır
Şu köyün ortasında²⁵

22

Ayva gibi serindir
Kuyu gibi derindir
Oğlanın eğlencesi
Al duvaklı gelindir (KK 40)

23

Al elma kızıl elma
Raflara dizil elma
Yârim gelip geçende
Cebime dizil elma (KK 13)

24

Ay da bedirlendi düştü taşlara
Gene gazel çöktü gül ağaçlara
Şindi der ki nazlım unuttu beni
Vallahi sorarım uçan kuşlara²²

25

Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
Bizi gimse ayırmaz
Meğer ölüm ayırmaya²⁴

26

Ayna koydum çayıra
Şavkı düştü bayıra
Bizi birbirimizden
Belki ölüm ayıra²⁶ (KK 40)

¹⁹ İleri, age., s. 84

²⁰ İleri, age., s. 83

²¹ İleri, age., s. 84

²² İleri, age., s. 84

²³ İleri, age., s. 84

²⁴ İleri, age., s. 84

27

Altının tabak olsa
Yüreğim harab olsa
Ben sana varacaktım
Eller sebep olmasa (KK 40)

28

Ağam fer gidiye
İçine sel gidiye
Ne duruyon orada
Ağam elden gidiye²⁸

29

Altın tabakta vişne
Gel yârim aşka düşme
Aşkın sonu ayrılık
Nafile dile düşme³⁰

30

Altınım arıklıya
Varmam ben şöruklüye
Babam verirse versin
Bi gaytan bıyıklıya (KK 9)

31

Ayakkabım çözüldü
Bağla sevdiğim bağla
Ayrılık bize düştü
Ağla sevdiğim ağla³² (KK 13)

32

Ağaçlarda kestane
Dökülür tane tane
Eller ne derse desin
Benim yârim bir tane²⁷

33

Abdestlikte pencere
Kol uzattım incire
Babam duymasın yârim
Beni vurur zincire²⁹

34

Altınım var bir tane
Kime takayım kime
Buralarda yârim yok
Kime bakayım kime³¹

35

Arpa buğday deneler
Bir kız gördüm un eler
Keten gömleği sıkılmış
Bingıldıyor memeler (KK 33)

36

Ayakkabın çözüldü
Bağla sevdiğim bağla
Bugün ayrılık günü
Ağla sevdiğim ağla (KK 39)

²⁵ İleri, age., s. 84

²⁶ İleri, age., s. 84

²⁷ İleri, age., s. 93

²⁸ İleri, age., s. 93

²⁹ İleri, age., s. 93

³⁰ İleri, age., s. 93

³¹ İleri, age., s. 93

37

Ay aşmaz bulut aşmaz
Ay buluta kavuşmaz
Benim yârim askerde
Bana gülmek yakışmaz (KK 8)

38

Ay ayındır ay batmaz
İtleri yavuz yatmaz
Bi tos tos anası var
Kızından ayrı yatmaz (KK 9)

39

Ana kızın çok muydu?
Bir kız sana yük müydü?
Koca Beylikova içinde
Hiç isterim yok muydu? (KK 3)

40

Al elma oyulur mu
Güzele doyulur mu
Güzel seven oğlanın
Kolları yorulur mu (KK 32)

41

Ateşte mısır patlar
Dallarda narlar çatlar
Sevgilin kuru gibi
Kâğıt paraları katlar (KK 13)

42

Asmalıdır evimiz
Yeni düştü sevimiz
Sevda böyle giderse
Çatlar ölür birimiz (KK 17)

43

Ayakkabım toz atar
Mühendis bana göz atar
Atma bana göz
Abim dayak atar (KK 13)

44

Ay doldu mu doldu mu
Yıldız tamam oldu mu
Gönderdiniz yârimi
Taburunuz doldu mu (KK 13)

45

Asfaltta kamyonlar
Üçünen gider
O yar da benim olmayınca
Gücüme gider (KK 13)

46

Ak dere tuzdan gelir
Yükü Kıbrıs'tan gelir
Oğlanlar hastalanmış
Dermanı kızdan gelir (KK 40)

³² İleri, age., s. 93

47

Allı beyazlı olur
Bahçe kirazlı olur
Sahura kalkmayanların
Orucu nasıl olur (KK 42)

48

Aşağı çardak direk ister
Sevilmeye yürek ister
Aşağı çardak baştan başa
Keklik uçar taştan taş (KK 12)

49

Altın yüzüğüm mühür
Benim çektiğim kahır
Sen buradan gideli
İçtiğim sular zehir (KK 13)

50

Asmada üzüm sana
Kem midir sözüm sana
Seher yıldızı gibi
Dikmişim gözüm sana (KK 13)

51

Araba gider ırmağa
Söğüt dalı kırmağa
Gümüş yüzük yaptırdım
Sağ kınalı parmağa³⁴

52

Al dudak yaşmak ister
Benim deli gönlüm
Yâre kavuşmak ister (KK 13)

53

Ak taşı oyduklar
Dama yuvak koydular
Benim Eskişehir'e verildiğimi
Aleme duyurdular (KK 13)

54

Ay ışığı geceler
Gelinler hep çiçekler
Kötü olan kaynanayı
Yesin hep böcekler (KK 40)

55

Almaya bak almaya
Param yok ki almaya
Uyu uyan sev beni
Dermanım yok sarmaya³³

56

Analar besler hurma ile
Eloğlu döner yarma ile
Git kızım sağlıklarla
Sil gözünü yağlıklarla (KK 12)

³³ İleri, age., s. 85

³⁴ İleri, age., s. 85

57

Aydede'yi görende
Oğlan insaf nerende
Kabahat sende değil
Sana gönül verende (KK 13)

58

Ayva yedim nar yedim
Yârim sana ne dedim
On beş günün içinde
Mumlar gibi eridim³⁵ (KK 11)

59

Ak saman sarı saman
Sarılmamız ne zaman
Eller düğün yapıyor
Bizim düğün ne zaman (KK 3)

60

Ankara'ya giderken
Sağ tarafta sanayi
Sanayiden evlenen
Enayidir enayi (KK 3)

61

Allı giyme üşürsün
Yârim ne düşünürsün
Ben dünyaya geleli
Hiç günler görmedim (KK 13)

62

Ak deveyi yüzden gördüm
Sürmeyi de gözden gördüm
Tam on iki yar sevdim
Cilveleri kııda gördüm (KK 13)

63

Ay doğar dediğinden
Anladın dediğinden
Hakikatli yârim olsun
Ala kat yidiğinden (KK 13)

64

Ağustosta ekilen darıdan
Sabah kalkmayan garıdan
Bal yapmayan arıdan
Hayır gelmez (KK 20)

65

Allı giyme üşürsün
Yârim ne düşünürsün
Dua et de Allah'a
Seni bana düşürsün (KK 13)

66

Ak entari giyersin
Ne boynumu iyersin
Varam diyem anana
Hemen seni eversin (KK 8)

³⁵ İleri, age., s. 130

67

Ak goyun gara goyun
Benim yaramı oyun
Anasız yavruların
Adını dertli goyun (KK 41)

68

Ay doğar ayan beyan
Yoluna düştüm yayan
Ela gözlü Fadime'm
Ben seni sevdim inan (KK 5)

69

Ay dedeyi görende
Oğlan insaf nerende
Kabahat sende değil
Sana gönül verende (KK 12)

70

Ay doğar bedir Allah
Her işe kadir Allah
Ya yârime insaf ver
Ya bana sabır Allah (KK 37)

71

Ak koyun meler mi
Dağları deler mi
İnsan sevdiğini almazsa
Ben evlendim der mi (KK 12)

72

Al entari asılsın
Kara gözlüm nasılsın
İkimizin sevgisi
Kitaplara yazılsın (KK 40)

73

Arılar dalda olur
Çiçekler balda olur
Yâri güzel olanın
Gözleri yolda olur (KK 41)

74

Annem elbise almış
Harmana veresiye
Biz yârimle ayrıldık
Askerden gelesiye (KK 13)

75

Ay nedir bildir Allah
Bu sevda nedir Allah
Ya benim canımı al
Ya beni öldür Allah (KK 41)

76

Arabamın dingili
Tak başına sümbülü
Nedeceksin zengini
Ara da bul dengini (KK 40)

72

Armut dalda bir iki
Saydım baktım on iki
On ikinin içinde
Gök yazmalı benimki (KK 28)

73

Ak tavuk gıdak dedi
Yumurtam ufak dedi
Annem verecekti ama
Bey babam ufak dedi (KK 13)

74

Ak sular aktı geçti
Yolunu yıktı geçti
Elinde pullu yağlık
Boynuna daktı geçti³⁶ (KK 41)

75

Ambar üstünde darı
Yaprakları yukarı
Genç kızların içinde
Ne arar koca karı (KK 13)

76

Astepe bayırları
Silkerin çayırları
Kırka'dan kız alan
Çift vursun davulları (KK 4)

77

Ayakkabımın içi
Tarlaya çektim çizi
Yârim terzi ben terzi
Çekemiyorlar bizi (KK 36)

78

Aradan yıllar geçti
Hasretim sona erdi
Döndüm gurbet elden
Vazgeçti sevgilim benden (KK 4)

79

Avlu kapım açıldı
Gelin param saçıldı
Oğlan beni görünce
Birden aklını kaçırdı (KK 4)

80

Ak devem düzde kaldı
Yüküm Tercan'da kaldı
Oğlanı kan bürümüş
Gözüm o kızda kaldı (KK 13)

81

Al elbisem asıldı
Sandıklara basıldı
Bir aydır görmedim
Sevgilim nasıldı (KK 9)

³⁶ İleri, age., s. 109

82

Alınıp da sevdiğine
Sakın çatma kaşını
Aşk derdi sarmış zaten
Zavallının başını (KK 13)

83

Ark atladım başı yok
Yüzük buldum kaşı yok
Yenile yar sevdim
Benim gibi eşi yok (KK 13)

84

Alma yeni üzerlik
Üzerlikte nazarlık
Güzellere gel beri
Çirkinlere mezarlık (KK 25)

85

Al ipek marum değil
Güvendin yârim değil
Eller elimden alır
O benim yârim değil (KK 3)

86

Ak taşı kaldır da gel
Yılanı öldür de gel
Sen beni seviyorsun
Cüzdanı doldur da gel (KK 37)

87

Ateşim var külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Düştüm zalim eline
Ah etmedik günüm yok (KK 37)

88

Altın tas altın tarak
Varamam yolum ırak
Evvelden bir köydeydik
Şimdi yolumuz ırak (KK 40)

89

Altın yüzsük has barmak
Güç oldu yâre varmak
Bizlere verilmemiş
Baş başa murad olmak (KK 26)

90

Altınıyım alay değil
Yüzüğüm kalay değil
Sen orada ben burada
Ayrılık kolay değil (KK 37)

91

Al yastığı yüzledim
İbiğini düzledim
Eller benim kahyam mı
Çıktım çıktım gözledim (KK 33)

92

Ayakkabı giyerim
Üstü beyaz olursa
Kaynanamı severim
Oğlu güzel olursa (KK 18, KK 23)

93

Anam anam ah anam
Söndün gittin vah anam
Sana vakitsiz kıydı
Bu nasıl Tanrı anam (KK 18)

94

Atımızı koşalım
Dağı taşı aşalım
Sen yağmur ol ben bulut
Yağarken kavuşalım (KK 28)

95

Altınım var bir tane
Ben onu takar mıyım
Şehirde yârim varken
Köylüye bakar mıyım (KK 13)

96

Aya baktım ay beyaz
Kıza baktım kız beyaz
Cebe baktım para az
Bu kız bize yaramaz (KK 13)

97

Altın yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Şu gidenler içinde
Kömür gözlü yar benim (KK 18)

98

Arabada buğdayım
Sereyim kurutayım
Senin gibi yâri
Ben nasıl unutayım (KK 18)

99

Ayakkabı giyerim
Üstü güzel olursa
Kaynanamı severim
Oğlu güzel olursa (KK 13, KK 41)

100

Armudumu dişledim
Sapını gümüşledim
Sevdiğimin ismini
Mendilime işledim (KK 12)

101

Arpalar dize kadar
Gel oğlan bize kadar
Sana çorap öreyim
Topuktan dize kadar (KK 12)

102

Ankara'nın dağları
Üzüm vermez bağları
Üzüm verse bağları
Evlenir oğlanları (KK 13)

103

Altınım var bir tane
Ben onu takar mıyım
Aslan gibi yârim var
Berdoşa bakar mıyım (KK 2)

104

Arpa ekdim biçemem
Yolum dardır geçemem
Yıldız kadar kız olsa
Yine senden geçemem (KK 2)

105

Aldıkları bilezik
Burma ise takarım
Oğlu güzel olursa
Kaynanama bakarım (KK 13)

106

Ak tavuk gıdak dedi
Yumurtam ufak dedi
Annem verecekti ama
Bey babam ufak dedi (KK 12)

107

Acı biberim acı
Ocağa koydum sacı
Şimdi kızlar kaçıyo
Nedir bunun ilacı³⁷

108

Altın yüzük taşıyım
Ben kızların başıyım
Bana paha biçilmez
Ben cevahir taşıyım (KK 18)

109

Armudu dişledim
Sapını gümüşledim
Sevdiğim ismini
Mendilime işledim (KK 13)

110

Allı içlik giymedim
Dirseğini delmedim
Ben dünyaya geleli
Hiç günler görmedim (KK 13)

111

Akşam oldu neyleyim
Kiminle eğleneyim
Var git vefasız akşam
Yârsız seni neyleyim (KK 13)

³⁷ İleri, age., s.101

112

Al alına çal
Mor morun aç al
Benim sevdiğim oğlan
Bu akşam bana çal (KK 29)

113

Bahçelerde pırasa
Dallarına kar yağsa
Bizim köyün kızları
Çırayla koca arasa³⁸

114

Bahçelerde pırasa
Yaprağına kar yağsa
Yârim gocasız galsa
Gelip bana yalvarsa⁴⁰

115

Bahçelerde yeşil bakla
Fayık damını pakla
Şadiye elden gidiyor
Aklını başına topla⁴²

116

At bağladım çukura
Acıktı dura dura
Seni alır kaçarım
Saçını bura bura (KK 5)

117

Bahçelerde pırasa
Üstüne karlar yağsa
Kızlar kocasız kalsa
Sakallıya yalvarsa³⁹ (KK 40)

118

Bakkaldan kibrit aldım
Çakıp çakıp yakmağa
Mahalleden yâr sevdim
Çıkıp çıkıp bakmaya⁴¹ (KK 8)

119

Balıklarım tavada
Keklik gördüm ovada
Ben kekliği neyleyim
Yârim kaldı yuvada⁴³ (KK 42)

³⁸ İleri, age., s. 85

³⁹ İleri, age., s. 85

⁴⁰ İleri, age., s. 85

⁴¹ İleri, age., s. 85

⁴² İleri, age., s. 85

⁴³ İleri, age., s. 85

120

Bakkala gel bakkala
Fıstık al yârim bana
Mahalleye gelince
Islık çal yârim bana⁴⁴

121

Bir dalda iki elma
Birini ye birini alma
Gurban olduğum Allah'ım
Canımı al yârimi alma (KK 42)

122

Bahçeye gel bahçeye
Bahçenin arkasına
Gel yârim bir gül ver
Takayım ceketin yakasına (KK 13)

123

Bu tarla uzun tarla
Parla sevdiğim parla
Beni seviyorsan eğer
Uzaktan bir şapka salla (KK 41)

124

Benim saçlarım uzun
Yana tararım yana
Benim yârim yok burda
Ona yanarım ona⁴⁶

125

Besmeleyle çıktım yola
Selam verdim sağa sola
Bahşış verin efendiler
Vakt-i şerifler hayrola⁴⁵ (KK 31)

126

Boş ver aldırma
Alırım diye kandırma
Hiç aklımdan çıkmıyor
Mihallıççık'taki dondurma (KK 13)

127

Bir sigara ver bana
Dumana bak dumana
Şehirliler dururken
Gider miyim çobana (KK 13)

128

Bir sevdadır Ankara
O şehir hep kara
Tıpkı aşk gibi
Seversen düşersin dara (KK 20)

129

Beylerin yazısına
Av tutar tazısına
Ne dedim de ağladın
Alnımın yazısına⁴⁷ (KK 42)

⁴⁴ İleri, age., s. 85

⁴⁵ İleri, age., s. 85

⁴⁶ İleri, age., s. 85

⁴⁷ İleri, age., s. 85

130

Biner atın dorusuna
Gider yolun kıyısına
Çağrın gelin dayısını
Kız dayısız gelin mi olur⁴⁸

131

Bu kızı napıcan
Alıp dağa kaçıcan
Peşinden gelirlerse
Silahı patlatıcan (KK 1)

132

Bizim motor çok kaçar
Şoför ağzını açar
Açma şoför ağzını
Kuşlar ağzına sıçar (KK 13)

133

Bir tepsi karabiber
Kayıklar gelir gider
Ağzı açık olanın
Yâri elinden gider (KK 13)
13)

134

Bu ayların adı vardır
Kendini bilenler vardır
Otuz gün oruç tutanın
Boyunca sevabı vardır (KK 31)

135

Bu yaylalar çok serin
Şu uçurum çok derin
Böyle naz edip durma
Onun kalbinde yerin (KK 13)

136

Böyün hava pusuyo
Gönül yâre küsüyo
Yâr ile aramızda
Acı poyraz esiyo (KK 21)

137

Bizim evde düğün var
Sevdiğim de gelecek
Annem Kur'an'a el bastı
Sevdiğime verecek (KK 13)

138

Bilsen seni nasıl özlüyor
Her akşam yollarını gözlüyor
İnan bu işin sonu çok hoş
Zavallı aşkından oldu sarhoş (KK

139

Bugün ayın otuzu
Başındadır hotozu
Dünyada yâr sevmeyen
Ahrette yer topuzu (KK 17)

⁴⁸ İleri, age., s. 85

140

Bir dalda iki ceviz
Yârimin adı Cengiz
Cengiz benim olursa
Eskişehir'e gideceğiz (KK 4)

141

Bismillahla çıktım yola
Selam verdim sağa sola
Ey benim aziz beyim
Ramazan'ın mübarek ola (KK 31)

142

Bal ile karışığım
Gel benim alışığım
El yanında küsülü
Tenhada barıştığım⁴⁹ (KK 10)

143

Ben konakta kışlarım
Yâre mendil işlerim
Senin gibi oğlanı
Serçe diye taşlarım

144

Ben küçük oklavayım
Eskişehir toprağıyım
Eskişehir'de gül bitmiş
Ben onun yaprağıyım⁵¹ (KK 29)

145

Boş ver aldırma
Alırım diye kandırma
Hiç aklımdan çıkmıyor
Adalardaki dondurma (KK 12)

146

Beyaz yumak aldurdım
Dantel öreyim diye
Kırka'dan bir yâr sevdim
Her gün göreyim diye (KK 9)

147

Ben karayım karayım
Yol üstünde durayım
Yollayın görümcemi
Kardeşini sorayım⁵⁰

148

Ben bir küçük cezveyim
Yer altında hazineyim
Ver Allah'ım muradımı
Boynu bükük gezmeyeyim (KK 29)

149

Ben bu akşam durgunum
Yoldan geldim yorgunum
Geçme kapım önünden
Sana çoktan vurgunum (KK 29)

⁴⁹ İleri, age., s. 131

⁵⁰ İleri, age., s. 131

⁵¹ İleri, age., s. 137

150

Bakır tasta mor hıyar
Boyun boyuma uyar
İkimizi görseler
Ayırmaya kim kıyar (KK 13)

151

Başımdaki tülbentin
Katını ayırmayın
Vurun öldürün beni
Yârımden ayırmayın (KK 42)

152

Bahçelerde maydanoz
Maydanozu yoldunuz
Mihallıçık'ın kızları
Siz de mi adam oldunuz? (KK 13)

153

Başında ince oya
Cemali benzer aya
Sevabı var bakmanın
Güzele doya doya⁵² (KK 40)

154

Bahçelerde lahana
Kıydım koydum sahana
İyi bakın komşular
Oynar gelin kaynana⁵⁴

155

Başımdaki poşular
Işıl ışıl ışıldar
Mahalleden yar sevdim
Çatlayacak komşular (KK 40)

156

Bahçelerde ham bostan
Yârimin adı Osman
Ben Osman'a varırsam
Terliksiz yere basman (KK 8)

157

Bakkaldan aldım koka
Dantel öreyim diye
Mahalleden yar sevdim
Her gün göreyim diye (KK 42)

158

Bahçelerde olur bakla
Güvercinler atar takla
A be İbrahim Ağa
Kesenin cebini yokla⁵³

159

Bahçelerde labada
Yaprakları havada
Seni sevdim seveli
Bu mahalle kavgada⁵⁵

⁵² İleri, age., s. 85

⁵³ İleri, age., s. 84

⁵⁴ İleri, age., s. 84

⁵⁵ İleri, age., s. 84

160

Bahçeye bar diyemem
Ayvaya nar diyemem
Ben alıştım iyiye
Kötüye yâr diyemem (KK 9)

161

Bir bahar akşamı
Bir Sezen şarkısı
Akılda sen yürekte sen
Dünyanın en güzel insanı (KK 20)

162

Bir gün sana gelecek
Aşkını söyleyecek
Çok mutlu olacaksın
Göz yaşların dinecek (KK 13)

163

Bizim tarla çok ırak
İçi dolu bıtırak
İki gönül bir olsa
Ayıramaz hiçbir hak (KK 42)

164

Belki bu ara durumun biraz güç
Ama uğurlu gelecektir elli üç
Bu sayede talihin açılacak
Bu sayıdan alacaksın güç (KK 13)

165

Bisikletim aynalı
Bir oğlana varmalı
Oğlan güzel ama
Anası olmamalı (KK 9)

166

Bugün hava pusaldı
Yâr bacıya su aldı
Yoluna baka baka
Uzun ömrüm gısalı⁵⁶

167

Bahçelerde gül gerek
Güllere bülbül gerek
Senin gibi güzele
Benim gibi yâr gerek⁵⁷

168

Bak nasıl öter bülbül
Her yerde kırmızı gül
Seni unutmayan
Kalbi yanıp oldu kül (KK 13)

169

Bahçelerde börülce
Oynar gelin görümce
Oynasınlar bakalım
Bir araya gelince (KK 13)

⁵⁶ İleri, age., s.103

⁵⁷ İleri, age., s.111

170

Bilecik'e giderken
Sağ tarafta sanayi
Ben senle dalga geçtim
Anlamadın enayi (KK 29)

171

Bahçelerde eğrelti
Oynar iki elti
İkisi de bir boyda
Bilinmiyor kıymeti (KK 13)

172

Bakkaldan yumak aldım
Dantel öreyim diye
Mahalleden yar sevdim
Her gün göreyim diye (KK 13)

173

Bisiklete binelim
Sizin orda inelim
Annem ne oldu derse
Teker patladı dersin (KK 13)

174

Ben sana gelme dedim
Akşama kalma dedim
Koca kapı dururken
Bacadan inme dedim (KK 13)

175

Bekçinin yüzü ak idi
Yahni ile dolma çok idi
Bir pilav pişirmiş
Üç kaşık yağ yok idi (KK 4)

176

Bağa gel boyun göreyim
Kolçaklı kolun göreyim
Aramız derya deniz
Yar seni nerde göreyim? (KK 13)

177

Ben bir yeşil fenerim
Yanar yanar sönerim
Nişanlı da değilim
Kime olsa dönerim (KK 13)

178

Ben sana el mi dedim
Duvarı del mi dedim
Arka kapı dururken
Temekten gel mi dedim (KK 33)

179

Bahçeye gel göreyim
Saçın uzun öreyim
Senin gibi berduşa
Ben nasıl güveneyim (KK 13)

180

Bayırı sökemedim
Buğdayı ekemedim
Yâr sevdim ama
Nazını çekemedim (KK 2)

181

Başkasını severken sen
Başkasına bakarken sen
İmkânsız olduğumuzu bile bile
Nasıl kıskanırım seni ben (KK 20)

182

Bu aşk onu git gide sarıyor
Kavuşmak için seni arıyor
Ama karşılaştığı zaman da
Şaşıyor kızarıp bozarıyor (KK 13)

183

Böcekler gelmiş cama
Yağmur vurur hep cama
Sağlığın çok iyiydin
Dalma kasvete gama (KK 13)

184

Besmeleyle çıktım yola
Selam verdim sağa sola
A benim devletli beyim
Vakt-i şerifler hayrola⁵⁸

185

Bostanlarda bar datlı
Ayvalardan nar datlı
Çil olsun çirkin olsun
Hepsinden yâr datlı (KK 17)

186

Bahçede iğde midir
Dalları yerde midir
Her geleni seversen
Sendeki mide midir (KK 41)

187

Bizim ayna taş ayna
Üstünde beştaş oyna
Bizim mahalleye gelince
Arabayı yavaş ayla (KK 13)

188

Bacalar is içinde
Ormanlar sis içinde
Güzel bir ev alacaksın
Çiçekli bahçe içinde (KK 13)

189

Bisikleti duvarda
Bir yâr sevdim hovarda
Varsın olsun hovarda
Resmi var ya duvarda⁵⁹ (KK 42)

⁵⁸ İleri, age., s. 85

⁵⁹ İleri, age., s. 85

190

Bir dalda iki elma
Birin al birin alma
Kurban olduğum Mevlâm
Canım al yârim alma⁶⁰

191

Bizim motor kırmızı
Dolaşıyor Kıbrıs'ı
Çifte yılanlar soksun
Yârimle yatan kızı (KK 13)

192

Bahçelerde bal kabak
Toparlaktır toparlak
Sevdiğini sormayan
Avanaktır avanak (KK 25)

193

Bizim evler kenarda
Gelsen bile görmezler
Senin gibi berduşa
Sevsen bile vermezler⁶²

194

Bizim evler kenarda
Gelsen bile görmezler
Sevmediğim oğlana
Vezir olsa vermezler⁶⁴

195

Bahçede gül ağacı
Oturmuş iki bacı
Eller bize acımaz
Kadir Mevla'm sen acı (KK 17)

196

Bahçelerde sarmaşık
Sormadan oldum aşık
Yârim aklıma gelince
Elimden düşer kaşık⁶¹

197

Bugün hava yaz yârim
Mendili beyaz yârim
Makinenin üstünde
Bana mektup yaz yârim (KK 36)

198

Bizim ayna taş ayna
Üstünde beş taş oyna
Bizim ordan geçerken
Taksiyi yavaş hayda⁶³

199

Bahçelerde ibrişah
Boyu uzun kendi şah
İki gönül bir olsa
Ayıramaz padişah (KK 42)

⁶⁰ İleri, age., s. 85

⁶¹ İleri, age., s. 112

⁶² İleri, age., s. 86

⁶³ İleri, age., s. 86

⁶⁴ İleri, age., s. 86

200

Bahçelerde lahana
Ondan olur salata
Mavin kızını vermedi
Pişman olur kerata⁶⁵

201

Cam cama eklenir mi
Cam dibi beklenir mi
Aptallaşma sevdiğim
Abiler beklenir mi⁶⁷

202

Ceviz masa üstünde
Ütüye bak ütüye
İki tane yar sevme
Gidersin gümbürtüye (KK 13)

203

Cefadan bıkmıyorsun
Setleri yıkmıyorsun
Çok uğraştırdın beni
Gönlümden çıkmıyorsun (KK 3)

204

Caminin ocağında
Nur yanar bucağında
Allah canım alsın
Şu yârin kucağında (KK 9)

205

Bahçelerde pırasa
Dallarına kar yağsa
Kızlar kocasız kalsa
İhtiyara yalvarsa⁶⁶

206

Çarşıdan kumaş aldım
Atımı suya saldım
Sevdiğim elden gitti
Ben artık yalnız kaldım (KK 13)

207

Cam cama eklenir mi?
Cam dibi beklenir mi?
Aptallanma be oğlan
Beş sene beklenir mi? (KK 13)

208

Cevahir taşı mısın?
Başımın tacı mısın?
Sana bir resim versem
Cebinde taşır mısın? (KK 13)

209

Cam üstünde şişem yok
İçinde menekşem yok
Bugün yâri görmedim
Onun için neşem yok (KK 42)

⁶⁵ İleri, age., s. 84

⁶⁶ İleri, age., s. 85

⁶⁷ İleri, age., s. 111

210

Cami önünde kavak
Suyu akar savak savak
Oğlanlarla konuşmak
Namaz kılmaktan sevap (KK 13)

211

Camdan cama ip gerdim
Koparsa ekle yârim
Küçük diye vermezler
Seversen bekle yârim (KK 36)

212

Çiçeklerin solsun
Bakalım solsun
Yâr üstüne yâr sevdin
Olsun bakalım olsun (KK 13)

213

Çapa yaparım çapa
Önüme baka baka
Geçti dürzünün oğlu
Canımı yaka yaka⁶⁸

214

Çapa yaparım çapa
Önüme baka baka
Enişteme demişler
Baldızını ver bana⁷⁰

215

Camdan cama ip gerdim
Koparsa ekle yârim
Ağabeyim var önümde
Seversen bekle yârim (KK 41)

216

Ciğer verdim kediye
Saat geldi yediye
Şu dünya dilberleri
Malıçlıya hediye (KK 13)

217

Çizme aşî beklerim
Vay benim emeklerim
Eller yârim dedikçe
Sızılar yüreklerim (KK 40)

218

Çantamı aldım koluma
Çıktım asfalt yoluna
Ben bir subay beklerken
Çiftçi girdi koluma⁶⁹

219

Çapa yaparım çapa
Önüme baka baka
On beşimde yâr sevdim
Annemden korka korka⁷¹

⁶⁸ İleri, age., s. 86

⁶⁹ İleri, age., s. 86

⁷⁰ İleri, age., s. 86

⁷¹ İleri, age., s. 86

220

Çantamı aldım koluma
Çıktım Hamamyolu'na
Ben subayı beklerken
Çöpçü girdi koluma⁷²

221

Çıbığının ucuyla
Karardım acıyla
Ayda bir selam yolla
Dilinin ucuyla⁷³

222

Çeşmeleri yan yana
Su içtim kana kana
Seni doğuran ana
Olsun bana kaynana (KK 13)

223

Çakmak çaktım çakmağı
Çağırın gelsin Fatma'yı
Anasından bellemiş
Dosta göbek atmayı (KK 9)

224

Çarh gider açık gider
Gemiler açık gider
Yârime kavuşmazsam
Gözlerim açık gider (KK 13)

225

Çadır kurdum Polatlı'nın düzüne
Hasret kaldım Mihallıççık'ın yüzüne
Diken oldum el alemin gözüne
Divane gurbette ağlar gezerim (KK 13)

226

Çıhtım ambar goluna
Bahtım yârin yoluna
Asılır da ölürüm
Perçeminin teline⁷⁴

227

Çıktım gayabaşına
Yazı yadım daşına
Kimin yâri çirkinse
Toprak koysun başına (KK 8)

228

Çıktım kayabaşına
Yazı yazdım taşına
Gelsin yârim okusun
Neler geldi başıma⁷⁵

229

Çayırda kıldım namaz
O da hakka yaramaz
Gençlikte olanları
Allah bile aramaz (KK 13)

⁷² İleri, age., s. 86

⁷³ İleri, age., s. 86

⁷⁴ İleri, age., s. 86

⁷⁵ İleri, age., s. 86

230

Çeyizi dizili raf raf
O söyledikleri boş laf
Bunu sen de biliyorsun
Sevgilin aslında çok saf (KK 13)

231

Çok yemek geldi ortaya
Bir sinek kondu çorbaya
Dur biraz dedim amma
Hemen yapıştı sopaya (KK 40)

232

Çeşmenin başındayım
Kalem kaşındayım
Sevdiğimi alamadım
Ölene dek peşindeyim (KK 20)

233

Çıkacağım armuda
Omcadan duta duta
Böyüdü mü sevdiğim
Goynundaki yumurta (KK 17)

234

Çırağda yağ tükendi
Ne yaman vakit tükendi
Ne sende bu güzellik
Ne bende ah tükendi (KK 13)

235

Çıkayım dağlara ben
Bakayım yollara ben
Bir gün bile katlanmazdın
Katlandım yıllara ben (KK 40)

236

Çemberimin ucuna
Bağladım iki şeker
Benim günahlarımı
Sevdiğim oğlan çeker (KK 9)

237

Çakmağını çakayım
Sigaranı yakayım
Gönder yârim resmini
Doya doya bakayım (KK 3)

238

Çeşmeleri yan yana
Su içtim kana kana
Seni doğuran ana
Olsun bana kaynana (KK 13)

239

Denizde gider gemi
Atıma verdim yemi
Tamam bir sene oldu
Göremedim Ayşemi (KK 13)

240

Çakmak çakmaya geldik
Kına yakmaya geldik
Ayşe teyze ağlama
Kızını alamaya geldik (KK 26)

241

Çitine urgan oluyum
Üstüne yorgan oluyum
Gine nerden geliyon
Canına kurban oluyum (KK 17)

242

Çifteler çiftlik gibi
Uzuyor iplik gibi
Çiftelerin kızları
Kınalı keklik gibi (KK 42)

243

Destiyi doldurdun mu
Gelirken yoruldun mu
Ben sana abi dedim
Sen bana vuruldun mu (KK 13)

244

Dingil çıktı taşlıktan
Islık çektim açlıktan
Eskişehir oğlanları
Evlenmez başlıktan (KK 37)

245

Dağlar başın kar aldı
Gül etrafın hâr aldı
Ecele borçlu kaldım
Bir canım var yâr aldı (KK 29)

246

Çay dibinde çaycıyım
Sarı çizme goncuyum
Eller ne derse desin
Ben bir yiğit harcıyım (KK 41)

247

Darbukamın derisi
Beni ister birisi
Doğrusunu söylemem
Mihallıççıklı kendisi (KK 13)

248

Dere akıyor dere
Taşların arasından
Eğil yârim öpeyim
Kaşların arasından (KK 9)

249

Dam ardından inek var
Boynuzunda sinek var
Sevdiğimin sırtında
Sevda bozan yelek var (KK 13)

250

Duvara asıldır elek
Kuşun kuyruğunda telek
Kısmetin sanki bir melek
Giyeceksin sırmalı yelek (KK 13)

251

Döne suya gidiyor
Tıngır mıngır ediyor
Biraz parlak görünce
Yarı canı gidiyor (KK 13)

252

Değişören yolları
Dönemeçtir dönemeç
Yârim benle ciddi ol
Sen ellerle dalga geç (KK 40)

253

Dama indim dam değil
Penceresi dar değil
Sevip de alamayan
Dünyada adam değil (KK 10)

254

Dolmuş geliyor dolmuş
Rengine kadar solmuş
O dolmuşun içinde
Benim sevdiğim gelmiş (KK 12)

255

Derdime çare bulacak
Elimden tutacak
Beni buradan kurtaracak
Birini arıyorum (KK 13)

256

Dam başında yatıyor
Yorgan göbek atıyor
Sokulma kuru oğlan
Kemiklerin batıyor (KK 13)

257

Deniz dibi milli olur
Zengin kızı dilli olur
Saklı gizli yâr seven
Çalımından belli olur (KK 37)

258

Denizin ortasında
Mum yanar su tasında
Allah canımı alsın
Kızların ortasında⁷⁶

259

Dostluklar sahte olmuş
Kimseye güvenilmez olmuş
Herkes birbirinin kuyusunu kazarken
İnsanlığından olmuş (KK 20)

⁷⁶ İleri, age., s. 86

260

Dolmuş geliyor dolmuş
Rengi ne kadar solmuş
O dolmuşun içinde
Benim sevdiğim gelmiş (KK 13)

261

Düşe düşüp aldanma
Kendin hayrete salma
Hak'tan başka ne vardır
Tabire muhtaç olma⁷⁸

262

Deme aşkını alıp başına çalsın
İzin ver, gelip gönlünü alsın
Onu sakın yüzleyeyim deme
Bırak kibarlık sende kalsın (KK 13)

263

Dağda ceylan gezer
Taşı toprağı ezer
İnanacaksın öğretmenim
Canı gönülden sever (KK 8)

264

Dağdan kestim kereste
Kuş besledim kafeste
Senin yüzünü gören
Can verir son nefeste (KK 22)

265

Demir üstü döşeme
Hacılar gider Şam'a
Ne geydirsem yakışır
Elâ gözlü paşama⁷⁷

266

Dam üstünde gezerim
Boncuk oya dizerim
Bu fani dünyada
Hâlâ bekâr gezerim (KK 13)

267

Düşünme öyle derin
Havalar şimdi serin
Çiçekler açtığında
Gönlünde olur yerin (KK 13)

268

Deme açılayını kime
Bu iş düşüyor eltine
Meraklanma yavrum
İş düzeliyor ekime (KK 13)

269

Dağda meşe yanması
Fenadır kaynanası
Fena olursa olsun
Oğlu altın damlası (KK 6)

⁷⁷ İleri, age., s. 85

⁷⁸ İleri, age., s. 86

270

Duvar dan kedi atladı
Bekçinin ödü patladı
Merak etme bekçi baba
Bey kesesini yokladı (KK 29)

271

Damda kürek kırıldı
Kız oğlana vuruldu
Oğlan almam dedikçe
Kız boynuna sarıldı⁸⁰

272

Dağlarda gezer oldum
Okuyup yazar oldum
Ben bir güzel uğruna
Guruyup gazel oldum (KK 17)

273

Dut ağacı değilim
Eğik eğik eğilim
Eğil bir öpeyim
Can alıcı değilim (KK 40)

274

Desti değil dolayım
Basma değil solayım
Ben enayi değilim
Nazlı yârdan olayım (KK 8)

275

Derenin kenarında
Su verdim patlıcana
Nasıl gönül vereyim
Sen gibi dalgacıya⁷⁹

276

Dağ üstünde sarayım
Yâri kime sorayım
Yardan gelen mâniyi
Mendilime sarayım (KK 18)

277

Damda bulgur eriyor
Sevdan beni deliyor
Sen orada ben burda
Nasıl uykun geliyor (KK 40)

278

Dere boyu düz gider
Bir sürmeli kız gider
O kız yolu şaşır mış
İnşallah bize gider (KK 38)

279

Dolmuş geliyor dolmuş
Dolmuşun rengi solmuş
Bakın bizim Ahmet'e
Ne yaman şoför olmuş (KK 34)

⁷⁹ İleri, age., s. 86

⁸⁰ İleri, age., s.103

280

Denizin dalgasına
Şekerin halkasına
Ne güzel oturmuşsun
Bahçenin ortasına⁸¹

281

Evimizin önü marul
Sular akar harıl harıl
Ne olur anam gel bir daha
Kızım diye bana sarıl (KK 13)

282

Eski fotoğraf elimde
Düşer yaşlar yüzümde
Fotoğrafları gördükçe
Anılar canlanır gözümde (KK 20)

283

Entarisi ok gibi
Gelin geçer at gibi
Hiç ardına bakmıyor
Nişanlısı yok gibi (KK 13)

284

Eskişehir'in evleri
İndirin perdeleri
Berduş musun be yârim
İlikle düğmeleri⁸²

285

Dolana dolana vardım bacana
Divan mı duruyon kötü kocana
Beş yüz lira vereceğim geçene
Beş yüz lira az geliyor gözüme (KK 42)

286

Elma attım denize
Geliyor yüze yüze
Sevdiğimin sözleri
Hediye kaldı bize (KK 28)

287

Evimizin önleri
Ördeklerin gölleri
Ben yârimi beklerim
Cumartesi günleri (KK 32)

288

Entarisi ak gibi
Gelin geçer at gibi
Hiç ardına bakmıyor
Nişanlısı yok gibi (KK 12)

289

Eskişehir'in evleri
İndirin perdeleri
Sevdalı mısın oğlan
İlikle düğmeleri⁸³

⁸¹ İleri, age., s. 86

⁸² İleri, age., s. 113

⁸³ İleri, age., s. 113

300

Eskişehir'e giderken
Kamyon salladı beni
O yârin eski dostu
Düşman belledi beni⁸⁴

301

Entarım benek benek
Ortasında kelebek
Kışın beraberdik
Yazın ayırdı felek (KK 13)

302

Eskişehir'e giderken
Sol tarafta karakol
Oğlan seni çok sevdim
Gel sevdiğim ol (KK 9)

303

Elmayı soyamadım
Tadına doyamadım
Sen bana doydun amma
Ben sana doyamadım⁸⁵

304

Evleri camiye yakın
Yârim geliyor bakın
Ben yârime varamazsam
Bana ağıtlar yakın (KK 2)

305

Eskişehir yolları
Hastanedir hastane
Yârdan gelen mektupları
Eğlendirme postane (KK 13)

306

Entari diktirdim frenk
Göge dikilmez direk
Yazı beraber geçirdik
Kışın ayırdı felek (KK 38)

307

Emek verip derdiğim
Askere gönderdiğim
Gayri dayanamıyom
Tez gel gönül verdiğim (KK 10)

308

En güzel şarkı sesin
Her daim güven veren ellerin
Bilsen ne çok yenilirim sana
Bana bakarken o gözlerin (KK 20)

309

Entaresi asılsın
Kömür gözlü nasılsın
İkimizin sevdası
Gastelere basılsın (KK 2)

⁸⁴ İleri, age., s. 115

⁸⁵ İleri, age., s. 131

310

Entarisi pembeden
Leke olmuş giymeden
Sağ olsun benim yârim
Yine alır pembeden (KK 21)

311

Elma attım tarlaya
Tarla yüzün parlata
Ne zaman gireceğiz
İkimiz bir yatağa⁸⁷

312

Elma attım denize
Gidiyor yüze yüze
Şu Malıç'ın kızları
Dokuz bin dokuz yüze (KK 13)

313

Evleri karşımızda
Sevdası başımızda
Bu nasıl zalim sevgi
Gencecik yaşımızda⁹⁰

314

Entarinin akına
Gel bakına bakına
Iraktan sevi olmaz
Gel yakına yakına⁹²

315

Evlerinin önü kaya
Kayadan bakarlar aya
Yârim binmiş de gelir
Kuyruğu kınalı taya⁸⁶

316

Evlerinin önü bakla
Güvercinler atar takla
Yârim gurbetten geliyor
Koş ceplerini yokla⁸⁸

317

Evlerin arkasına
Oda diyorlar oda
Gel yârim konuşalım
Moda diyorlar moda⁸⁹

318

Erzincan yolu burma
Çukurlar dolu hurma
Yâr Allah'ın seversen
Üç günden fazla durma⁹¹

319

Entarimin moruna
Ölüyorum yoluna
Köylü oğlu değil mi
Götürür tarla yoluna⁹³

⁸⁶ İleri, age., s. 87

⁸⁷ İleri, age., s. 87

⁸⁸ İleri, age., s. 87

⁸⁹ İleri, age., s. 87

⁹⁰ İleri, age., s. 87

⁹¹ İleri, age., s. 87

320

Entarisi dik yaka
Bayıldım baka baka
Yârimin babasına
Nasıl derim kaynata⁹⁴

321

Evleri karşımızda
Sevdası başımızda
Bu nasıl sevgi
Gencecik yaşıımızda (KK 12)

322

Entarisi nakışlı
Altın kemer takışlı
Eskişehir kızları
Canana can bakışlı (KK 19)

323

Entarisi moruna
Gitmem emmioğluna
Entarisi mor boya
Giymedim doya doya
Bileydim ayrılık var
Sarardım doya doya (KK 13)

324

Evleri var üst başta
Ayağım kaydı taşta
Selâm söyle o puшта
Gelin olmam bu kıшта⁹⁵

325

Engini dere inilmez
Çirkin oğlan sevilmez
Verme dedim verdiler
Anne baba dövülmez (KK 13)

326

Eminem gözde kara
Kara kaş gözde kara
Yoluna göz dikmekten
Kalmışım gözde kara (KK 42)

327

Elma attım karşıya
Yuvarlandı çarşıya
Şu Mihallıçık'ın kızları
Birer çuval altına (KK 13)

⁹² İleri, age., s. 87

⁹³ İleri, age., s. 87

⁹⁴ İleri, age., s. 86

⁹⁵ İleri, age., s. 87

328

Ellerin aç ve hemen dua et
Sağlığına kavuşacaksın elbet
Çoğu gitti azı kaldı artık
Yakında gelecek büyük saadet (KK 13)

329

Evleri karşımızda
Sevdası başımızda
Bu nasıl sevgi
Gencecik yaşımızda (KK 13)

330

Entarisi al basma
Alıp duvara asma
Eğer beni istersen
Her söze kulak asma (KK 13)

331

Ezanlar hep okundu
İftarlığım lokumdu
Aç karnına çok yedim
Bana biraz dokundu (KK 29)

332

Elmayı yüke koydum
Ağzını büke koydum
Aldım yâri elinden
Belini büke koydum (KK 32)

333

Entarisi al basma
Alıp duvara asma
Eğer beni istersen
Her söze kulak asma (KK 13)

334

Elbisem de mor kumaş
Kolları kulaç kulaç
Beni görmek istersen
Köprübaşını dolaş (KK 34)

335

Entarisi morumuş
Yâr sevmesi zorumuş
Keşke sevmez olaydım
Düşmanlarım çoğumuş (KK 36)

336

Enteresi göğümüş
Hiç mavası yoğumuş
Yâri bizim sanırdım
Müşterisi çoğumuş (KK 42)

337

Ekin içinde yiğit
Belinde altın divit
Yârin küçük derlerse
Al goynunda böğüt (KK 40)

338

Entarisin ben biçtim
Ataşına ben düştüm
Ne talihsiz başım var
Hayırsız yâre düştüm (KK 29)

339

Fasulyeyi kuruttum
Pişirmeyi unuttum
Gel yârim konuşalım
Ben annemi uyuttum (KK 13)

340

Feslan ektim biçirim
Yolum di mi geçerim
Kara gözlü yâr sevdim
Nerde görsem seçerim⁹⁶

341

Fasulye fasıl olur
Yemesi nasıl olur
Ver anne sevdiğime
Bak geçim nasıl olur (KK 13)

342

Fasulyeyi kaynattım
Toprak tenceresinde
Gel yârim konuşalım
Mutfak penceresinde (KK 36)

343

Eğil kavağım eğil
Deniz kenarı değil
Ankara'ya gelin olanın
Aklı başında değil (KK 13)

344

Fasulyeyi pişirdim
Toprak tenceresinde
Gel yârim konuşalım
Mutfak penceresinde (KK 13)

345

Fasulyeyi pişirdim
Mutfak tenceresinde
Ben yârimle konuştum
Mutfak penceresinde (KK 38)

346

Fırın üstünde bakır
Yosmam gözlerin çakır
O çakır gözlerine
Kurban olsun bu fakır⁹⁷

347

Fırın üstünde kürek
Gene ıslandı yürek
Sevdiğim yeter bana
Para pul neme gerek (KK 36)

⁹⁶ İleri, age., s. 131

⁹⁷ İleri, age., s. 160

348

Gül fideleri yerinden söküldü
Sevgilinin boynu büküldü
Artık ona açmalısın biraz
Senin yüzünden yollara döküldü (KK 13)

349

Güvercinim vurdum kalkmaz
Kanı koyuldu akmaz
Elin oğlu değil mi?
Dönüp ardına bakmaz (KK 12)

350

Güvercinim süt beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Gurban olduğum Allah
Seveni sevene yaz (KK 13)

351

Güvercinim vurdum kalkmaz
Kanı koyuldu akmaz
İlin oğlu değil mi
Dönüp ardına bakmaz (KK 13)

352

Giden oğlan dön beri
Elinden mor mendili
Zehir olsa içirim
Yârimden akan teri (KK 13)

353

Gavur bağının üzümü
Gel kırma sözümü
Utandım deyimem
Bir öpeyim yüzünü (KK 8)

354

Güvercinim süt beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Ayrılığa gam yemem
Mektubunu sıkça yaz (KK 13)

355

Göz yaşların akıyor
Düşmanların bakıyor
Yüzün gülsün artık
Sana altın yüzük takıyor (KK 13)

356

Görmez kimse seni hor
İstersen dostlara sor
Bir mektup alacaksın
Bu haberi hayra yor (KK 13)

357

Gülüm kurutmam seni
Suda çürütmem seni
Senelerce görmesem
Yine unutmam seni (KK 28)

358

Görmüyor musun şans güneşini
Artık bulmuşsun sevgili eşini
O birinden söz ediyoruz
Kalbine yakmışsın aşk ateşini (KK 13)

359

Gara gara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar (KK 13)

360

Gel beriden beriden
Uzak durma geriden
Eskişehir kızları
Bakışır pencereden (KK 19)

361

Gökte uçar akbaba
Kanadını dök baba
Kızın gönlü olunca
Ne yapar ana baba (KK 13)

362

Göbekli de eş alma
Kaşlarına maşalla
Orda burda tulum atma
Senin olcam inşalla (KK 22)

363

Git yârim küpe yaptır
Ucuna altın taktır
Eğer babam vermezse
Hocaya muska yaptır (KK 13)

364

Gemi gelir yaraşır
İçi dolu çamaşır
İğdağcının kızları
Yârim için ağlaşır (KK 13)

365

Güzün buradan gideceksin
Türlü yerlerden geçeceksin
Hayalin gerçekleşiyor
Şahane bir eş seçeceksin (KK 13)

366

Giden oğlan dursana
Saatini kursana
Madem bende gözün var
Ömrünü vursana (KK 13)

367

Gidene bak gidene
Boyu benzer fidana
Giden oğlan dursana
Nişanlımı vursana (KK 13)

368

Gayalardan gay da gel
Yağmur gibi yağ da gel
Goynundaki ay daşı
Siciminen boğ da gel (KK 8)

369

Garanfil oymak oymak
Olur mu yâre doymak
Yâre doyduym diyenin
Aklında vardır oynak (KK 42)

370

Gidiyor musun yârim?
Ben de gelecek miyim?
Verdin bana bu sevdâyı
Ama ben çekebilecek miyim? (KK 13)

371

Gidiyor musun yârim
Ben de gelecek miyim
Verdin bana sevdâyı
Ben çekebilecek miyim (KK 13)

372

Gidiyom gidemiyom
Yol nedir bilemiyom
Ben o yârin yolunu
Terk edip dönemiyom⁹⁹

373

Gayada gara çalı
Gararıp durma çalı
Ben sana varır mıyım?
Sümüklü sırçalı (KK 8)

374

Gideyom gidemeyom
Ben sensiz edemiyom
Yârim orda ben burda
Koyup da gidemeyom (KK 7)

375

Gideyom gidemeyom
Yolu terk edemeyom
Gara gözlü yârimi
Koyup da gidemeyom (KK 8)

376

Garşıdan gel görüyüm
Avlıdan gül veriyim
Yârim cahal ben cahal
Ben nereden biliyim⁹⁸ (KK 7)

377

Gidin bulutlar gidin
Yârime selam edin
Yârim güneşte kalmış
Üstüne gölge edin (KK 8)

⁹⁸ İleri, age., s. 134

⁹⁹ İleri, age., s. 134

378

Gidiyom gidemiyom
Ben yârsız edemiyom
Yârim keklik ben palaz
Koyup da gidemiyom¹⁰⁰ (KK 7)

379

Giderim bende ben de
Bir ahtım kaldı sende
Ayva gibi sarardım
Din iman yok mu sende (KK 7)

380

Git yârim sağlığınan
Gül yolla yağlıģınan
Yağlık eskir gül solar
Kavuşalım sağlığınan (KK 13)

381

Gidiyom ata mata
Şeftali sata sata
Oğlan senin babana
Diyeceğem kaynata¹⁰³

382

Gidene bak gidene
Boyu benzer fidana
Fidanda bir gül bitmiş
Kokulatmaz adama¹⁰⁵

383

Gidiyom gidemiyom
Yâri terk edemiyom
Yârim küçük ben büyük
Bırakıp gidemiyom¹⁰¹ (KK 8)

384

Gördüm hilal ile ayı
Sordum ona Koronayı
Gülümseyip şöyle dedi
Kov nolarsun şu belayı (KK 29)

385

Gönlüm yetimdir yetim
İşte son vasiyetim
Ben bu dertten ölürsem
Yârdan alın diyetim¹⁰²

386

Gittim çeşme başına
Yazı yazdım taşına
Gelen geçen okusun
Neler gelmiş başıma¹⁰⁴

387

Gökte utan tayyare
Selam söyle o yâre
Benden ona fayda yok
Bulsun başına çare (KK 13)

¹⁰⁰ İleri, age., s. 135

¹⁰¹ İleri, age., s. 135

¹⁰² İleri, age., s. 135

¹⁰³ İleri, age., s. 87

¹⁰⁴ İleri, age., s. 87

388

Geceler bitip sabah olaraktan
Gönlüne sevginin ölümü doğmadan
Bir sabah ölürsem güneş doğmadan
Sabahlara isyan edip ağlama ne olur (KK 13)

389

Gidene bak gidene
Boyu benzer fidana
Fidanda üç gül bitmiş
Koklatmazlar adama¹⁰⁷

390

Gemi geldi rıhtıma
Niyet çektim ahtıma
Ne talihsiz başım var
Yol göründü bahtıma¹⁰⁸

391

Gökde yıldız bi sıra
Mekük oynar masıra
Goyun olsam yayılsam
Ağamın ardı sıra¹¹⁰

392

Gökde uçan akbaba
Kanadı yaba yaba
Kızın gönlü olunca
Ne yapsın ana baba¹¹²

393

Giden oğlan dursana
Saatini kursana
Madem beni istiyon
Dünür yolla alsana¹⁰⁶

394

Gaşuklukda garınca
Gaşuk saldım pirice
Şu gelen kimin yâri
Sandım benim görünce (KK 29)

395

Gizlice bir yer olsa
Söyleyecek dil olsa
Ne büyük saadettir
İki gönül bir olsa¹⁰⁹

396

Gırvatım çözülmüş
Bağla sevdiğim bağla
Bu hafta ayrılık var
Ağla sevdiğim ağla¹¹¹

397

Gül dalını eğer mi?
Ucu yere değer mi?
Sende gönlü olmayan
Böyle boyun eğer mi? (KK 13)

¹⁰⁵ İleri, age., s. 87

¹⁰⁶ İleri, age., s. 87

¹⁰⁷ İleri, age., s. 87

¹⁰⁸ İleri, age., s. 87

¹⁰⁹ İleri, age., s. 87

¹¹⁰ İleri, age., s. 88

¹¹¹ İleri, age., s. 88

398

Gözleri kahverengi
Dağlara vurmuş rengi
Yeşil gözlü sevgilim
Tam da boyumun dengi¹¹³

399

Gökteki yıldızlar kadar parlaktı gözlerin
Öyle etkileyiciydi sözlerin
Dinlediğim her şarkıda
Gözümün önüne gelir gözlerin (KK 20)

400

Hey su yolu su yolu
Gider boş, gelir dolu
Testi kulpun kırılısın
Yoruldu yârin kolu (KK 20)

401

Hay ikindi ikindi
Gözüm yolda dikildi
Yollara baka baka
İnce belim büküldü¹¹⁴

402

Havadaki bulutlar
Yerdeki buzlar
İki bine çıktı
Boyalı kızlar (KK 32)

403

Gökte yıldız ellidir
Ellisi bellidir
Benim sevdiğim oğlan
Her yerde bellidir (KK 32)

404

Gayadan indi guzu
Guzuya verdin duzu
Gız seni kim alacak
Yaşın geçti otuzu (KK 8)

405

Havalıdır havalı
Çoban çalar kavalı
Çoban kızı görünce
Kostak güder davarı (KK 36)

406

Haydan olur huydan olur
Arap atlar taydan olur
Bu güzellik soydan olur
Vah güzele vah güzele (KK 13)

407

Harmana gel harmana
Harman dar gelir bana
Yeni şarpılar çıkmış
Yeşilliden al bana¹¹⁵

¹¹² İleri, age., s. 88

¹¹³ İleri, age., s. 115

¹¹⁴ İleri, age., s. 115

¹¹⁵ İleri, age., s. 88

408

Her gece ağlarım
Anılarımızı hatırlarım
Gözlerin aklıma geldikçe
Yüzlerce mâni yazarım (KK 20)

409

Halin sormaya geldim
Saçın örmeye geldim
Meramım öyle değil
Yüzün görmeye geldim (KK 13)

410

Harmana yârım harmana
Harman yeri dar bana
Yeni kolyeler çıkmış
Alsana be yârım sen bana (KK 13)

411

Hambarın yapısına
Gün urmuş gapısına
Adam âşık olur mu?
Gapı bi gomsusuna¹¹⁷

412

Harmana yâr harmana
Harman yeri dar bana
Yeni kolyeler çıkmış
Alsana yârım bana¹¹⁹

413

Harmana kuyu kazdım
Yâr okudu ben yazdım
Kızların karşısında
Bayıldım öleyazdım¹¹⁶

414

Haber yine pek bol
Yapacaksın güzel yol
Biraz kendini düşün
Sen artık hep mutlu ol (KK 13)

415

Hoca ezan okuyor
Sesi beni yakıyor
Benim sevdiğim oğlan
Fakültede okuyor (KK 13)

416

Havuz başında burma
Çapgun garşumda durma
Kırpüklerin ok olmuş
Yeter galbime vurma¹¹⁸

417

Hay öz ana öz ana
Gel bahçede gez ana
Ben derdimi söyliyim
Sen deftere yaz ana¹²⁰

¹¹⁶ İleri, age., s. 135

¹¹⁷ İleri, age., s. 88

¹¹⁸ İleri, age., s. 88

¹¹⁹ İleri, age., s. 88

¹²⁰ İleri, age., s. 88

418

Hey işmanlar işmanlar
Mavi giyer işmanlar
İkimiz de bir boyda
Çekemiyor düşmanlar (KK 13)

419

Hayatta gelmezdi hiç akla
Dumlupınar kaçtı az farkla
Kıbrıs'a geldim son uçakla
Döndürdü beni tepe takla¹²²

420

Hevekte üzüm kara
Salkımı düzümlü kara
Ben yâre gidemiyom
Elim boş yüzüm kara¹²⁴

421

Hem içerler hem kanarlar
Düşmana meydana ararlar
Arap atlara binerler
Boynun sündürü sündürü (KK 13)

422

İki bulut yan yana
Halimi anlasana
Halimden anlamazsan
Yazıklar olsun sana¹²⁵

423

Haşhaş ekim maz maza
Gelip geçen kazmasa
Ben yârimle konuştum
Allah günah yazmasa¹²¹

424

Hoca geliyor hoca
Sarığı koca koca
Bizi küçük sanmayın
Biz de isteriz koca¹²³

425

Haydi uğurlar olsun
Yolların çamur olsun
Oynamadan gidersen
O gözlerin kör olsun (KK 42)

426

Haydi bir niyet tut
Diyorlar sana onu tut
Sen onlara aldırma
Kesilir mi hiç umut? (KK 13)

427

İki bileziğim var
Biri sağ biri solda
Bardakçı'dan yâr sevme
Kalırsın yarı yolda¹²⁶

¹²¹ İleri, age., s. 88

¹²² İleri, age., s. 88

¹²³ İleri, age., s. 88

¹²⁴ İleri, age., s. 88

¹²⁵ İleri, age., s. 88

428

İnci serdim hasıra
Tatar indi mısıra
Yiğit bir şeftali ver
Kapındaki esire¹²⁷

429

İki tren çarpıştı
Acı acı bağrıştı
Benim sevdiğime de
Mavi gömlek yakıştı (KK 9)

430

İki motor al yârim
Çayırlara sür yârim
Benden güzeli bulursan
Hiç durma evlen yârim (KK 13)

431

İncecik belleri
Kınalanmış elleri
Sekerek geliyor
Kanlıcanın gülleri (KK 36)

432

İn dereyi aşalım
Kıyıda buluşalım
Ben utangaç oğlanım
Yardım et konuşalım¹³⁰ (KK 35)

433

İnceciktir innesi
Süt mavi kurdelesı
Ben yârimi tanırım
Beyazdır elbisesi¹²⁸

434

İpek yorgan düreyim
Aç koynunu gireyim
Açıldıkça ört beni
Yâr olduğun bileyim (KK 28)

435

İndim dere beklerim
Vay benim emeklerim
Yâr aklıma gelince
Sızılar kemiklerim¹²⁹

436

İlimonu sıktım yar
Hatırımı yıktım yar
Dost düşman ide
Çok hayırsız çıktın yar (KK 13)

437

İbriğimi doldurdum
Gül dibine koydurdum
Ben yârimin ismini
Hasan Çavuş koydurdum¹³¹

¹²⁶ İleri, age., s. 88

¹²⁷ İleri, age., s. 88

¹²⁸ İleri, age., s. 115

¹²⁹ İleri, age., s. 136

¹³⁰ İleri, age., s. 136

438

İstanbul yanmış derler
Bir yana kaymış derler
Meraklanma sevdiğim
Askerlik inmiş derler (KK 13)

439

İki tabak balım var
Biri yense biri var
İki tane yâr sevdim
Biri ölse biri var (KK 32)

440

İndim bahçeye nane biçmeye
Eğildim su içmeye
Dediler yârin gelmiş
Kanat açtım uçmaya (KK 13)

441

İndim nane içmeye
Eğildim su içmeye
Dediler yârin gelmiş
Açtım kanat uçmaya (KK 13)

442

İstanbul çarşısına
Gündoğar karşısına
Adam meyil mi verir
Kapı bir komşusuna¹³²

443

İki topak balım var
Birini yesem biri var
İki tane yâr sevdim
Biri ölse biri var (KK 13)

444

İçimliğin pöslüğe de
Kuş konmuş
Kişeliyom kişeliyom
Gitmiyo da gitmiyor (KK 32)

445

İstanbul'u övelle
Suyu arga bönelle
Gorgma yüreksiz yârim
Öldürmezle dövelle (KK 8)

446

İlimonu sıktın yâr
Hatırımı yıktın yâr
Dosta düşmana karşı
Ne muhannet çıktın yâr (KK 40)

447

İstanbul çarşısına
Gün doğar karşısına
Adam meyil mi verir
Kapı bir komşusuna¹³³

¹³¹ İleri, age., s. 136

¹³² İleri, age., s. 88

¹³³ İleri, age., s. 88

448

İpi guydum dolaba
Gelmen bura galaba
Âşıklık çeke çeke
Oldum tâta daraba¹³⁴

449

Iraftaki siniler
El değmeden iniler
Uzakta bir yârim var
Kulakları çiniler (KK 32)

450

Irafta altın zini
Vallahi sevdim seni
Dünya dolu mal olsun
Kimseye vermem seni¹³⁷

451

Kısmet geliyor dört nala
Koncaksın mülke, mala
Hayatın tatlanacak
Sanki dönecek hep bala (KK 13)

452

Kuyu başında kova
Başında pullu oya
Ben deli mi olayım
İçime koya koya (KK 13)

453

İndim çeşme başına
Kova koydum taşına
Kız ben abayı yaktım
Yengemin kardaşına¹³⁵ (KK 9)

454

Iraftaki ziniler
Hasta olan iniler
Yâri ırak olanın
Kulakları çiniler¹³⁶

455

Iraftaki peyniri
Getir bakam yenir mi
Sana bir çift sözüm var
El içinde denir mi¹³⁸

456

Kendir ekdim bayıra
Mevla bizi kayıra
Ben yârimden ayrılmam
Meğer ölüm ayıra (KK 13)

457

Kara çorap kışında
Benim yârim kaçında
Sağ olsun da sallansın
Askeriye içinde (KK 13)

¹³⁴ İleri, age., s. 88

¹³⁵ İleri, age., s. 88

¹³⁶ İleri, age., s. 162

¹³⁷ İleri, age., s. 115

¹³⁸ İleri, age., s. 115

458

Kekliğim kumda eşinir
Eşinir de deşinir
Benim sevdiğim dilber
Nerelerde düşünür (KK 13)

459

Karşı male karşıya
Yuvarlandı çarşıya
Şu köyün oğlanları
Yarım kilo turşuya¹³⁹

460

Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara
Analar oğlan büyütmiş
Sıgırmıyor kucaklara¹⁴¹

461

Karanfilim saksıda
Yârım gezer Aksu'da
Ben onunla tanıştım
Akşam ile yatsıda¹⁴³

462

Kar yağar lapa lapa
Evimiz de pek sapa
Sana göz koyanlar var
Kapını sıkı kapa (KK 42)

463

Kara çorap örmezler
Ördüğümü giymezler
Bu nasıl köyümüş
Sevdiğime vermezler (KK 13)

464

Karanfilim saksıda
Bir yâr sevdim Aksu'da
Mevlâm bizi kavuştur
Akşam ile yatsıda¹⁴⁰

465

Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara
Analar kız doğurmuş
Sıgırmıyor kucaklara¹⁴²

466

Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara
Ven öyle yâr diyemem
Boyumdan alçaklara¹⁴⁴

467

Kaşların karasına
Mil çekmiş arasına
Seni merhem diyorlar
Gönlümün yarasına (KK 40)

¹³⁹ İleri, age., s. 89

¹⁴⁰ İleri, age., s. 89

¹⁴¹ İleri, age., s. 89

¹⁴² İleri, age., s. 89

¹⁴³ İleri, age., s. 89

¹⁴⁴ İleri, age., s. 89

468

Kaşların karasına
Nur doğmuş arasına
Ben seni sevdiğim
Cahillik belâsına¹⁴⁵

469

Karakaşlı sevdiğim
Gel yanıma yanıma
Bu ayrılık günleri
Yetti garip canıma¹⁴⁷

470

Keçi koştum sabana
Boynuzları yabana
İnsan mehil mi verir
Kapısında çobana (KK 42)

471

Koca cami çarşısına
Çıkıp baktım karşısına
Ne hikmettir bayılırim
Patlıcan turşusuna¹⁵⁰

472

Kırmızı hırkasına
Gül takmış yakasına
Sanki yâri var gibi
Bakıyor arkasına (KK 40)

473

Kar yağıyor yağıyor
Abamı giyeceğim
Sakallıya varıp da
Babamı diyeceğim¹⁴⁶

474

Kaşların karasına
Gül koydum arasına
Seni melhem diyorlar
Sinemin yarasına¹⁴⁸

475

Kerpiç duvar yaptırdım
İzmir ustalarına
Doktor ilâç vermiyor
Sevda hastalarına¹⁴⁹

476

Kırmızı gül kızara
Hafta kestik pazara
İkimizi koysalar
Bir daracık mezara (KK 40)

477

Kestane kavursana
Yel çıktı savursana
Eski dostun oynuyor
Of diye bağırsana (KK 40)

¹⁴⁵ İleri, age., s. 89

¹⁴⁶ İleri, age., s. 89

¹⁴⁷ İleri, age., s. 89

¹⁴⁸ İleri, age., s. 89

¹⁴⁹ İleri, age., s. 89

¹⁵⁰ İleri, age., s. 90

478

Ketenim var tarakta
Bir yâr sevdim ırakta
Varsın ırakta olsun
Sevgisi var yürekte¹⁵¹

479

Koca cami çarşısına
Çıkıp baktım karşısına
Ne hikmettir bayılırim
Patlıcan turşusuna¹⁵³

480

Kaynanam geliverse
Sarmaları sarıverse
Kahpe dilli kaynanam
Yemeden ölüverse (KK 28)

481

Kaynanayı netmeli
Merdivenden itmeli
Tangur tungur düşerken
Geriden seyretmeli (KK 3)

482

Koca kapı açıldı
Tebeşirler saçıldı
Oğlan kızı görünce
Keçileri kaçırdı (KK 13)

483

Kulandaki küpeyi
Bozduralım sarrafa
Yapalım yol parası
Kaçalım bir tarafa¹⁵²

484

Kaleden indim düze
At bağladım nergüze
Yedi yıl hizmet ettim
Sarı saçlı bir kıza¹⁵⁴

485

Karanfilim ek beni
Susuz yere dik beni
Ben bir tomurcuk gülüm
Al koynuna sok beni (KK 13)

486

Kale kaleye karşı
Kalenin ardı çarşı
Tıraş olmuş geliyor
Yârimin arkadaşı (KK 13)

487

Karşıda kara çalı
Kararıp durma çalı
Ne oynuyon ne gülüyon
Sümüklü sıra çalı (KK 13)

¹⁵¹ İleri, age., s. 90

¹⁵² İleri, age., s. 90

¹⁵³ İleri, age., s. 90

¹⁵⁴ İleri, age., s. 97

488

Karşında gelir üç atlı
Altında kilim kaldı
Sevdiğimi sorarsan
O da beyaz atlı (KK 20)

489

Kestane kurulur mu?
Kabından ayrılır mı?
Resmini veren oğlan
Hiç benden ayrılır mı? (KK 13)

490

Kunduramın nalçası
Yere düştü parçası
Benim yâri sorarsan
Subay parçası (KK 13)

491

Kale kaleye karşı
Kalenin dibi çarşı
Gel gidelim sevdiğim
Dosta düşmana karşı¹⁵⁵

492

Kaçma böyle köşe bucak
Uğurlu ayındır ocak
Sabırlı ol, biraz bekle
Kısmetler seni bulacak (KK 13)

493

Karpuz kestim kan çıktı
İçinden yılan çıktı
Benim sevdiğim oğlan
Askerden subay çıktı (KK 10)

494

Karşıdan gelir atlı
Yârim var Mehmet adlı
Mehmet adlıya varanlar
Geçinir tatlı tatlı (KK 13)

495

Kuyunun kapakları
Asmanın yaprakları
Şimdi burdan geçiyor
Sivrihisar kopukları (KK 8)

496

Kuşun kuyruğunda telek
Alacaksın ipek yelek
Yakınında biri var
Güzel gözlü hoş melek (KK 13)

497

Kara çorap dize dek
Dolan da gel bize dek
Gel sevdiğim bize dek
Gel konuşalım sevdiğim
Bahardan güze dek (KK 13)

¹⁵⁵ İleri, age., s.105

498

Kalenin üstü sancak
Bir yar sevdim utancak
Bir hayrını görmedim
Ateşe yandım ancak (KK 13)

499

Koca kapı aralık
Kızlar beş bin liralık
Oğlanları sorarsan
Fıçıda hamsi balık (KK 8)

500

Karanfili budama
Sefa geldin odama
Beni ister dilersen
Dünür yolla babama¹⁵⁶

501

Karanfilim sarkarım
Açılmaya korkarım
Yâr geliyor deseler
Hasta olsam kalkarım (KK 17)

502

Karaca
Aldım aşkın tüfeğini
Vurdum birkaç karaca
Dünyada bir yâr sevdim
Kaşı gözü karaca¹⁵⁹

503

Köprü altında musluk
Polisler çalar ıslık
Şu Mihallıççık kızları
Taze kavrulmuş fıstık (KK 13)

504

Karanfilsin dalın yok
Sen güzelsin yârin yok
Yârini eller almış
Cahilsin haberin yok (KK 25)

505

Kalenin alt başında
Bir ılıcak yel esti
Beni yârin göğsünde
Tatlı bir uyku bastı¹⁵⁷

506

Kolundaki saati
Ver kurayım kurayım
Lacivert pantolonuna
Ütüyü ben vurayım (KK 13)

507

Karanfili budama
Sefa geldin odama
Gelirse yârim gelsin
Başka koymam odama¹⁵⁸

¹⁵⁶ İleri, age., s. 89

¹⁵⁷ İleri, age., s. 89

¹⁵⁸ İleri, age., s. 89

508

Kavak gazeli yârım
Dünya güzeli yârım
Sen ölme ben öleyim
Yiğitsin yazık yârım (KK 7)

509

Kadifeden gömleğim
Seni sevdim meleğim
Biraz da sen beni sev
Rahat etsin yüreğim¹⁶⁰

510

Kara kaş gözleri elmas
Bu güzellik sende de kalmaz
Pişman olur kimselerin olmaz
Aynaya bak gör halini gel güzelim
Beni beni yakma seni seven kalbi de yıkma (KK 13)

511

Kulağında küpeler
Fırfır olsa takarım
Oğlu güzel olursa
Kaynanama bakarım (KK 38)

512

Kayanın ardı pınar
Elini soksan donar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar (KK 13)

513

Kuyudan su çekerim
Kova kova dökerim
Beni küçük sanmıssın
Çoktan sevda çekerim (KK 13)

514

Karanfil bir renk olur
Aşka düşen denk olur
Umarım başına gele
Göresin ne renk olur (KK 13)

515

Karpuzu kıramadım
Kavunu soyamadım
Otuz ikimde kocaya
Bir türlü varamadım¹⁶¹

516

Karşıdaki elmalıklar
Suda oynar balıklar
Ne böyle sevda gördüm
Ne böyle arılıklar (KK 12)

517

Kekliği bıçakladım
Tüyünü saçakladım
Yâri koynumda sandım
Yastığı kucakladım¹⁶²

¹⁵⁹ İleri, age., s. 89

¹⁶⁰ İleri, age., s. 136

¹⁶¹ İleri, age., s. 137

518

Ketenim var içirdim
Yâri gözden geçirdim
Eller yârim dedikçe
Ben göğsümü geçirdim¹⁶³

519

Kulağına küpe olsun bu sözler
Mahalleli yollarını gözler
Fakat sanma kısmetin orada
Kısmetinde var yeşil gözler (KK 13)

520

Karanfilim üç çatal
Üçü de pembe açar
Goca isteyen kızlar
Alır bohçayı kaçar (KK 13)

521

Kümeşteki civcivler
Boynumdaki inciler
Helal olsun sevdiğim
Konuştuğumuz geceler (KK 32)

522

Kekliğim uçar gider
Yurdumdan kaçır gider
Gönül yârin ardından
Dağları aşır gider (KK 28)

523

Köprünün altı pınar
Elimi soksam donar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar (KK 32)

524

Karşıdan görünür evin avlusu
Oturmuş ağlıyor ana kuzusu
İçinden çıkmıyor onun acısı (KK 20)

525

Kara koyun etli olur
Kavurması tatlı olur
El evine varan
Ölmez ama dertli olur (KK 22)

526

Kulenin ardı pınar
Hep kuşlar ona konar
Bugün yâri görmedim
Yüreğim ona yanar (KK 32)

527

Kolundaki saati
Ver yârim ben kurayım
Damatlık elbisene
Ütüyü ben vurayım¹⁶⁴

¹⁶² İleri, age., s. 138

¹⁶³ İleri, age., s. 138

¹⁶⁴ İleri, age., s. 138

528

Kurudum kamış oldum
Bir sevdaya düş oldum
Bu sevdanın yüzünden
Yuva bilmez kuş oldum¹⁶⁵

529

Köprünün altı diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken (KK 13)

530

Köprünün altı diken
Yaktın beni gül diken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken (KK 12)

531

Kuşlar uçar uzaktan
Sesleri gelir hoştan
Beni öldürseler de
Hiç ayrılmam Alpu'dan (KK 29)

532

Kayalar merdin merdin
Kim bilir kimin derdin
Ağaçlar kalem olsa
Yazılmaz benim derdim (KK 42)

533

Kekliğimsin mayamsın
Gitme yola yayansın
Gidersen de çabuk gel
Canlar nasıl dayansın (KK 25)

534

Koyunum var karaman
Kaybolursa araman
Bende bir elti var
Uzak dur aman aman (KK 23)

535

Karşıdan gelenlerin
Hepsini tanıyorum
Mavi gömlekli oğlanı
Hep yârim sanıyorum (KK 12)

536

Kara kara gözlerin
Yere değsin dizlerin
Akşam bize gel de
Yumruk görsün gözlerin (KK 42)

537

Karanfilim uç açar
Üçü de pembe açar
Gonca isteyen kızlar
Alır bahçeyi kaçar (KK 13)

¹⁶⁵ İleri, age., s. 138

538

Kayanın adı pınar
Elini soksan donar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar (KK 12)

539

Karanlıkta geceler
Sığmıyor heceler
Benden başkasına yazarsan
Götüne girsin öcüler (KK 16)

540

Kiremitte izler var
Yarda ela gözler var
Yâri tenhada görsem
Söylenecek sözler var (KK 13)

541

Kentin yolu bu mudur?
Testi dolu su mudur?
Gittin ki gelemesin
Tez gelişin bu mudur? (KK 13)

542

Kır tarlaya su bağladım
Gittim geldim ağladım
Çok sallanma atkı gelin
Meylimi sana bağladım¹⁶⁶

543

Kale kaleye bakar
Kaleden kanlar akar
Kızın bir afet olmuş
Cahil gönlümü yakar (KK 13)

544

Kime istersen hemen sor
Bir uğurlu rengin de mor
Fakat seni seveni görme hor (KK 13)

545

Köprünün altı buzlar
Efem tüfenk yaldızlar
Yine aklıma düştü
Sarışın güzel kızlar (KK 13)

546

Küместeki tavuklar
Beyaz beyaz yumurtlar
Mihallıçık'ın oğlanları
Çay içerken uyuklar (KK 13)

547

Kiremitte gezerim
Kiremitler ezerim
Senin gibi oğlanı
Ayağımla ezerim¹⁶⁷

¹⁶⁶ İleri, age., s. 138

¹⁶⁷ İleri, age., s. 138

548

Kör Hasandır köyümüz
Zemzem akar suyumuz
Sevip sevip ayrılmak
Yoktur öyle huyumuz (KK 8)

549

Kalem oynar kaşında
Az mı çektirdin bana
Çeşmelerin başında¹⁶⁸

550

Kırmızı hırkasına
Gül takmış yakasına
Sanki yâri var gibi
Bakıyor arkasına (KK 40)

551

Leblebi tane tane
Kışa çıkar kestane
Benim alıcam oğlan
Aziziye’de bir tane¹⁶⁹

552

Manasır’a gideriz
Koyun kuzu güderim
Halil sana teslim olmam
Canıma garaz ederim (KK 20)

553

Kale kaleye bakar
Kaleden çaylar akar
Delikanlı dururken
İhtiyara kim bakar (KK 44)

554

Kuyunun dibi bakır
Oğlan gözlerin çakır
Zengin diye varmışım
Guruttun takır takır (KK 40)

555

Kapak altında kavurma
Kız saçlarını savurma
Gece yanına gelirsem
Ana diye bağırma (KK 42)

556

Lamba şafak vermiyor
Gece sabah olmuyor
Yazıcı kadir mevlam
Niçin evlat vermiyor (KK 42)

557

Martinimi yağladım
Omuzuma bağladım
Yârdan ayrı düşünce
Hüngür hüngür ağladım¹⁷⁰

¹⁶⁸ İleri, age., s. 90

¹⁶⁹ İleri, age., s. 98

¹⁷⁰ İleri, age., s. 138

558

Mihallıçcık bayır bayır
Yanıyor cayır cayır
Ver anne sevdiğime
Hem sevaptır hem hayır (KK 13)

559

Merdiveni koyarım
Ben dengimi ararım
Düşemezsem dengime
Ölesiye yonarım¹⁷²

560

Manici başı mısın?
Cevahir taşı mısın?
Sana mektup versem
Cebinde taşır mısın? (KK 13)

561

Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Kız ben seni alacam
Doktor olduğum zaman (KK 13)

562

Masa üstünde yılan
Yılan boynuma dolan
Benim sevdiğim oğlan
Kıvrıcık saçlı olan (KK 2)

563

Mavilim mavişelim
Yol verin savuşalım
Mavilim burda beni
Koydun çukurda beni¹⁷¹

564

Mihallıçcık'a giderken
Kavak salladı beni
Şu Mihallıçcık kızları
Aşka bağladı beni (KK 13)

565

Manici başı mısın?
Cevahir taşı mısın?
Sana remimi versem
Cebinde taşır mısın? (KK 13)

566

Menekşem harelensin
Yaprağı parelensin
Ne gözüm seni görsün
Ne yürek yarelensin (KK 13)

567

Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Kız ben seni alırım
Mezun olduğum zaman (KK 1)

¹⁷¹ İleri, age., s. 138

¹⁷² İleri, age., s. 138

568

Menekşem hârelensin
Yaprağı pârelensin
Ne gözüm seni görsün
Ne yürek yârelensin (KK 2)

569

Mavi taksi geliyor
Dağı taşı deliyor
Abim evlenip gidiyor
Sıra bana geliyor (KK 13)

570

Motor geliyor motor
Çık da üstüne otur
Gavurun şoförü beni
Yârime götür (KK 13)

571

Mektup yazarsan yârim
Koy kibrit kutusuna
Bizim ordan geçerken
At avlu ortasına¹⁷³

572

Masa üstünde vişne
İşle kardeşim işle
Bizim eve yakışır
Mavi gözlü enişte (KK 13)

573

Mâni bilirim atmış
Karanfile gül katmış
Benim nazlı yârim
Kuru yerde yatmış (KK 32)

574

Mâniye maraz derler
Güzele beyaz derler
Kime yansam derdimi
Bu dert sana az derler (KK 7)

575

Mehtaplıdır geceler
Bir simgedir cüceler
Eskişehir kızları
Mektup okur heceler (KK 19)

576

Manto attım koluma
Çıktım asfalt yoluna
Anam beni verecek
Bir subayın koluna¹⁷⁴

577

Meşelikten öteye
Yol gider bizim köye
Eskişehir kızları
Can arar canan diye (KK 19)

¹⁷³ İleri, age., s. 90

¹⁷⁴ İleri, age., s. 90

578

Mendil aldım on beşe
Yudum serdim güneşe
Senin yârin gül ise
Benimkisi menevşe (KK 13)

579

Mezarlık taşlarına
Yem attım kuşlarına
Vallah billâh varmıcan
Eskişehir oğlanına¹⁷⁶

560

Mahkeme kadı başka
Talihi bahtı başka
Senin yanında geçen
Zamanın tadı başka (KK 13)

561

Mihallıç'ın güzeline
Yandım ince beline
Dünyanın güzelleri
Su dökemez eline (KK 12)

562

Mor kurdale bağladım
Bisiklet direğine
Beni bırakıp gittin
Aşk olsun yüreğine (KK 13)

563

Mendilimin ucuna
Lira bağlarım lira
Seninki dalga ise
Benimki de numara¹⁷⁵

564

Mihallıçık'a giden olsa
Yârimi gören olsa
Çifte mektup yollardım
Eline veren olsa (KK 13)

565

Minder attım çimene
Çimenin çiçeğine
Yedi kız gurban olsun
Abimin perçemine (KK 29)

566

Menevşesi tutam tutam
Arasına güller katam
Nice gurbet elde yatan
Sen gel menevşelim sen gel (KK 42)

567

Mendil aldım on beşe
Yudum serdim güneşe
Senin yârin gül ise
Benim yârim menekşe (KK 32)

¹⁷⁵ İleri, age., s. 90

¹⁷⁶ İleri, age., s. 90

568

Merdivenin altından
Gel odama odama
Hakikatli yâr gibi
Naz ediyon adama¹⁷⁷

569

Masa üstünde testi
Kemer belimi kesti
Okuldaki sevdiğim
Şimdi aklıma düştü (KK 32)

570

Mavi taksi boyandı
Geldi kapıya dayandı
Tam kaçacağım zaman
Şıllık yengem uyandı (KK 13)

571

Mâniye marer olsa
Aşka bir zarar olsa
Mâni seni yırtarım
Yârime zarar olsa (KK 2)

572

Merdiven başak başak
Yukarı çıkmak yasak
Kaymakamdan tel geldi
Gızlara goca yasak (KK 13)

573

Mendilimin yeşili
Ben kaybettim eşimi
Mendilim sende kalsın
Sil gözünün yaşını (KK 13)

574

Mihallıççık'ın çamları
Eğri olur dalları
Benim için yapıldı
Şu gurbetin yolları (KK 13)

575

Mektup yazdım yar sana
Koy kibrit kutusuna
Bizim ordan geçerken
At avlu ortasına (KK 13)

576

Murad sayılır al atlı
Bayramda satılır tatlı
Beklentin asla boş değil
Ev alacaksın çift katlı (KK 13)

577

Masa üstünde kaymak
Yerim seni parmak parmak
Nallıhan'dan gız almak
Cennetten gül koparmak (KK 13)

¹⁷⁷ İleri, age., s. 90

578

Merdivenim kırk ayak
Kırkına vurdum dayak
Yârin gelmiş deseler
Koşarım yalın ayak (KK 12)

579

Motor geliyor motor
Camları çatlak çatlak
Üstündeki şoförün
Gözleri patlak patlak (KK 44)

580

Merdiven kırk ayak
Kırkına vurdum ayak
Yârin geliyor desem
Koşarsın yalın ayak (KK 28)

581

Mercimeğim süzülür
Yılan taşta süzülür
Açma gelin gerdanı
Oğlan bekar üzülür (KK 9)

582

Mendilim tuğralıdır
Sevdiğim buralıdır
Geçmem kapın önünden
Sineden yaralıdır (KK 13)

583

Merdivenim kırk ayak
Kırkına vurdum dayak
Yârin gelmiş deseler
Koşarım yalın ayak (KK 13)

584

Masa üstünde kaymak
Yiyelim parmak parmak
Benim sevgili yârim
Hem dondurma hem kaymak (KK 3)

585

Masa üstünde çiçek
Elbisem biçilecek
Anne haberim olsun
Şerbetim içilecek (KK 8)

586

Mercimek aldım pişmez
Bu gençlik ele geçmez
Her yiğidin sevdiği
O da kendime düşmez
Ayrı düştük alay mı
Kavuşmamız kolay mı (KK 13)

587

Meşe meşeye benzer de
Gelin paşaya benzer
Yeşilyurdun oğlanları
Dilsiz eşeğe benzer (KK 32)

588

Meşe meşeye benzer
Meşe gamışa benzer
Şu Mihallıççık'ın kızları
Ölmüş eşeğe benzer (KK 13)

589

Meşe meşeye benzer
Meşe direğe benzer
Gidi gavurun kızı da
Ölmüş eşeğe benzer (KK 32)

590

Mangalım var meşem var
Kahkaham var neşem var
Alacaksan beni al
Çok peşime düşen var (KK 29)

591

Mavi boncuk boğazda
Benim yârim Sivas'ta
İnşallah kavuşuruz
Harmanınan kirazda¹⁷⁸

592

Maniyim marallıyım
Yürekten yaralıyım
Ağaçtan çiçek açmış
Daha ben yaralıyım (KK 32)

593

Motor geliyor motor
Ekinler arasından
Yârim şapka sallıyor
Motor arabasından (KK 10)

594

Mâniler çiçeklidir
Birbirine eklidir
Davulcunun daveti
Mutlaka böreklidir (KK 29)

595

Motor geliyor motor
Motorun bacası yok
Kalkmış beni istiyor
Pantolonun paçası yok (KK 42)

596

Mektup yazarsan yârim
Sarı kurdele bağla
Ben yazarken ağladım
Sen de okurken ağla¹⁷⁹

597

Makina başında kaldım
İnce fikire daldım
Tren sesi duyunca
Yârim geldi sandım (KK 13)

¹⁷⁸ İleri, age., s. 90

¹⁷⁹ İleri, age., s. 90

598

Ne uzuyorsun kavak
Göge mi degeceksin?
Ne bakıyorsun salak
Gönül mü vereceksin? (KK 13)

599

Ne durun yârim orda
Bilirim kalbin burda
Yanına gelem amma
Düşmanlar var arada¹⁸⁰ (KK 43)

600

Oğlanın adı Melik
Ceketin cebi delik
Eskişehrın kızları
Şanzımanlı Arçelik (KK 26)

601

Obası geçti bugün
Köprüyü aştı bugün
Ağzı selamsız yârim
Selamsız geçti bugün (KK 6)

602

O beğendiğin kaşlarını çatar
Kibirle gezinip kendini satar
Ona kanayım deme sakın
O hep boş atar dolu tutar (KK 13)

603

Nallıhan'a giderken
Sağ taraf karakol
Oğlan seni beğendim
Gel hayat arkadaşım ol (KK 13)

604

Neşe biter dert biter
Artık bu çile yeter
Yenile bir yâr sevdim
Hayali gözümde tüter (KK 10)

605

Ocak başında güğüm
Uçları düğüm düğüm
Kara gözlü yârimi
Ne dün gördüm ne bugün¹⁸¹

606

Otlukta yatan oğlan
Yorganı keten oğlan
Babam sana kız vermez
Tez para kazan oğlan (KK 3)

607

Onu birazcık olsun kayır
Her şeyde var bir hayır
Sakın geri çevirme onu
Yanıyor sana cayır cayır (KK 13)

¹⁸⁰ İleri, age., s. 90

¹⁸¹ İleri, age., s. 139

608

Odam kireç değil mi?
Yüzüm güleç değil mi?
Tenim tenine değse
Tenim ilaç değil mi? (KK 13)

609

Onu birazcık olsun kayır
Her şerde vardır bir hayır
Sakın geri çevirme onu
Yanıyor sana cayır cayır (KK 12)

610

Oğlan kayda kız kayda
İkimiz de bir boyda
Sen yanma ben yanayım
Ben yanmışım ne fayda (KK 13)

611

Ördek gölde eşinir
Eşinir dedeşinir
Yeşil gözlü yârim
Nerelerde düşünür? (KK 13)

612

Öze giderim öze
Pancar dibi kazmağa
Dolma kalem alacam
Yâre mektup yazmağa¹⁸³ (KK 9)

613

Otomobiller yağlandı
Denizler dalgalandı
Seni götüren şoför
Zincirlere bağlandı¹⁸² (KK 6)

614

Okul okula benzer
Okul önünde gezer
Benim sevgili yârim
Kadir İnanır'a benzer (KK 42)

615

Oğlan oğlan beri bak
Kulağına deri tak
Benden sana fayda yok
Başka yere iyi bak (KK 13)

616

Peşkir çektim direktten
Bir of çektim yürekten
Benim derdim dert değil
Hekim gelsin firenkten (KK 13)

617

Örgü ördüm başıma
Girdim on beş yaşıma
Âşık oldum ben senin
Gözün ile kaşına¹⁸⁴

¹⁸² İleri, age., s.107

¹⁸³ İleri, age., s. 83

¹⁸⁴ İleri, age., s. 91

618

Ölüm yelleri esmezse
Ömür ekinin kesmezse
Ecel askeri bozmazsa
Seni ben bırakır mıyım? (KK 13)

619

Öhhö öhhö diyorsun
Sen ne diyorsun?
Aha aha anladım
Bir öpücük istiyorsun (KK 13)

620

Öyle oturup kurma kara kara
Asla düşmeyeceksin sen dara
Onun kalbinde de var
Senin gibi gizli bir yara (KK 13)

621

Pınara vardın mı?
Gül koydum aldın mı?
Seni zalimin kızı
Hiç beni andın mı? (KK 32)

622

Patlıcanı oyarlar
İçine kıyma koyarlar
Şu Mihallıççık'ın kızları
Bacadan oğlan koyarlar (KK 13)

623

Pencereden vuruldum
Sular gibi duruldum
Anne haberin olsun
Sular gibi duruldum (KK 13)

624

Pencereden vuruldum
Sular gibi duruldum
Anne haberin olsun
Ben subaya vuruldum (KK 13)

625

Parmağımda yüzükler
Parmağım oynamıyor
Yâr senden başkasına
Hiç kanım ısınmıyor (KK 13)

626

Pişer tencerede aşlar
Dinsin gözlerimdeki yaşlar
Biraz da geleceği düşün
Mutluluğun cumaya başlar (KK 13)

627

Papuçlarım toz atar
Yârim bana göz atar
Atma Allah'ını seversen
El alem bize bakar (KK 29)

628

Pencerede pembe gül
Dalları budanacak
Kusura bakma yârim
Saçların taranacak (KK 6)

629

Pancarın sırasına
Oturdum arasına
Acıyor musun yârim
Babayın parasına¹⁸⁵

630

Pancarın sırasına
Taş koydum arasına
Sırtındaki gocuğun
Al beni arasına¹⁸⁷

631

Pancar tekledim pancar
Önüme baka baka
Yârim goydu da gitti
Ardına baka baka¹⁸⁹

636

Pancarlar ekiliyor
Ekilip teklenmiyor
Yeni kanunlar çıktı
Abiler beklenmiyor (KK 13)

632

Patlıcanı oyarlar
İçine kıyma koyarlar
Şu Malıç'ın kızları
Bacadan oğlan koyarlar (KK 12)

633

Pancarın sırasına
Gel otur arasına
Oturmuş kazak örer
Yârinin babasına¹⁸⁶

634

Pancarın sırasına
Oturdum arasına
Vallah billâh yâr demem
Oğlanın sarısına¹⁸⁸

635

Parmağında yüzüğe
Halka diyorlar halka
İkimizin aşkına
Dalga diyorlar dalga¹⁹⁰

641

Porsuk çayı ezeldir
Yediler'i güzeldir
Eskişehir kızları
Endamlıdır güzeldir (KK 19)

¹⁸⁵ İleri, age., s. 91

¹⁸⁶ İleri, age., s. 91

¹⁸⁷ İleri, age., s. 91

¹⁸⁸ İleri, age., s. 91

¹⁸⁹ İleri, age., s. 90

¹⁹⁰ İleri, age., s. 90

637

Peşkur peşkur üstüne
Peşkur dizin üstüne
Oturmuş yazı yazar
Altın köşkün üstüne¹⁹¹ (KK 11)

638

Pencereden bakıyo
Kaşları gel ediyo
Senin ordan bakışın
Beni deli ediyo (KK 24)

639

Pencereyi taktır oğlan
Kapısını çaktır oğlan
Madem beni istiyon
Bilezik döktür oğlan (KK 13)

640

Patlıcan oymadın mı?
Tadına doymadın mı?
Ana beni kınama
Sen cahil olmadın mı? (KK 13)

646

Penceresi mavi boya
Vuruldu sizin soya
Sizin soy da bir güzel var
Sevemedim doya doya¹⁹⁵

642

Pancarın arasına
Oturdum sırasına
Vallah Billah yâr demem
Erkeğin sarısına (KK 13)

643

Raf üstünde makarna
Benim yârım pek kara
Yüzünü yıkamaya
Su mu yok be maskara¹⁹²

644

Sallandım girdim bağa
Başım değdi yaprağa
Ne kız oldum ne gelin
Girdim kara toprağa¹⁹³

645

Sallandım indim bağa
Başım değdi yaprağa
Nazlı yâr gelmeyince
Koman beni toprağa¹⁹⁴

651

Su gelir ayrıklıya
Ben varmam Ankaralıya
Allah nasip eylesin
Eskişehir İstanbulluya (KK 13)

¹⁹¹ İleri, age., s. 99

¹⁹² İleri, age., s. 91

¹⁹³ İleri, age., s. 91

¹⁹⁴ İleri, age., s. 91

¹⁹⁵ İleri, age., s. 91

647

Saçlara bak saçlara
Halat urganı gibi
Yârimle ikimiz
Bahçe fidanı gibi (KK 13)

648

Sarı yayımın bendi
Ne tez unuttun beni
Düşmanlar bile etmez
Bana ettiğin fendi (KK 13)

649

Su gelir millendirir
Çayırı çillendirir
Şu güzelin gözleri
Dilsizi dillendirir (KK 32)

650

Suya giderim suya
Elmayı soya soya
Kaldır oğlan şapkanı
Bakayım doya doya¹⁹⁷

656

Sek Çayırı'nın bayırı
Canı candan ayırı
Benim sevdiğim oğlan
Saçını yandan ayırı (KK 13)

652

Sarı kavun dildin mi?
Çorağını sildin mi?
Kara benli Eminem
Muradına erdin mi? (KK 13)

653

Sigaramın dumanı
Yoktur yârin imanı
Altından köşk yaptırdım
Gümüşten merdiveni (KK 32)

654

Südü pişirdim südü
Ocağın sığağında
Allah canımı alsın
Yârimin kucağında¹⁹⁶

655

Süpürgenin telleri
Esesin güzelleri
Kız istemeye gelmiş
İstanbul'un kelleri (KK 29)

661

Sivrihisar kızları
Sürmelidir gözleri
Ben kızlara bakarken
Kaybettim öküzleri (KK 8)

¹⁹⁶ İleri, age., s. 91

¹⁹⁷ İleri, age., s. 91

657

Sigaranı yak da gel
Daldan dala bak da gel
Benden sana fayda yok
Çaresine bak da gel (KK 11)

658

Sular ince akar mı?
Gah kenarın yıkar mı?
Ay gibi yâri olan
Hiç yıldıza bakar mı? (KK 13)

659

Sırtındaki yeleği
Yengen mi ördü yârim
Akşam bize gelmedin
Baban mı dövdü yârim (KK 13)

660

Su akar ayrıklıya
Ben varmam çarıklıya
Allah yazımı yazsın
Boynu kravatlıya (KK 13)

666

Su akar coşkun coşkun
Bak pınara ne taşkın
Ben yârimden ayrıldım
Hem deliyim hem şaşkın (KK 8)

662

Sarımeşe yolları
Tahtadan tahtaya mı?
Yâr bizim görüşmemiz
Haftadan haftaya mı?¹⁹⁸

663

Sensiz iyi değilim
Hiç mutlu değilim
Sen olmayınca
Ben, ben değilim (KK 20)

664

Süt vermeyen inekten
Kapı beklemeyen köpekten
Fırında pişmeyen kürekten
Hayır gelmez (KK 20)

665

Sular kadar derin
Rüzgâr kadar serin
Senin en güzel yerin
Kahverengi gözlerin (KK 13)

671

Sofrası dört tabaktan
Kız gelir oynamaktan
Yârim yoruldu gitti
Al çevre yollamaktan (KK 7)

¹⁹⁸ İleri, age., s.107

667

Sevdalar ayrılıkla başlar
Hasret etrafı sarar
Eski bi melodi duyunca
Güzel anılar başa sarar (KK 20)

668

Su akar taş a değ er
Kırpıkler kaş a değ er
Tasa çek me nazlı yar
Bir gün baş baş a değ er (KK 13)

669

Su gelir dere çağ lar
Sesinden inler dağ lar
İnsaf et güzel yâr im
Halime eller ağ lar (KK 13)

670

Seni beğ enen biri var
Üz üntüden pek tarumar
Ona biraz gülsen bari
Ne de olsa paras ı var (KK 13)

676

Sarı meş e yollar ı
Patıkadır patika
Sarı meş e kız lar ı
Antıkadır antika¹⁹⁹

672

Sanma ki her ş ey boş una
Söz leri gider hoş una
Bu büyük bir maceradır
Sevda gelecek baş ına (KK 13)

673

Su gelir millendirir
Her yeri göllendirir
Ş u benim nazlı yâr im
Dilsizi dillendirir (KK 13)

674

Seviyorum sokak
Dayanamıyorum caddesi
Aş kım apartmanı
No % taksim yaralı kalp (KK 13)

675

Su gelir dere çağ lar
Sesinden inler bağ lar
İnsaf et güzel yâr im
Halime eller ağ lar (KK 13)

681

Suya indi tavş anlar
Yine oldu akş amlar
Nazlı yâr im gelmedi
Nerelerde akş amlar (KK 28)

¹⁹⁹ İleri, age., s. 91

677

Saat geldi yediye
Kızın adı Fetiye
Parmağımdaki yüzük
Nişanlımdan hediye²⁰⁰

678

Sevgi imkânsız
Hayat anlamsız
Yaşam bu kadar boşsa
İnsanlar da tutarsız (KK 20)

679

Su gelir akar geçer
Bendini yıkar geçer
Dünya bir penceredir
Her gelen bakar geçer (KK 29)

680

Sivrihisar'ın nesi var
Bir saat kulesi var
Oğlanların cebinde
Kızların boy resmi var (KK 36)

686

Senin yıldızın güneş
Uğurlu sayın da beş
Bu yıl sonuna kadar
Bulacaksın iyi bir eş (KK 13)

682

Sanma sona ermeyecek bu çile
Şimdi ne dilersen dile
Yıldızın öylesine parlıyor ki
İsteklerin çoğu oldu bile (KK 13)

683

Şu gelen kimin oğlu
Boyu minare boyu
Köylüler kız vermiyor
Eşek dürzünün oğlu (KK 13)

684

Şişe içinde pekmez
Yârim sigara içmez
On beş tane yâr sevse
Yine benden vazgeçmez (KK 3)

685

Şu dağlar garip dağlar
İçinde garip ağlar
Senin gibi eltilik
Anca gönlümü dağlar (KK 22)

692

Şu dağlar ulu dağlar
Yamacı sulu dağlar
Yârdan haber gelmedi
Gök gürler bulut ağlar (KK 41)

²⁰⁰ İleri, age., s. 99

687

Şu gelen kimin kızı?
Fetacesi kırmızı
Gerdanında beni var
Sandım seher yıldızı (KK 13)

688

Şerbet olsa içemem
Kefenimi biçemem
Yârdan vazgeç deyolla
Ölürüm de geçemem (KK 42)

689

Şekeri eritirim
Sözümü yürütürüm
Düşme oğlan peşime
Hapiste çürütürüm (KK 13)

690

Şapşal bakışlı oğlan
Git uzaklarda dolan
Fazla yaklaşma bana
Ağzın kokuyor soğan

697

Şapkayı eğe eğe
Soldurdun giye giye
Gül benzimi soldurdum
Sevgilim diye diye (KK 13)

693

Şakıyor bülbül
Bulutlar tül tül
Sana yollayacak
Kıpkırmızı bir gül (KK 13)

694

Şekeri eritirim
Sözümü yürütürüm
Düşme oğlan peşime
Mapusta çürütürüm (KK 13)

695

Şapkanı eğdirmişsin
Kendini sevdirmişsin
Pek de güzel değilsin
Kendini sevdirmişsin (KK 13)

696

Şu derenin taşına
Pembe örtmüş başına
Bugün yârimi gördüm
Rastık çekmiş kaşına²⁰¹ (KK 11)

702

Şu dağlar bizim olsa
Her yanı üzüm olsa
Yârin uykusu gelmiş
Yastığı dizim olsa²⁰²

²⁰¹ İleri, age., s. 91

²⁰² İleri, age., s. 91

698

Şu Elçik çiftlik olsa
İncecik iplik olsa
Şu Elçik'in kızları
Alayda keklük olsa²⁰³

699

Şalvarı var bindallı
Kuşağı yandan bağlı
Sevdi de alamadı
Verem oldu zavallı (KK 13)

700

Şu tarla uzun tarla
Parla Mecit'im parla
Yanıma gelemeszen
Olmazsa mendil salla²⁰⁵

701

Şu tarla uzun tarla
Parla sevdiğim parla
Yakından göremezsem
Ağla sevdiğim ağla (KK 41)

707

Şüpemiz yok birdir Hüda
Yolunda bu canlar feda
Sahur vakti oldu diye
Eyler müminler nida²⁰⁶

703

Şu dere baştan başa
Atlarım taştan taş
Kız fistanın çiçekli
Yırtarım baştan başa²⁰⁴

704

Şu kalburcunun çamları
Eğri olur dalları
Bizim için yapılmış
Şu gurbetin yolları (KK 13)

705

Tasa godum yovurdu
Seni kimle dovurdu
Seni dovuran ana
Balınan mı yovurdu (KK 11)

706

Tavşan girmiş ekine
Kulakları dikine
Şu köyün kızları
Yarım şinik ekine (KK 13)

712

Tren gelir öttürü
Mengeneyi büktürü
Ankara'nın kızları
Al yanaktan öptürür (KK 13)

²⁰³ İleri, age., s. 91

²⁰⁴ İleri, age., s. 91

²⁰⁵ İleri, age., s. 91

²⁰⁶ İleri, age., s. 92

708

Tarlaların nohudu
Havaların bulutu
Ölsem mezara girsem
Senden kesmem umudu
Kız tekkeledin mi
Gecelerde hiç yolumu bekledin mi (KK 13)

709

Taramışsın saçlarını
Uçurmuşsun kuşlarını
Ağlama ne olur sevgilim
Affettim suçlarını (KK 13)

710

Tren geliyor tren
Haydarpaşa'dan beri
Ben o yâri seviyom
Yedi yaşından beri (KK 13)

711

Tehnede sesin aldım
Eğildim fesin aldım
Eskişehir içinden
Seçtim de hasın aldım (KK 17)

717

Tekne dolu yumurta
Anne beni unutma
Unudursan unut da
Gözyaşlarını kurutma²⁰⁹

713

Tren geliyor tren de
Trenin penceresi
Kalkmış bize laf atıyor
Yeşilyurt çingenesi (KK 32)

714

Taze yaprak dolması
İçindedir kıyması
Dünya malına benzer
Ergen oğlan sarması²⁰⁷

715

Tarlalarda beyaz bakla
Güvercinler atar takla
Benim saadetli dayım
Cebinin dibini yokla²⁰⁸

716

Tarlaların başındayım
Gök çeşmenin gaşındayım
Dön gel nazlı yârim
Al duvakla karşıdayım (KK 22)

722

Tülbendimi uçurdum
Söğüt yapraklarına
Ben yârimi düşürdüm
Sevda yataklarına²¹⁰

²⁰⁷ İleri, age., s.107

²⁰⁸ İleri, age., s. 92

718

Tüfeğim dolu saçma
Ağız göğsünü açma
İçimde derdim çoktur
Bir yarada sen açma²¹¹

719

Tabancam dolu saçma
Kaçma sevdiğim kaçma
Yedi yerde yârem var
Bir yâre de sen açma²¹³

720

Tren geliyor tren
Bacası ben olayım
İçindeki de şoförün
Karısı ben olayım (KK 13)

721

Tren geliyor tren
Şakırdar kaşıkları
Yörü tren yörü tren
Kavuştur aşıkları (KK 13)

727

Tarlası ayrıklıya
Ben varmam çarıklıya
Allah nasip eylesin
Boynu gravatlıya²¹⁴

723

Tandır dolu yumurta
Anne beni unutma
Unutursan az unut
Gözyaşını kurutma²¹² (KK 19)

724

Tren gelir yan dirsek
Suyu nerden indirsek
Kuşlar dilden anlamaz
Yâre selam göndersek (KK 13)

725

Taksi horlayıp gelir
Camı parlayıp gelir
Beni alacak subay
Kakül sallayıp gelir (KK 13)

726

Tüfeğim dolu saçma
Gel yârim benden kaçma
Yedi yerde yaram var
Bir yara da sen açma (KK 13)

732

Taş üstüne oturma
Pantolunu batırma
Kaçtır söylüyom sana
Benim yâre dokunma²¹⁵ (KK 11)

²⁰⁹ İleri, age., s. 92

²¹⁰ İleri, age., s. 92

²¹¹ İleri, age., s. 92

²¹² İleri, age., s. 92

²¹³ İleri, age., s. 92

728

Tren gelir öte öte
Kömürünü döke döke
Ben Malıç'tan ayrıldım
Göz yaşı döke döke (KK 13)

729

Tren gelir düttürür
Düdüğünü öttürür
Şu Malıç'ın kızları
Bir sakıza öptürür (KK 12)

730

Tepside un karışır
Yumakta yün karışır
Senin gibi birine
Esmer bir yar yaraşır (KK 13)

731

Tarlaya ekdim soğan
Yedi bitirdi doğan
Osman Bey'e yazık oldu
Çatlak Hasan'a kazık oldu
Çintiriz de çintiriz
Soğan olmazsa seni yeriz (KK 20)

733

Taksi geliyor taksi
Anne binecek misin?
İçindeki şoföre
Beni verecek misin? (KK 13)

734

Uzun saçı kalkmıyor
Yar yüzüme bakmıyor
Yar üstüne yar sevdi
Hiç Allah'tan korkmuyor (KK 13)

735

Uçan bir kuş olsam
Uçup camına konsam
Sen hayatına bakarken
Ben yalnız sana baksam (KK 20)

736

Uykum geldi esnerim
Damda kuzu beslerim
Ben annemin bir kızı
On bilezik isterim (KK 13)

²¹⁴ İleri, age., s. 92

²¹⁵ İleri, age., s. 92

737

Uzunsun sırk gibi
Ekşisin goruk gibi
Mahalle mahalle gezersin
Yolunuk tavuk gibi (KK 29)

738

Uyandım sabah ile
Gözyaşım sile sile
Ecel kapımı çaldı
Ağlıyorum nafîle²¹⁶

739

Uğurlu çiçeğin yasemin
Şansından olmalısın emin
Çok iyi düşün ve anımsa
Kiminle karşılaştın demin (KK 13)

740

Uzun kavak uzasın
Koyunlar kuzulasın
Yar askerden gelince
Altınlar ucuzlasın (KK 8)

741

Üşüdüm öldüm soğuktan
Bir karı çıktı kovuktan
Karının amı çarıktan
Herifin siki sopadan (KK 16)

742

Ulam ulam oyarlar
Çemberime goyarlar
Gel sarılıp yatalım
Belki düşmanlar çatlar (KK 43)

743

Vişneyi dalda koyma
Beni bu halde koyma
İftara çabukça gel
Gözümü yolda koyma (KK 31)

744

Yoldan giden yolun eğle
Altını çalıya bağla
Allah'ın seversen oğlan
Döne döne bir oyna²¹⁷

745

Yoğurdu koydum tasa
Doldurdum basa basa
Benim yârimin nesi var
Üç parmak boydan kısa²¹⁸ (KK 43)

746

Yılan akar kamışa
Su ne yapsın yanmışa
Mevlâm sabırlar versin
Yârinden ayrılmışa²¹⁹

²¹⁶ İleri, age., s. 100

²¹⁷ İleri, age., s. 93

²¹⁸ İleri, age., s. 93

²¹⁹ İleri, age., s. 92

747

Vay sürmelim güzelim
Yola gidelim yola
O beyaz kollarımı
Dola boynuma dola (KK 13)

748

Yer altında gaynar gara garınca
Sedefli sazımı ele alınca
Sevdiğimin gül yüzünü görünce
Yıkık evler saray olur yâr bana²²¹

749

Yeşil ayna duvarda
Benim yârim hovarda
Hovarda ise hovarda
Boy resmi var duvarda²²³

750

Yârim bakkaldan çıktı
Fıstık yemekten bıktı
Arkadaşa göz kırptı
Beni yürekten yıktı (KK 13)

751

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
On sekizime girmeden
Oldum subay karısı (KK 13)

752

Yılan akar kamışa
Su verin susamışa
Su versen de kâr etmez
Ciğerinden yanmışa²²⁰

753

Yılana bak yılana
Kaçtı gitti ormana
Vallah billâh kaçıcım
Yan şapkalı adama²²²

754

Yarın söylen yârime
Gül almasın eline
Her kuşu şahin sanıp
Kondurmasın koluna (KK 13)

755

Yiyeceksin kışın balı
Döşenecek evine halı
Bu gidişle bu bahar
Alacaksın sen bir yalı (KK 13)

756

Yoğurtla yapılır cacık
Senin kısmetin çok açık
Böyle de fırsat kaçır mı?
Hemen uzun bir yola çık (KK 13)

²²⁰ İleri, age., s. 92

²²¹ İleri, age., s. 92

²²² İleri, age., s. 92

²²³ İleri, age., s. 92

757

Yârimin adı Recep
Ne var bunda gülecek
Bir kambur annesi var
O da yarın ölecek (KK 13)

758

Yâr neden darıldın?
Aşktan mı arındın?
Söyle sana ne dedim?
Bana neden darıldın? (KK 12)

759

Yâr neden darıldın?
Aşktan mı arındın?
Söyle sana ne dedim?
Bana neden darıldı? (KK 13)

760

Yelek örerim yelek
Otuz iki ilmekten
Yârim şeker göndermiş
Yiyemedim gülmekten (KK 2)

761

Yola çıkma görürler
Yoluna gül sererler
Bu komşular hayındır
Bizi dile verirler (KK 43)

762

Yasemini ezerim
Dülbendinen süzerim
Merak etme güzelim
Lefkoşa'da gezerim (KK 29)

763

Yamadan gel yamadan
Sensin beni sapıdan
Göğsüne gül konmuş
Yatılmıyor kokudan (KK 16)

764

Yeşilli mi mavili mi
Yoksa pembeli misin
Ben senden ayrılamam
Yoksa sen deli misin (KK 2)

765

Yeşillim yeşillim
Yeşil makara
Varsın gitsin askere
Akıllansın kerata (KK 36)

766

Yağmur yağar sel gider
Yollar uzayıp gider
Genişlikte çok çalışan
Sonunda rahat eder (KK 44)

767

Yumurta pişti tuz ister
Ana benim canım kız ister
Gız olmazsa dul olsun
Şeftalisi bol olsun (KK 16)

768

Yol üstünde dizili taş
Biri evde iki kardeş
Biri kaynım olursa
Biri bana arkadaş (KK 13)

769

Yeşil taksi geliyo
Dağı taşı deliyo
Kız ablan gelin olmuş
Sıra bize geliyo (KK 21)

770

Yeşilyurttur köyümüz
Zemzem akar suyumuz
Sevip sevip ayrılmak
Yoktur öyle huyumuz (KK 32)

771

Yılan aktı kamaşa
Su verin susamışa
Mevlâm sabırlar versin
Yârinden ayrılmışa²²⁴

772

Yayla yayla geçmedin mi?
Soğuk sular içmedin mi?
Hiç de güzel görmedin mi?
Var git yiğit almam seni (KK 13)

773

Yemenim yelleniyo
Ortası gülleniyo
Benim sevdiğim oğlan
Nerede eğleniyo (KK 21)

774

Yolda buldum on kuruş
Gel yârim benimle konuş
İçme yârim sigara
Paketi doksan kuruş (KK 12)

775

Yolda buldum on kuruş
On kuruşu tam koymuş
Ankara berduşları
Şimdi mühendis olmuş (KK 13)

776

Yazmamın oyası kara
Edirafı şeker pare
Tezele bir yâr sevdim
Kendi güzel gözü kara²²⁵

²²⁴ İleri, age., s. 92

²²⁵ İleri, age., s. 92

777

Yolda buldum on kuruş
Gel yârim benimle konuş
İçme yârim sigara
Paketi doksan kuruş (KK 13)

778

Zeytin kara ben kara
Zeytine vermem on para
Karakaşlı yârime
Yakışıyor cigara²²⁷

779

Zeytin kara ben kara
Zeytine vermem on para
Gel yârim konuşalım
On ikiye on kala²²⁹

780

Zeytin kara ben kara
Zeytine vermem on para
Kızınızı aldık gidiyoruz
Düşünün kara kara (KK 13)

781

Zeytin kara ben kara
Zeytine vermem on para
Kızınızı aldık gidiyoruz
Düşünün kara kara (KK 12)

782

Şu Yeşilyurdun yazımolur
Suvanan evin tozumolur
Bir yiğit sevdiğini almazsa
Aldığı güzelde gözümolur²²⁶

783

Altın yüzüğüm var benim
Parmağıma dar benim
Şu Yeşilyurdun içinde
Nazlı yârim var benim²²⁸

784

Pencerelerde perde yok
Ben ona şaşıyorum
Yeşilyurtta yârim yok
Kendi başıma yaşıyorum²³⁰

785

Patlıcanı oyarlar
İçine kıyma koyarlar
Yeşilyurdun kızları
Camdan oğlan koyarlar²³¹

786

Ben mâniyi sallarım
Sana yollarım
Eğer karşılığı gelmezse
Oturur ağlarım²³²

²²⁶ Dilek Taşer, Yeşilyurt Köyünün Monografisi, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi 2008, s.3

²²⁷ İleri, age., s. 93

²²⁸ Taşer, age., s. 3

²²⁹ İleri, age., s. 93

²³⁰ Taşer, age., s.3

²³¹ Taşer, age., s.3

787

Şu elmanın irisi
Geçti kızlar sürüsü
Sürüsünden fayda yok
Yaktı beni birisi²³³

788

İnek aldım pazardan da
Çatladı gitti nazardan
Haydin koca garılar da
Haber geldi mezardan²³⁴

789

Oy ulama ulama da
Pindir koydum tuluma
Söylersen mâni söyle de
Köpek gibi uluma²³⁶

790

Kümeşteki tavuklar da
Beyaz beyaz yumurtlar
Yeşilyurdun kızları da
Çay verirken uyuklar²³⁷

791

Albayrak allanır mı?
Fabrika sallanır mı?
Yeşilyurdun kızları
Çapkına aldanır mı?

792

Masa üstünde bıçak
Sandım bana batacak
Anne haberin olsun
Abim kız kaçırarak

793

Kahvenin telvesi
Olmuşum yâr delisi
Yârımı elimden aldı
Allah'ın serserisi²³⁵

794

İstanbul'da tuz bitmez
Eskişehir'de kız bitmez
Eskişehirin kızları
Olur olmaza gitmez (KK 46)

²³² Taşer, age., s.3

²³³ Taşer, age., s.4

²³⁴ Taşer, age., s.4

²³⁵ Taşer, age., s.6

²³⁶ Taşer, age., s.4

²³⁷ Taşer, age., s.5

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Anonim halk ürünleri; şekil, konu, dil ve üslup özellikleriyle; belli bir sistematik ve sözlü geleneğiyle günümüze kadar gelen milletin duygu ve düşünce dünyasını, estetik ve ahlaki görüşünü, dünyaya bakış açısını öğrenebilmek bakımından yararlanılacak önemli bir kültür hazinesidir. Mâniler, söyleme kolaylığı ve kullanışlılığı açısından anonim Türk şiirinin en yaygın ve en çok kullanılan ürünü olmuştur.

Modern hayatın getirdiği bazı yenilikler mânî söyleme geleneğini de olumsuz etkilemektedir. Bu etki olağan sayılmakla beraber mânîlerin gelecek nesillere aktarılması için tehdit oluşturmaktadır. Değişen zamanla birlikte değişen zevkler, mânîlerin işlevsellik özelliklerini yitirmesi tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Yüzyıllar boyu hoşça vakit geçirme, toplumsal baskılardan kurtularak duyguları ifade edebilme, birey için bazı bilgileri aktarma gibi sosyal işlevleri olan mânîlere artık ihtiyacın azalması onların hafızalardan silinmesine mahkûm bırakmaktadır. Bu tehlikenin sözlü kültür ürünlerinin derlenmesi ve incelenmesiyle azalacağı umulmaktadır. Günümüzde bu çalışmaların hız kazanmasıyla geçmiş ve gelecek arasındaki bağın güçlenmesi beklenmektedir. Tam bu sebeple çalışmamızda Eskişehir yöresinde halkın hafızasında yaşayan mânîlerin kaybolmadan önce derlenip kaydedilmesi amaçlanmıştır.

Yaptığımız çeşitli araştırmalarda da gördüğümüz üzere Ramazan Bayramları süresince yapılan ritüeller pek çok yerde unutulmaya yüz tutmuştur. Bundan yörede mânî söyleme geleneği de olumsuz etkilenmiş, bayram ritüellerinde mânîye rastlamak zorlaşmıştır. Tüm bunlara rağmen Eskişehir’de mânî söyleme geleneği; Türkiye mânî söyleme geleneğinden pek de farklı olmadığı, Eskişehir’de ramazan davulcularının bahşiş toplama geleneğinden dolayı davulcuların Ramazan ayının unsurlarından sahur, iftar, bahşiş vb. konularla ilgili mânîler söyledikleri tespit edilmiştir.

Eskişehir mânîleri üzerine akademik bir çalışma yapılmamış olması bizi bu çalışmaya yönlendiren en önemli unsurdur. Tezimizde Eskişehir ili, ilçeleri ve kırsal bölgeleri geniş bir sahada derleme çalışmasına tabi tutulmuştur. Yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen mânîler “ölçü, uyak, dize sayısı, nazım düzeni ve dil ve üslup” gibi şekil özelliklerine göre tasnif edilmiştir. Ürünler konusuna göre “geçiş dönemleriyle ilgili mânîler, sevdâ mânîleri, bayram ve merasimler ilgili mânîler,

ramazanla ilgili mâniler, iş mânileri, dert ile ilgili mâniler, dilek-istek mânileri, algış-kargış mânileri, övgü ve yüceltme ile ilgili mâniler, yergi ve sitemle ilgili mâniler, öğüt ile ilgili mâniler, hasret ile ilgili mâniler, mektupla ilgili mâniler, pişmanlık ve şikayetle ilgili mâniler, cinsellikle ilgili mâniler, mâni ile ilgili mâniler ve diğer mâniler” genel başlıklarıyla ele alınmıştır. Yörede mâni söyleme yer ve zamanını dikkate aldığımızda “geçiş dönemleri, dinî bayramlar ve mevsimlik törenler” de söylenen mâniler tespit edilmiş ve tasnif edilmiştir.

Sahada karşılaştığımız ürünlerin yörenin yerel dil özelliklerini yansıttığını fark ettik. Bu; özellikle Eskişehir’in kırsal bölgelerinde ulaştığımız mânilerde bazı eklerin farklı şekilde ifade edilmesiyle, Güncel Türkçe Sözlükte bulunmayan sözcüklerin kullanılmasıyla ve dilimizde bulunan fakat yerel söylenişleriyle değişiklikler gösteren kelimelerin kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Yörede mâni türü karşılığı olarak çeşitli kavramların kullanıldığına rastlanılmıştır. “Türkü”, “mâne”, “çın”, “şın” ve “canimen” gibi ifadelerinin mâni türüne karşılık kullanıldığı görülmüştür. Bunlarla beraber mâni söyleme yerine “çap atmak”, “mâni atmak”, “çınlama”, “şınlama” ve “ninnari çekme” söylemleri; mâni söyleyenlere de “goygoycu”, “mânici”, “dömbekçi” ve “türkücü” gibi kavramların söylenildiği görülmüştür.

Çalışmamızda yazılı ve sözlü kaynaklardan 1043 Eskişehir mânisi tespit edilmiştir. Bu ürünlerden 282 adeti yazılı, kalan 761 tanesi sözlü kaynaklardan elde edilmiştir. Yazılı kaynaklar içerisinde Eskişehir ve yöresini konu eden tezler, makaleler ve bazı amatör derleme çalışmaları vardır. Bir cönk içerisinde 247 mâni tespit edilmiştir. Sözlü kaynakların çoğunluğu orta yaş ve üstü kadınlardan oluşmaktadır. Çalışmamızda az sayıda da olsa erkek sözlü kayağın da ürün verdiğini belirtmek gerekir. Kadın kaynak kişiler birçok konuda ürün örneği verirken erkek kaynak kişilerin söylediği ürünlerin çoğunluğu askerlikle ilgili mâniler, ramazan mânileri, seveda mânileri, cinsellikle ilgili mâniler başlığı altında değerlendirmiştir.

Bu alan araştırması sırasında sözlü kültürün derlenmesinin kültür çalışmaları için ne denli önemli olduğu bir daha anlaşılmıştır. Küreselleşmeyle beraber yöresel kültürün tekrar keşfedilmesi, kültürel malzemenin korunması ve yayılması noktasında derleme çalışmaları çok önemli ürünler sunmaktadır.

Eskişehir’de kalem âşığı olarak tabir edebileceğimiz bazı şairlerin mânî formunda, tek dörtlükten oluşan şiirler yazdığı görülmüştür. Bölgesel veya yöre yöre derleme çalışmaları yapmış araştırmacıların eserlerinde mânî metinlerine rastlanmıştır. Bunların bir bölümüne tezimizin metin kısmında bir bölümüne de “Eskişehir’de Yazılı ve Sözlü Kaynaklardan Derlenen Mâniler” kısmında yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. Ş. (2009). *Eskişehir Zaman, Mekân, İnsan*, Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.
- Aday, E. (2017). Kütahya Mânilerinde Geçen Yerleşim Adları Üzerine, Ankara: *Turkish Studies*, ss. 863-882.
- Akalın, L. S. (1972). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Akalın, L. S. ve Şimşek, E. (2003). Mâniler, Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi*, 3, Ankara.
- Akay, N. (1976). *Türk Ansiklopedisi, XXIII*, Ankara: MEB.
- Aksan, D. (1999). *Halk Şiirimizin Gücü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Albayrak, N. (2003) Mâni, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Albayrak, N. (2010) Mâni, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ali Seydi. (1908). *Resimli Kamus-i Osmanî*, İstanbul: Cihan Kitaphanesi.
- Ali Seydi. (1929). *Resimli Yeni Türkçe Lügat*, İstanbul: Cihan Kitaphanesi
- Alptekin, A.B. (2013). *Türk Mânilerinden Seçmeler*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Artun, E. (2011), *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Karahan Kitabevi.
- Atmaca T. (2014). *Eskişehir'in Eskimeyen Yüzleri*, İstanbul: Nar Yayınları.
- Bakırcıoğlu, N. Z. (2007), *Halk Şiirimiz*, İstanbul: Ötüken.
- Banarlı S. (1983b) *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2.
- Baraz, N. (2000). *Eskişehir'in Halkbilimsel Değerleri 1-2*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Başgöz, İ. (1986). *Folklor Yazıları*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1982a). *Folklor ve Edebiyat 1*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1982b). *Folklor ve Edebiyat 2*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P.N. (1988). Mâni, *İslam Ansiklopedisi*, 7, ss. 285-290, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Boratav, P. N. (1996). *Nasreddin Hoca*, Ankara: Edebiyatçılar Derneği Yayınları.
- Boratav, P. N. (2008). *Az Gittik Uz Gittik*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Bozyiğit, A. E. (1986). Eski İstanbul Semai Kahvelerinde, (Çalgılı Kahvelerde) Söylenen Ayaklı Maniler, *Türk Folkloru Araştırmaları Dergisi*, 1986 içinde ss. 73-122 Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Caferoğlu, A. (1995). *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler, Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Demir, N. (2013). *Türk Mânileri*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Devellioğlu, F. (2013) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (2016). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1969). *Halk Şiirinde Türler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1968). Halk Şiirinde Türler, *Türk Dili Dergisi*, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, 19(207), ss. 186-293.
- Doğru, H. (2005). *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, Eskişehir: Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları.
- Eker G. Ö., Ekici M., Oğuz M. Ö. ve Özdemir N., (2003) *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Milli Folklor Yayınları.

- Ekici, M. (2002a). Ödemiş Yöresi Mânileri Üzerine Bir Değerlendirme, *Motif Dergisi*, 31, ss. 24-27.
- Ekici, M. (2002b). Tire Yöresi Yağmur Duası Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme, *Milli Folklor Dergisi*, 31, ss. 24-27.
- Ekici, M. (2013). *Eskişehir İli Halk Kültürü Değerleri*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ekici M. (2013), *Halkbilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ekici, M. ve Oğuz Ö. (Ed.), (2015). *Kuramlar ve Yöntemler*, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı İçinde, ss .61-96, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (1992) *Mâni, Türk Dünyası El Kitabı* 3(2) Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde Maniler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Emeksiz, A. (2003). *İstanbul Manileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eriş, M. (2014). *81 İlde Şehir ve Kültür Eskişehir*, İstanbul: T.C. Eskişehir Valiliği Neşriyatı.
- Erşahin, İ. (2005). *Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eskişehir Ekonomisinin Genel Yapısı*, (2014). Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası.
- Güney, E.C. (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı Özellikleri, Sözlü Gelenekleri ve Yazılı Örnekleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- <http://data.tuik.gov.tr>
- <https://dergipark.org.tr/>
- <http://eskisehirkulturenvanteri.gov.tr>
- <http://www.eskisehirkulturturizm.gov.tr>
- <http://www.ekitap.kulturturizm.gov.tr>
- İbrahim A. (1930). *Yeni Türk Lügati*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi Yayınları.
- İleri, C. (2008). *Eskişehir İli Mihalliççik İlçesi ve Yöresi Ağzları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İleri, İ.A. (2022). *Eskişehir Manileri*, Ankara: Ürün Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi*, (1934). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- İslam Ansiklopedisi*. (1988) 7 ss. 285
- Kara, R. (1994). *Erzincan Manileri*, Ankara: Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Karabaş, S. (1981). *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*, Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Kalafat, Y. (2001). Alanya Yöresinde, Kilit-Bağ-Kitlenmek-Bağlanmak, *Erdem*, 13(39), ss.589-598.
- Kanık, O. V. (1964). *Nasrettin Hoca Manzum Hikayeleri*, Ankara: Doğan Kardeş Yayınları.
- Kaya, D. (2000). *Aşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kaya, D. (2004). *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayını.
- Kaya, D. (2010). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Sözlüğü ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Kaya, D ve Koz, M. S. (2000). *Halk Hikayeleri 1*, İstanbul: Kitap Matbaacılık
- Keskin, O. (2001). *Bütün Yönleriyle Sivrihisar*, İstanbul: Bayrak Matbaası.

- Kılıç, A.Y. ve Kara, Ç. (2002) *Eskişehir Tatarlarının Kültürel Kimlik Göstergeleri: Zamana uyumlu Gelenekler*, Kıbatek Edebiyat Sempozyumu, Kırım, Ukrayna, ss. 245-270.
- Kılıçaslan, A. (1997). *Sivrihisar Örf ve Adetleri*, Ankara: Burak Matbaacılık.
- Kırmızı, Y. (2011). *Eskişehir Türkülerimiz 2*, Eskişehir: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kilci, Y. M. (2008). *Sultanönü Pınarları Eskişehir'in Yetiştirdiği Önemli Şahsiyetler*, Eskişehir: T.C. Eskişehir Valiliği Neşriyatı.
- Koç, A. (2014). *Eskişehir'in Somut Olmayan Kültürel Mirası*, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayını.
- Koçkar, M. (1999). *Eskişehir Bölgesinde Halkbilim (Folklor) Ürünleri*, Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları.
- Köprülü, M.F. (2009). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kunoş, I. (2001). *Türk Halk Edebiyatı* (Hazırlayan: Gülensoy, T.), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kunoş, I. (2013). *Kazan Tatar Manileri*, Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- Küçük, M. (2001). *Kırka Manileri*, Kırka: Etam A.Ş. Matbaa Tesisleri.
- Küçükcan, İ. (1996). *Nacolea'dan Seyitgazi'ye Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfı*, Eskişehir: Seyyid Battal Gazi Vakfı Yayınları.
- Mercangil M. (1963), *Türkiye Yayınları ve Derleme Kanunu*, Yeni Yayınlar, 8(4), ss. 75-96.
- Mutluay, R. (1979). *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Oğuz, M. Ö. (2001). *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2011). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları. 8. Baskı
- Oktürk, Ş. (1998). *Türk Mânileri Antolojisi Güldeste*, Ankara: Kartaş Yayınevi.
- Onay, A.T. (1996). *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nevi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özalp, T. (1961). *Sivrihisar Tarihi*, Eskişehir: Tam-İş Matbaası.
- Özçelik, M. (2013). *Eskişehir'den Portreler*, Eskişehir: Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı.
- Özkan, İ. (2008). *Bulgaristan Halk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özkan, İ. (1999). *Türkiye ve Türkmen Türkçesiyle Nasreddin Hoca Fıkraları*, Ankara: TİKA.
- Parlatır, İ. (2017). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Rasim, A. (1990). *Muharrir Bu Ya*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Say, Y. (2006). *Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi*, İstanbul: Su Yayınevi.
- Şimşek, E. (2015). Anonim Halk Şiiri İçerisinde Mânilerin Yeri, *Akra Kültür ve Sanat Dergisi*, (Sayı: 33), ss. 36-41.
- Taşer, D. (2008). *Yeşilyurt Köyü'nün Monografisi*, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Uşak.
- Terzibaşı, A. (1970). *Kerkük Hoyratları ve Mânileri*, Bağdat: El-Ümme Basımevi.
- Tezel, N. (1941). *Bilmeceler ve Maniler*, Ankara: Yeni Cezaevi Matbaası.
- Torun, A. (1989). *Mâni Tarzı ve Bu Tarzın Menşe'i Hakkında Bazı Düşünceler*, Milli Folklor, 1(2), ss. 24-25.
- Turfan, S. (1988). *Eskişehir Folkloru*, Eskişehir: Uğur Matbaası.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Halk Bilgisi Derneği. (1928). *Seçme Halk Şiirleri*, Ankara: İktisat Matbaası.
- Uludemir, M. (2010). *Eskişehir Türkülerimiz*, Eskişehir: Aktüel Tasarım ve Ofset Hizmetleri.

- Yakıcı, A. (1991). *Yunus Emre'ye Şiirler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaldız, F. (2020) *Türk Dünyası Kültür Başkentleri*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yılbır, S. (2006). *Türk Destanlarında İnanç ve İnanışlar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

Kaynak Kişi 1

Adı Soyadı: Ömer GÖKTAŞ

Doğum Yeri, Tarihi: Yeniyurt 01/01/1940

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Yalınlı Mahallesi, Yeniyurt Köyü, Beylikova/Eskişehir

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş ve öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 2

Adı Fatma

Soyadı: GÖKTAŞ

Doğum Yeri, Tarihi: Yeniyurt, Beylikova / Eskişehir, 08/03/1940

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı.

Öğrenim Durumu: İlkokul terk.

İkametgâh: Yalınlı Mahallesi, Yeniyurt Köyü, Beylikova/Eskişehir.

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş, öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 3

Adı Soyadı: Ayşe ÇINAR

Doğum Yeri, Tarihi: Yeniyurt, Beylikova/Eskişehir 03/02/1936

Cinsiyeti: Kadın.

Mesleği: Ev hanımı.

Öğrenim Durumu: İlkokul terk.

İkametgâh: Yalınlı Mahallesi, Yeniyurt Köyü, Beylikova/Eskişehir

Açıklama: Köye Selanik göçmeni olarak gelen kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş ve öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 4

Adı Soyadı: Zübeyde ÇINAR

Doğum Yeri, Tarihi: Selanik 03/02/1929

Cinsiyeti: Kadın.

Mesleği: Ev hanımı.

Öğrenim Durumu: İlkokul terk.

İkametgâh: Yalınlı Mahallesi, Yeniyurt Köyü, Beylikova / Eskişehir

Açıklama: Köye Selanik göçmeni olarak gelen kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş, öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 5

Adı Soyadı: Süleyman TURGUT

Doğum Yeri, Tarihi: Sivrihisar/ 1932

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Yenice Mahalle, Sivrihisar Merkez

Açıklama: Aslen "yörük" olan kaynak kişi, ürünleri çevresinden duymuş ve öğrenmiştir. Kaynak kişinin dedesi Aydın yörüklerindendir.

Kaynak Kişi 7

Adı Soyadı: Emsal TURGUT

Doğum Yeri, Tarihi: Oğlakçı Köyü/ Sivrihisar, 1950

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Yenice Mahalle, Sivrihisar Merkez

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş ve öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 8

Adı Soyadı: Safinaz YUDAR

Doğum Yeri, Tarihi: Sarıkavak Köyü, Sivrihisar/ 1940

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: İstiklalbağı Köyü Sivrihisar

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş ve öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 9

Adı Soyadı: Sıdika ÖZCAN

Doğum Yeri, Tarihi: Aşağı İğde Ağacı köyü, Beylikova / 1931

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Beylikova

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş ve öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 10

Adı Soyadı: Emine ÖZCAN

Doğum Yeri, Tarihi: Yalın köyü, Mihallıççık / 1947

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul terk

İkametgâh: Eskişehir Odunpazarı

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş ve öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 11

Adı Soyadı: Sabriye ÖZCAN

Doğum Yeri, Tarihi: Yalın köyü, Mihallıççık / 1952

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul terk

İkametgâh: Beylikova

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri köylü ve çevresinden duymuş ve öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 12

Adı Soyadı: Tevhide BELEN

Doğum Yeri, Tarihi: Dizözü köyü, Mihallıççık / 20.02.1948

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Mihallıççık merkez

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri mahalledeki dömbekçi teyzelerden öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 13

Adı Soyadı: Fatma ALACAN

Doğum Yeri, Tarihi: Mihallıççık / 27.03.1972

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Ortaokul terk

İkametgâh: Eskişehir Odunpazarı

Açıklama: Köyün yerlilerinden olan kaynak kişi, ürünleri mahalledeki dömbekçi teyzelerden öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 14

Adı Soyadı: Ahmet Bican ATMACA

Doğum Yeri, Tarihi: Sivrihisar, 27.12.1929

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Matbaacı

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Sivrihisar/ Eskişehir

Açıklama: Manileri babasından ve çevresinden duymuştur.

Kaynak Kişi 15

Adı Soyadı: Murat ÇELİK

Doğum Yeri, Tarihi: Böğürtlen Köyü, Sivrihisar 16/11/1988

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Öğretmen

Öğrenim Durumu: Üniversite

İkametgâh: Tepebaşı/ Eskişehir

Açıklama: Ürünleri köydeki yaşlılardan öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 16

Adı Soyadı: Murat KARAMAN

Doğum Yeri, Tarihi: BİLECİK, 21/01/1989

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Öğretmen

Öğrenim Durumu: Lisans

İkametgâh: Odunpazarı / Eskişehir

Açıklama: Sözlü ürünleri köylü çevresinden duymuştur.

Kaynak Kişi 17

Adı Soyadı: Halil EREN

Doğum Yeri, Tarihi: Büğdüz köyü ALPU /1942

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: İşçi (emekli)

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Odunpazarı Eskişehir

Açıklama: Sözlü ürünleri kaynak kişi köy çevresinden öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 18

Adı Soyadı: Penbe GÜLER

Doğum Yeri, Tarihi: Kızılörüklü köyü Mihallıççık /1938

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okumamış

İkametgâh: Odunpazarı /Eskişehir

Açıklama: Sözlü ürünleri kaynak kişi köy çevresinden öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 19

Adı Soyadı: Ümit KASÇI

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / Odunpazarı

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Öğrenci

Öğrenim Durumu: Lise

İkametgâh: Odunpazarı /Eskişehir

Açıklama: Sözlü ürünleri kaynak kişi köy çevresinden öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 20

Adı Soyadı: Zehra KORKMAZ

Doğum Yeri, Tarihi: Mihallıççık / İğdecik köyü, 13.11.1953

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul terk

İkametgâh: Odunpazarı /Eskişehir

Açıklama: Sözlü ürünleri kaynak kişi köy çevresinden öğrenmiştir.

Kaynak Kişi 21

Adı Soyadı: Kıymet TAŞER

Doğum Yeri, Tarihi: Mahmudiye / Yeşilyurt köyü, 1955

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Tepebaşı/ Eskişehir

Açıklama: Köylü ve çevresinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 22

Adı Soyadı: Huriye KILINÇ

Doğum Yeri, Tarihi: Mahmudiye / Yeşilyurt köyü, 1942

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul terk

İkametgâh: Kütahya

Açıklama: Köylü ve çevresinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 23

Adı Soyadı: Hanım UÇAŞ

Doğum Yeri, Tarihi: Mahmudiye / Yeşilyurt köyü, 1948

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul terk

İkametgâh: Tepebaşı/ Eskişehir

Açıklama: Köylü ve çevresinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 24

Adı Soyadı: Emel YEŞİLTAS

Doğum Yeri, Tarihi: Odunpazarı / Yukarıçağlan köyü, 1952

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Odunpazarı / Eskişehir

Açıklama: Köylü ve çevresinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 25

Adı Soyadı: Döndü UÇAŞ

Doğum Yeri, Tarihi: Mahmudiye / Yeşilyurt köyü, 1938

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Yok

İkametgâh: Mahmudiye / Eskişehir

Açıklama: Köylü ve çevresinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 26

Adı Soyadı: Fikriye UÇAŞ

Doğum Yeri, Tarihi: Mahmudiye / Yeşilyurt köyü, 1948

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul terk

İkametgâh: Mahmudiye / Eskişehir

Açıklama: Köylü ve çevresinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 27

Adı Soyadı: Hüsniye UÇAŞ

Doğum Yeri, Tarihi: Mahmudiye / Yeşilyurt köyü, 1941

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul terk

İkametgâh: Mahmudiye/ Eskişehir

Açıklama: Köylü ve çevresinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 28

Adı Soyadı: Yıldız ZENGİN

Doğum Yeri, Tarihi: Konya/Meram, 10.08.2002

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Öğrenci

Öğrenim Durumu: Lise

İkametgâh: Odunpazarı/ Eskişehir

Açıklama: Kaynak kişi mânileri babaannesinden duymuştur.

Kaynak Kişi 29

Adı Soyadı: Sıla GÜLLER

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / Odunpazarı 13.06.1992

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Öğretmen

Öğrenim Durumu: Yüksekokul

İkametgâh: Tepebaşı

Açıklama: Mânileri köydeki büyüklerinden duymuştur.

Kaynak Kişi 30

Adı Soyadı: Havva YILDIZ

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / Mihallıççık, Ilıcalar köyü 1955

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Mihallıççık

Açıklama: Köydeki manici teyzelerden duymuş.

Kaynak Kişi 31

Adı Soyadı: Ali DAL

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / Odunpazarı Yahnıkapın köyü 1984

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Çiftçi- Ramazan Davulcusu

Öğrenim Durumu: Lise

İkametgâh: Odunpazarı

Açıklama: Kendisi gibi davulcu babasından ve arkadaşlarından öğrenmiş.

Kaynak Kişi 32

Adı Soyadı: Dilek Yaşar TAŞER

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / 15.05.1984

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Öğretmen

Öğrenim Durumu: Üniversite

İkametgâh: Tepebaşı

Açıklama: Lisans bitirme tezi araştırması sırasında öğrenmiş.

Kaynak Kişi 33

Adı Soyadı: Aykut ONRAT

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / Mahmudiye 07.08.1982

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Öğretmen

Öğrenim Durumu: Üniversite

İkametgâh: Odunpazarı

Açıklama: Mânileri köydeki büyüklerinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 34

Adı Soyadı: Emine CETAL

Doğum Yeri, Tarihi: Bilecik / Çaltı 03.03.1966

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Ortaokul

İkametgâh: Tepebaşı

Açıklama: Mânileri köydeki büyüklerinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 35

Adı Soyadı: Erdal CETAL

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / Odunpazarı 25.12.1968

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Emekli Memur

Öğrenim Durumu: Lise

İkametgâh: Tepebaşı

Açıklama: Mânileri köydeki büyüklerinden öğrenmiş.

Kaynak Kişi 36

Adı Soyadı: Melahat ÖZÇİÇEK

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / Sivrihisar 13.05.1974

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: İşçi

Öğrenim Durumu: Lise

İkametgâh: Eskişehir /Odunpazarı

Açıklama: Mânileri büyüklerinden duymuş.

Kaynak Kişi 37

Adı Soyadı: Fehime Cil VEZ

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir / Odunpazarı 23.02.1979

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Üniversite

İkametgâh: Eskişehir /Odunpazarı

Açıklama: Mânileri büyüklerinden duymuş.

Kaynak Kişi 38

Adı Soyadı: Hayriye ÖZTÜRK

Doğum Yeri, Tarihi: Trabzon /Maçka 02.03.1955

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Okumamış

İkametgâh: Eskişehir /Odunpazarı

Açıklama: Mânileri eskiden köyünde söylemiş.

Kaynak Kişi 39

Adı Soyadı: Suna Güller

Doğum Yeri, Tarihi: Afyonkarahisar / Emirdağ, 01.01.1962

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Orta okul

İkametgâh: Eskişehir /Odunpazarı

Açıklama: Mânileri annesinden ve köylülerden duymuş.

Kaynak Kişi 40

Adı Soyadı: Habibe KOŞAR

Doğum Yeri, Tarihi: Eskişehir/ Han, 1958

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Eskişehir / Han

Açıklama: Mânileri büyüklerinden duymuş.

Kaynak Kişi 41

Adı Soyadı: Gülendam TETİK

Doğum Yeri, Tarihi: Emirdağ / Afyonkarahisar 1948

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Okumamış

İkametgâh: Tepebaşı

Açıklama: Mânileri köylü ve çevresinden duymuş.

Kaynak Kişi 42

Adı Soyadı: Zeynep KULA

Doğum Yeri, Tarihi: Han / Eskişehir 1945

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Okumamış

İkametgâh: Eskişehir / Çifteler

Açıklama: Mânileri köylü ve çevresinden duymuş.

Kaynak Kişi 43

Adı Soyadı: Fadime KOŞAR

Doğum Yeri, Tarihi: Emirdağ / Afyonkarahisar 1940

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Çifteler

Açıklama: Köydeki manicilerden duymuş.

Kaynak Kişi 44

Adı Soyadı: Ayşe TÜRÜK

Doğum Yeri, Tarihi: Seyitgazi /Kırka, 1947

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

İkametgâh: Kırka

Açıklama: Mânileri çevresinden duymuş.

Kaynak Kişi 45

Adı Soyadı: Saadettin KOŞAR

Doğum Yeri, Tarihi: Emirdağ /Afyonkarahisar, 1956

Cinsiyeti: Erkek

Mesleği: Emekli

Öğrenim Durumu: Lisans

İkametgâh: Afyonkarahisar

Açıklama: Emekli il kültür müdürü olan kaynak kişi bilgileri Sofça'da Kalburcu Şeyhi Pir Ahmet Efendi anma törenlerindeki sohbet notlarından aktarmıştır.

Kaynak Kişi 46

Adı Soyadı: Habibe KOŞAR

Doğum Yeri, Tarihi: Han / Eskişehir 1964

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Ortaokul

İkametgâh: Odunpazarı /Eskişehir

Açıklama: Köydeki manicilerden duymuş.

Kaynak Kişi 47

Adı Soyadı: Cevriye KOÇER

Doğum Yeri, Tarihi: Han / Eskişehir 1960

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Lise

İkametgâh: Odunpazarı /Eskişehir

Açıklama: Köydeki manicilerden duymuş.

Kaynak Kişi 48

Adı Soyadı: Ayşe CETAL

Doğum Yeri, Tarihi: Söğüt /Bilecik, 1971

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: İşçi

Öğrenim Durumu: Ortaokul

İkametgâh: Eskişehir/Odunpazarı

Açıklama: Ürünleri çevresinden duymuştur.

Kaynak Kişi 49

Adı Soyadı: Resmiye ERTOP

Doğum Yeri, Tarihi: Çaltı /Bilecik, 1975

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: İşçi

Öğrenim Durumu: Lise

İkametgâh: Eskişehir/ Odunpazarı

Açıklama: Ürünleri çevresinden duymuştur.

Kaynak Kişi 50

Adı Soyadı: Emel KIRAR

Doğum Yeri, Tarihi: Odunpazarı /Eskişehir, 1969

Cinsiyeti: Kadın

Mesleği: Öğretmen

Öğrenim Durumu: Lisans

İkametgâh: Eskişehir/ Tepebaşı

Açıklama: Ürünleri büyüklerinden ve çevresinden duymuştur.